

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katja Melavc

Strokovna podpora otrokom ob razvezi ali ločitvi
staršev

Diplomsko delo

Ljubljana 2011

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katja Melavc

Strokovna podpora otrokom ob razvezi ali ločitvi
staršev

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ljubljana 2017

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Katja Melavc

Naslov naloge: Strokovna podpora otrokom ob razvezi ali ločitvi staršev

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Št. strani: 196

Št. prilog: 4

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ključne besede: razveza, ločitev, otrok, socialno delo, psihoterapija, psihologija, strokovnjakinje

Povzetek: V diplomski nalogi sem obravnavala razvezo in ločitev ter vplive le-teh na otroke. Raziskala sem, kakšne pristope na tem področju uporabljajo socialni delavci, psihoterapevti in psihologi. Za te tri stroke sem se odločila, ker se mi zdijo ključne pri soustvarjanju rešitev, podpori in svetovanju otrokom v postopkih razvez in ločitev. Socialni delavci so za moje diplomsko delo ključni, ker so na centrih za socialno delo vključeni v postopke ločitev in razvez; prav tako tudi psihologi. Psihoterapevti pa se lahko vključujejo v procese podpore in pomoči izven okvirov centrov za socialno delo; pogosto se nanje družine obrnejo po dodatno pomoč za spoprijemanje z izzivi, ki jih je v življenje prinesla izkušnja ločitve ali razveze.

V prvem delu diplomske naloge se osredotočam na družine danes, statistične podatke, zakonodajo ter vplive ločitve ali razveze na družino ter na otroka. Prav tako se osredotočam tudi na odzive otroka glede na različne dejavnike. Na koncu pa opišem tudi strokovne pristope socialnega dela, psihoterapije ter psihologije pri delu z otroki ločenih ali razvezanih staršev.

V drugem delu se osredotočam na ugotovitve kvalitativne raziskave, s katero sem pridobila podatke, kakšne pristope uporabljajo socialni delavci, psihoterapevti ter psihologi pri delu z otroki razvezanih ali ločenih staršev, kako se pristopi razlikujejo in kje so stične točke le-teh. Prav tako želim ugotoviti, kako strokovnjaki sodelujejo z otroki pri reorganizaciji družine po ločitvi ali razvezi, kako strokovnjaki ravnaajo, kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje, ter na kakšen način strokovnjaki socialnega dela, psihoterapije in psihologije v svoje delo vključujejo socialno mrežo otrok.

Title: Professional support offered to children during separation or divorce

Key words: separation, divorce, children, social work, psychotherapy, psychology, professionals

Abstract: In my graduation thesis I discussed separation and divorce, and the impact of these on children. I was searching for approaches used by social workers, psychotherapists and psychologists. I decided on these three disciplines because I find them crucial in facilitating support and counselling for children in divorce and separation proceedings. I find social workers, and psychologists likewise, crucial for my graduation thesis, because they are involved in procedures of separation and divorce at the centres for social work. Psychotherapists can be included in the processes of support and assistance outside the framework of centres for social work. Families often turn to them for additional help when they face the challenges brought on by separation or divorce.

In the first part of the graduation thesis I focused on today's families, statistics, legislation, and the effects of divorce or separation on family and the child. Likewise, I also focused on reactions of the child upon separation or divorce, depending on various factors. Finally, I described professional approaches used by social workers, psychotherapists and psychologists working with children of divorced or separated parents.

The second part of thesis presents the findings of qualitative research in which I obtained the information about approaches used by social workers, psychologists and psychotherapists working with children of divorced or separated parents, how their approaches differ and where they are similar or the same. I also wanted to determine how these professionals interact with children in the reorganization of the family after separation or divorce, how these professionals act, when parents are not able to talk to each other and cooperation is difficult to establish, and how the social workers, psychotherapists and psychologists include the social network of children in their work.

ZAHVALA

Vsem strokovnjakinjam, ki so si vzele čas in odgovorile na moj vprašalnik ter s tem doprinesle k uspehu moje diplomske naloge.

Mentorici doc. dr. Nini Mešl za vso podporo in pomoč ter za vso znanje, ki sem ga prejela.

SIDOMI, preprosto, ker ste.

Katki, ker me je držala pokonci, me motivirala in verjela vame, ko sama nisem več zmogla.

PREDGOVOR

V zadnjem času se soočamo z vse več razvezami in ločitvami, o tem, kje lahko pomoč iščejo otroci razvezanih ali ločenih staršev, pa se govori zelo malo, na njih se velikokrat kar pozabi. Otroci lahko do šolske zrelosti občutijo ločitev od najpomembnejših oseb tako dokončno kot smrt. Treba jim je omogočiti, da čustveno dojamejo konec, slovo in nov začetek (Kuntzag 1997). V diplomski nalogi bom obravnavala razvezo in ločitev ter vplive le-teh na otroke. Raziskala bom, kakšne pristope na tem področju uporabljajo socialne delavke, psihoterapevtke in psihologinje. Za te tri stroke sem se odločila, ker se mi zdijo ključne pri soustvarjanju rešitev, podpori in svetovanju otrokom v postopkih razvez in ločitev. Socialne delavke so za moje diplomsko delo ključne, ker so na centrih za socialno delo vključene v postopke ločitev in razvez. Prav tako tudi psihologinje. Psihoterapevtke pa se lahko vključujejo v procese podpore in pomoči izven okvirov centrov za socialno delo; nanje se družine pogosto obrnejo po dodatno pomoč za spoprijemanje z izzivi, ki jih je v življenje prinesla izkušnja ločitve ali razveze.

V svoji diplomski nalogi bom pod terminom strokovnjakinje zajela socialne delavke, psihologinje in psihoterapevtke. Pod terminom strokovnjakinje pa ne bom vedno vključila strokovnjakinj vseh teh strok; včasih bosta v termin vključeni dve stroki ali samo ena, včasih pa vse, kar bo mogoče razbrati iz konteksta. Uporabljala pa bom slovnično obliko ženskega spola, ker je večina oseb, ki delajo na teh področjih, ženskega spola. Za osebe, ki pomoč potrebujejo, pa bom izmenično uporabljala termina uporabnik in uporabnica, saj bo tako besedilo v največji meri vključujoče.

Med razvezo se velikokrat zgodi, da v določenih fazah otroci izgubijo starše kot poslušalce (Kuntzag 1997), to pa je le eden izmed razlogov, zakaj smo socialne delavke, psihoterapevtke ter psihologinje na tej točki ključna zunajdružinska podpora.

Namen mojega diplomskega dela je ugotoviti, kakšne pristope uporabljajo socialne delavke, psihoterapevtke ter psihologinje pri delu z otroki razvezanih ali ločenih staršev, kako se pristopi razlikujejo in kje so stične točke le-teh. Prav tako želim ugotoviti, kako strokovnjakinje sodelujejo z otroki pri reorganizaciji družine po ločitvi ali razvezi, kako strokovnjakinje ravnajo, kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje, ter na kakšen način strokovnjakinje socialnega dela, psihoterapije in psihologije v svoje delo vključujejo socialno mrežo otrok.

Ugotavljam, da je na temo razvez in ločitev napisane že kar nekaj strokovne literature, nikjer pa nisem zasledila literature, ki bi obravnavala, kakšne pristope dejansko uporabljajo strokovnjakinje ob sodelovanju z otroki ob razvezi ali ločitvi staršev ter kako se le-ti med sabo razlikujejo, v čem so si podobni in ali so morda enaki.

Predvsem pa želim, da bi bilo moje diplomsko delo v podporo (bodočim) socialnim delavkam pri njihovem ravnanju v praksi.

Opažam, da kar nekaj strokovnjakinj z različnih področij piše predvsem o tem, kako naj starši ravnajo s svojimi otroki v času med razvezo oziroma ločitvijo; manj pa pišejo o tem, kako naj z otroki v teh primerih delamo strokovnjakinje. Prav zato se mi zdi moja naloga relevantna za razvoj kadrov tako socialnega dela, psihologije in psihoterapije kot tudi za vse strokovnjakinje, ki delajo z otroki ločenih in razvezanih staršev oziroma za starše ter otroke v postopkih razveze ali ločitve.

Sodoben koncept o deležu otroka in mladolenika pri vzpostavljaniu projekta pomoči zahteva od vseh strok – pravne, psihološke, medicinske, socialne – da izdelajo ali dodelajo doktrino ravnanja (Čačinovič Vogrinčič 2006). In ravno to želim doseči s svojo diplomsko nalogo – na podlagi raziskave prispevati k razvoju doktrine ravnanja ob izkušnji ločitve ali razveze v družini.

KAZALO VSEBINE

Kazalo

1.	Pregled problematike	1
1.1.	Družine danes.....	1
1.2.	Razveza in ločitev	3
1.2.1.	Definicija	3
1.3.	Statistični podatki o ločitvah in porokah	4
1.4.	Zakonodaja, ki ureja področje ločitev in razvez v Sloveniji	7
1.4.1.	Stiki	7
1.4.2.	Preživnina	8
1.4.3.	Pristojnosti Centra za socialno delo	9
1.5.	Dejavniki za razvezo oziroma ločitev.....	9
1.6.	Faze razveze oziroma ločitve.....	10
1.7.	Vpliv razveze ali ločitve na družino	12
1.8.	Vpliv razveze ali ločitve na otroka	14
1.9.	Odzivi otrok na izkušnjo ločitve ali razveze	17
1.9.1.	Starost	17
1.9.2.	Spol.....	20
1.9.3.	Psihosocialne težave že pred ločitvijo	21
1.10.	Strokovni pristopi	21
1.10.1.	Socialno delo	22
1.10.2.	Terapevtsko delo	25
1.10.3.	Psihologija	28
2.	Problem	31
3.	Metodologija	32
3.1.	Vrsta raziskave.....	32
3.2.	Merski instrument in viri podatkov.....	32
3.3.	Populacija in vzorčenje.....	32
3.4.	Zbiranje podatkov	34
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	34
4.	Rezultati	35
4.1.	Iskanje pomoči	35
4.2.	Nudenje pomoči	36
4.3.	Trajanje pomoči.....	40
4.4.	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	40

4.5.	Uporaba različnih pristopov glede na spol, zrelost in značaj	42
4.6.	Uporaba različnih pristopov glede na starost	42
4.7.	Izzivi težko vzpostavljenega sodelovanja	43
4.8.	Odsotnost želje po stikih z enim od staršev	44
4.9.	Vzpostavitev nove družine	45
4.10.	Varovalni dejavniki v socialni mreži	46
4.11.	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	46
5.	Razprava	48
6.	Sklepi	56
7.	Predlogi	59
8.	Uporabljena literatura.....	61
9.	Priloge	66
9.1.	Vprašalnik	66
9.2.	Analiza podatkov – prosto pripisovanje pojmov	67
9.3.	Oсно kodiranje	143
9.4.	Odnosno kodiranje	161

1. Pregled problematike

1.1. Družine danes

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je družina opredeljena kot:

1. zakonski par z otroki ali brez njih
2. skupina ljudi, ki jih vežejo sorodstvene vezi; rodbina
3. navadno s prilastkom skupina ljudi, ki jih druži organizirano skupno delo
4. raba peša služabniki, služinčad
5. zastar. družčina, družba
6. biol. sistematska kategorija rastlinstva ali živalstva, nižja od reda

V drugem členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-NPB3, 2. člen) pa je družina opredeljena kot življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otroka uživa posebno varstvo. V zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-D, 2. člen) je zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost dveh oseb (prej moža in žene), katere pomen je v zasnovanju družine.

Sociologi (Nowotny, Fux, Pinnelli, v Renner et al. 2006: 28) navajajo, da je družina skupina oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in ena odrasla oseba, ki sta med seboj povezani z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali s starševskim razmerjem.

Eichler (1988) je zapisala, da je družina socialna skupina, ki lahko, ali pa ne, vključuje enega ali več otrok, ki so lahko, ali pa ne, rojeni v zakonski zvezi. Razmerje odraslih lahko, ali pa ne, izvira iz sklenitve zakonske zveze, lahko, ali pa ne, imajo skupno prebivališče. Odrasli lahko, ali pa ne, sobivajo spolno, razmerje pa lahko ima, ali pa ne, socialne vzorce, kot so ljubezen, privlačnost, pobožnost in druge.

Iz tega lahko sklepamo da je družinskih oblik ogromno; veliko je možnosti, kako si bodo ljudje organizirali življenje ter kakšna družinska razmerja bodo ustvarili. Na podlagi tega se mi zdi dober opis Alenke Švab (2001), ki poudari, da danes ne moremo govoriti ali vzpostaviti enotne definicije družine, za kar pravi, da tudi ni potrebno. Potrebno je zgolj vedenje o pluralnosti družinskih oblik in o nasprotjih v družinskem življenju, ki jih ugotavlja sociologija. Treba je raziskovati, kakšni načini družinskega življenja vse omogočajo preživetje.

V sodobnem svetu poznamo toliko različnih si družinskih oblik, da jih je zelo težko, oziroma nemogoče strniti v eno definicijo, zato še danes družbene znanosti družine ne znajo jasno in pravilno definirati. Prav tako so presenetljive razlike med družinskimi ureditvami po svetu. Leta 1960 so v okviru UNESCO poskusili preseči etnocentrizem in družino opredelili kot:

Družina je ustvarjena zveza med eno ali več drugospolnimi osebami (enega moža z eno ali več ženami ter ene žene z več možmi), iz katere se rodijo otroci, ki imajo, ob upoštevanju določenih socialnih okoliščin ali družbenih pravil, vse pravice, ki običajno pripadajo članom družbe ali določenega razreda. (Bergant 1981: 5–6)

Glede na tipologijo družin tako ločimo jedrne, razširjene in reorganizirane družine. Za Organizacijo združenih narodov (Cseh-Szombathy 1992, v Renner 2006: 17) so jedrne družine biološke in socialne družine, enostarševske družine in adoptivne družine, Brown (1992) pa za jedrne družine poimenuje tiste, ki so sestavljene iz dveh staršev in otrok/-a. OZN (Cseh-Szombathy, prav tam) med razširjene družine štejejo tri- in večgeneracijske družine, poligamne razširjene družine in plemenske razširjene družine, Brown (prav tam) pa razširjene družine deli na klasične razširjene, ki so sestavljene iz več jedrnih družin s strnjeno lokacijo bivanja in sorodstvenim razmerjem, modificirane razširjene zanj pomenijo geografsko ločene družine, ki vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo oporo, enostarševske in reorganizirane družine, ki so ponovno vzpostavljene družine, v katerih je vsaj eden izmed staršev socialni in ne-biološki starš. Za OZN (Cseh-Szombathy, prav tam) pa so reorganizirane družine dopolnjene ali vzpostavljene družine, življenje v skupnostih in reorganizirane družine istospolnih partnerjev.

Skupno vsem sociološkim definicijam družine pa je to, da jo sestavljata vsaj dve generaciji in je družbena institucija, ki skrbi za otroka/-e (Renner et al. 2006: 16).

Pri mojem delu je pomembno to, da lahko družina obstaja tudi po ločitvi oziroma razvezi. Čeprav se je spremenila njena struktura, njene funkcije ostajajo enake; na prvem mestu ostajajo korist, varnost ter pravice otroka, katerih se dotika tudi moja naloga.

Kljub dejstvu da je skozi zgodovino in po svetu družina prevzela različne oblike, vsi ljudje prihajamo iz jedrne družine. Jedrna družina je vsaka sorodstvena skupina z več kot eno osebo, ki prebivata v skupnem gospodinjstvu in sta povezani z zakonsko zvezo, sta iste

krvi ali pa sta povezani z družbenimi ali samostojnimi sankcijami. Pravzaprav je biti član več kot ene jedrne družine v življenju oboje, mogoče in verjetno (Collins, Jordan, Coleman 2010: 27).

Vsi ljudje prihajamo iz družine, ni pa nujno, da če smo se v neki družini rodili, da bomo v njej tudi ostali. Kot pravijo zgoraj omenjeni avtorji, se družinske oblike spreminjajo, posamezniki si družinsko življenje organizirajo po svoje, se preseljujejo, razvezujejo, ločujejo, odhajajo, prihajajo itd.

1.2. Razveza in ločitev

1.2.1. Definicija

Prav nezadovoljstvo s tradicionalno jedrno družino je razlog za 50 odstotkov ločitev v nedavni preteklosti (Carter in McGoldrick v Collins et al 2010: 145). Kaj pravzaprav je ločitev oziroma razveza? Razveza oziroma ločitev je kulturna, finančna, pravna, starševska, čustvena in duhovna težava (Murray 2002 v prav tam), za katero v Sloveniji uporabljamo dva izraza, ločitev in razveza. Ločitev pomeni prenehati biti v zakonski zvezi. Partnerja začneta prebivati ločeno in zato preneha obstajati njuna življenjska skupnost. Ločitev je poljuden izraz, medtem ko je pravna ureditev le-te razveza zakonske zveze, ki je po ZZZDR-NPB3 prenehanje zakonske zveze na podlagi sodbe sodišča v primeru, da sta se partnerja prej poročila in s tem sklenila zakonsko zvezo. Če partnerja nista sklenila pravne zakonske zveze pa to označimo kot razpad izvenzakonske skupnosti, ki ni posebej pravno urejena (Štadler et al. 2009: 12, Andrejč 2014).

V svojem diplomskem delu bom izmenično uporabljala termina ločitev in razveza, ki ju bom uporabljala za razpad zakonske zveze in razpad izvenzakonske skupnosti. Termina bom torej uporabljala kot fizično ločitev enega partnerja od drugega ter kot pravno prenehanje zakonske ter izvenzakonske skupnosti. Uporabljala pa bom tudi termina starš, ki mu je bil otrok po razvezi zaupan v vzgojo in varstvo, torej starš, pri katerem otrok živi, ter starš, ki mu otrok ni bil zaupan v vzgojo in varstvo, torej starš, pri katerem otrok po ločitvi ne živi. V primeru deljenega skrbništva pa je otrok v vzgojo in varstvo zaupan obema.

V Sloveniji poznamo dva načina razpada zakonske zveze. Prvi način razveze zakonske zveze je sporazumna razveza. Ta omogoča zakoncema, da na dostojanstven način

prenehata zakonsko zvezo. Sodišče je dolžno poskrbeti, da se zavarujejo koristi otrok. Tako mora sodišče oceniti sporazum o razmerju do skupnih otrok s stališča koristi otrok, pri čemer mu pomaga Center za socialno delo (CSD). Glede otrok mora biti določeno o varstvu in vzgoji, preživljanju in stikih tako v razvezi zakonske zveze kot tudi po ugotovitvi očetovstva otroka v zunajzakonski skupnosti. Če se o tem starši ne uspejo dogovoriti, o tem odloči sodišče. Pri odločitvi sodišče ugotovi, pri katerem izmed staršev bo imel otrok največ podpore pri izgradnji svoje osebnosti in pri katerem bo imel večjo možnost ohraniti obstoječa razmerja do zunanjega sveta, za kar pa mora sodišče poznati koristi konkretnega otroka in pogoje, ki jih bo imel pri vsakem izmed staršev. Zelo pomembna, vsekakor pa ne edina okoliščina pri odločanju o varstvu in vzgoji otroka je volja otroka samega. Sodnica otroka povabi na neformalen razgovor s prisotnostjo centra za socialno delo ali šolske svetovalke (Novak 2006, 193–199). Sodišče pa upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam in je sposoben razumeti pomen svojega mnenja ter njegove posledice. Drugi način razveze zakonske zveze je razveza zaradi nevzdržnosti. V tem primeru eden izmed zakoncev (katerikoli, dovolj je samo eden, tudi tisti, ki je povzročil nevzdržnost) vloži tožbo, na podlagi katere sodišče ugotavlja nevzdržnost v konkretnem primeru. Sodišče nato samo presodi, kaj je vzrok nevzdržnosti, ali pa pošlje predlog na CSD, ki nato opravi razgovor. Svetovalnega razgovora se udeležita oba zakonca, o opravljenem razgovoru pa center za socialno delo nato poroča sodišču (Novak 2006, 102–105).

1.3. Statistični podatki o ločitvah in porokah

Namen predstavitve statističnih podatkov o razvezah in ločitvah v Sloveniji je, da si bomo lažje predstavljali, koliko ločitev je pravzaprav glede na sklenitve zakonskih zvez. Prav tako pa izpostavim kritiko, ker podatkov o ločitvah zunajzakonskih skupnostih ni in si zaradi tega ne moremo predstavljati, kakšni bi bili podatki, če bi združili ločitve zunajzakonskih skupnosti ter ločitve zakonskih zvez.

Najprej se mi zdi smiselno omeniti, da se statistična stopnja ločitev in razvez nanaša na ljudi, ki so se poročili, saj le za poročene pare države vodijo evidenco. Ne vodijo pa evidence za tiste, ki živijo v izpopolnjujočih razmerjih. Potrebno se mi zdi poudariti tudi to, da je v času, ko je število ločitev in razvez naraščalo, upadalo število sklenitev zakonskih

zvez, iz česar lahko sklepamo, da je poroka izgubila svoj sijaj, prav tako pa se zmanjšuje njen pomen kot življenjski cilj (Collins et al. 2010: 246).

Statistično sta dve osebi partnerja v kohibitaciji, če večinoma prebivata v skupnem gospodinjstvu, nista sklenila zakonske zveze, sama pa poročata, da je njuno razmerje podobno zakonski zvezi. Skupna gospodinjstva treh generacij ali več skupaj ne tvorijo ene družine, pač pa dve ali več. Kot otroka pa obravnavajo osebo brez partnerja, ki večinoma prebiva v skupnem gospodinjstvu s staršem. Za otroke pa se ne štejejo rejenci in rejenke (Rener et al. 2006: 16).

Gottman in Levenson (v Collins et al. 2010: 246–247) izpostavita dve visoko rizični obdobji za ločitev oziroma razvezo v družinskem življenjskem ciklu. Skoraj polovica vseh razvez se pojavi v prvih sedmih letih po poroki. Naslednje tveganje se pojavi v srednjih letih, v obdobju, ko ima večina družin najstnike. Sčasoma pa tudi brezbržnost predstavlja še eno tveganje, ki povzroča odtujenost, kar lahko kasneje vodi k propadu zakonske zveze.

V Sloveniji je v zadnjih letih mogoče zaznati naraščanje števila razvez. V prvi polovici devetdesetih pa je bilo zaznati rahel upad, kar lahko pripišemo družbeni tranziciji in večji socialni negotovosti. Kljub temu pa trend naraščanja števila razvez ostaja oziroma se večja (Rener et al. 2006: 66–67). Po statističnih podatkih je sklenitev zakonskih zvez čedalje manj, razvez pa čedalje več. Če primerjamo sklenitve zakonskih zvez na 1000 prebivalcev med letom 1955 in letom 2004, je bilo leta 1955 sklenjenih 9,2 zakonskih zvez, leta 2004 pa 3,3. Če primerjamo število razvez na 1000 sklenitev zvez, jih je bilo leta 1955 81,9, leta 2004 pa 367,6 (Rener et al. 2006: 39).

Velika Britanija je druga v Evropi po stopnji razvez; razveže se 12,3 parov na 1000 porok. Na Danskem, ki je na prvem mestu, pa je to razmerje 13,1. V drugi polovici osemdesetih let se je stopnja razvez stabilizirala, kar se pripisuje predvsem odločitvi za kohabitacijo in zmanjšanju sklenitev zakonskih zvez med že razvezanimi. V Sloveniji tako ugotavljajo, da je bilo leta 1991 1828 razvez, leta 1998 pa 1074 razvez. Ocenili so verjetnost, da se bosta dve od treh že razvezanih žensk ter trije od štirih že razvezanih moških ponovno poročili (Švab 2001: 64–65).

Več kot polovica razvez in ločitev je med družinami z otroki, od tega je bilo 50 odstotkov družin z enim otrokom, v približno 40 odstotkih razvezanih oziroma ločenih družin pa sta

bila dva otroka. Povečuje pa se dodelitev otrok očetom, iz česar lahko sklepamo, da je to posledica trenda vključitve očetov v varstvo in vzgojo otrok (Andrejč 2014).

V prvih devetih mesecih leta 2016 je 2682 parov sklenilo zakonsko zvezo, razvezal pa se je 501 par. Če to primerjamo z letom 2015, je leta 2015 zakonsko zvezo sklenilo 2,5 odstotka parov več, razvezalo pa se je 13,1 odstotkov parov več (SURS 2017).

Leta 2009 se je v Sloveniji razvezalo največ moških v starostni skupini od 40 do 44 let ter žensk od 35 do 39 let; leta 2015 pa moških v starostni skupini od 45 do 49 let ter žensk od 40 do 44 let. Možnost, zakaj se starost zakoncev ob razvezi viša, lahko pripišem temu, da se tudi starost ob sklenitvi zakonske zveze viša. Vse od leta 2009 pa do leta 2015 je v Sloveniji največ razvez zakonskih zvez v obdobju od 5 do 9 let po sklenitvi zakonske zveze ali pa po 25 ali več letih zakonske zveze. Po številu otrok v družini je v letih od 2009 do 2015 bilo največ parov razvezanih oziroma ločnih takšnih, ki nimajo otrok, nato pa si sledijo pari z enim otrokom, z dvema otrokoma, tremi; pri parih, ki imajo 4 otroke ali več, pa je razvez najmanj. Leta 2009 je bilo 80,4 odstotka otrok dodeljenih materam, 7,7 odstotka otrok je bilo dodeljenih očetom, 12 odstotkov otrok pa je bilo v skupnem skrbništvu; v primerjavi z letom 2015 je bilo materam dodeljenih 77,6 odstotkov otrok, očetom 7,2 odstotka otrok, v skupnem skrbništvu pa je bilo 15,2 odstotka otrok. Kot zanimivost pa podam še podatek, da je bilo leta 1985 materam v skrbništvo dodeljenih 92 odstotkov otrok, očetom pa 5,7 odstotkov otrok. Največ razvez zakonskih zvez je vse od leta 2003 v osrednjeslovenski regiji, povprečno najmanj pa v zasavski regiji. Pomemben pa je tudi podatek, da je od leta 2002 do leta 2015 naraslo število zunajzakonskih skupnosti skoraj za 50 odstotkov. Tako je bilo zunajzakonskih partnerjev z otroki leta 2015 skoraj 62.000, leta 2011 pa jih je bilo 49.000 (SURS 2017).

Povzemam, da je zunajzakonskih partnerstev čedalje več, statističnih podatkov o ločitvah le-teh pa za Slovenijo ni, čeprav predvidevam, da bi bil odstotek razvez zunajzakonskih skupnosti prav tako visok, kot razvez poročenih parov. V Sloveniji je ločitev vedno več, raznovrstne pomoči v okolju pa še vedno primanjkuje.

1.4. Zakonodaja, ki ureja področje ločitev in razvez v Sloveniji

V naslednjem poglavju bom opisala, kakšne pravne posledice prinaša ločitev za družino ter kako slovenska zakonodaja varuje pravice otrok v primeru ločitve. Povzela pa bom tudi pravne akte, iz katerih izhaja slovenska zakonodaja.

Osnovo družinske zakonodaje v Sloveniji predstavlja Ustava Republike Slovenije, ki je bila sprejeta leta 1991. Načela, ki se nanašajo na zakonsko zvezo in družinska razmerja so Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ter Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v republiki Sloveniji. Ker pa morajo biti zakoni in predpisi usklajeni z veljavnimi načeli mednarodnega prava in mednarodnimi pogodbami, bi za področje strokovnih pristopov dela z otroki ločenih in razvezanih staršev izpostavila naslednje: Konvencijo ZN o otrokovih pravicah iz leta 1989, Konvencijo o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah iz leta 1993, Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic iz leta 1996 in Konvencijo o stikih z otroki iz leta 2003 (Rener et al. 2006: 56–62).

1.4.1. Stiki

Pri odločanju o stikih so na prvem mestu koristi otrok, saj so le ti izjemnega pomena za njegov razvoj. S stiki otrok ohrani občutek čustvene povezanosti in pripadnosti z obema staršema, tudi s tistim, s katerim ne živi več. Pravna ureditev stikov je zapisana v Konvenciji sveta Evrope o otrokovih stikih, po kateri se zgleduje tudi slovensko pravo. Razsoden otrok mora dobiti ustrezne informacije in ima pravico, da izrazi svoje mnenje. Stiki so pravica staršev in pa tudi otrok, zato se lahko, kadar to ni v korist otroku, ti tudi prepovedo ali omejijo. Sporazum se, če je le mogoče, sklene v pisni obliki in ga potrdi sodišče. V Konvenciji Sveta Evrope o otrokovih stikih so podani naslednji ukrepi za stike:

- države morajo v zakonu predpisati možnost, da se stiki izvajajo tudi na drug način kot z osebnim druženjem, če tako druženje nasprotuje otrokovi koristi,
- države morajo sprejeti postopek za priznanje in izvršitev tujih sodnih odločb o stikih,
- nadzor tretje osebe pri stikih,
- zavarovanje, ki ga mora dati oseba, pri kateri je otrok, da ne bo ovirala stikov,
- denarno kazen za oviranje stikov,

- odvzem potnega lista,
- denarno zavarovanje, ki ga mora dati oseba, ki izvršuje stike,
- stike pod nadzorom socialnega skrbstva ali policijske postaje,
- dolžnost predložitve dokumenta države, v kateri bodo potekali stiki, ki dokazuje, da je odločba o stikih priznana in izvršljiva. (Novak 2006: 106–207)

Pomembno pa je poudariti, da Slovenija Konvencije še ni podpisala, saj nima izpolnjenih vseh njenih zahtev, konvencijo pa je možno podpisati le kot celoto (Novak 2006: 207).

Odtujevanje otroka enega starša drugemu staršu je postalo tako pogosto, da je dobilo svoje ime – sindrom odtujenosti. Ne-skrbniški starši preprosto obupajo in opustijo stike z otrokom in skrb zanj (Collins et al. 2010: 249). Na tem mestu se mi zdi smiselno razmišljanje Larsa Kunztaga (1997: 63), ki pravi, da morajo biti očetje iz razvezanih oziroma ločenih družin otrokom in tudi bivšim ženam na razpolago, v oporo, saj jim s tem preprečijo, da bi bili njihovi otroci prizadeti. Matere pa naj otrokom jasno dajo vedeti, da jih imajo očetje še vedno radi, in naj jih ne uporabljajo kot lutko med njima. Prav tako pa naj velja obratno, kadar je otrok v vzgojo in varstvo zaupan očetu.

Prav zato se specialistka klinične psihologije Vidka Ribičič (1995: 155–169) v primeru stikov otroka z nasilnim, skrajno neodgovornim staršem najbolj nagiba k začasni rešitvi in dovoljuje stik v prisotnosti nekoga, ki mu oba zaupata, oziroma v prisotnosti strokovnjakinje. To se ji zdi še vedno boljša rešitev, kot prekinitev stikov otroka s staršem. Seveda na bi do tega prišlo le v primeru, kadar se ugotovi, da bodo stiki pod nadzorom v korist otroka.

1.4.2. Preživnina

Starši so dolžni plačevati preživnino do otrokove polnoletnosti oziroma do 26. leta v primeru rednega šolanja otroka. Sporazum o preživnini pa zapišejo pred sodiščem. Preživnina se izračuna na podlagi materialnih in pridobitnih zmožnostih, med katere se štejejo vsi redni in izredni dohodki ter lastništvo premičnin in nepremičnin. Preživnina mora biti dovolj visoka, da zagotovi uspešen celostni razvoj otroka, in se odmeri glede na potrebe otroka. Tako se preživnina določi za vsakega konkretnega otroka posebej. Kadar pa preživninski zavezanec le-te ne plačuje otroku, pripada otroku pravica do nadomestila, ki jo uveljavi pri Javnem jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije. Otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo oziroma živi v zunajzakonski skupnosti, morajo starši

preživljati, če ga ni zmožen preživljati njegov zakonec. Starš, ki mu je bila odvzeta roditeljska pravica, mora še vedno preživljati svojega otroka (Novak 2006: 214–225).

1.4.3. Pristojnosti Centra za socialno delo

ZZZDR-NPB3 je odločanje o ukrepih razdelil med sodišče in center za socialno delo. Slednji je dolžan ukreniti vse, kar zadeva otrokovo korist, pri tem pa lahko izda samo milejše ukaze, ki ne vodijo v ločitev otroka od staršev. Center za socialno delo lahko tako starše le opomni, jim svetuje, jih usmerja, ne sme pa odrediti ukazov. Le po 120. členu zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki pravi:

Center za socialno delo sme odvzeti otroka staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist. S tem odvzemom ne prenehajo druge dolžnosti in pravice staršev do otroka. Center za socialno delo spremlja izvajanje tega ukrepa. (ZZZDR-NPB3)

Zakonska podlaga v Sloveniji temelji na otrokovi koristi in otrokovih pravicah. Tako so stiki ter preživnina odmerjeni glede na otrokove potrebe. Stiki pa morajo biti v prvi vrsti dovolj kakovostni ter dovolj pogosti za otrokov uspešen celostni razvoj.

1.5. Dejavniki za razvezo oziroma ločitev

Kot sem napisala že zgoraj, je nezadovoljstvo s tradicionalno jedrno družino razlog za 50 odstotkov ločitev v nedavni preteklosti. V tem poglavju pa bom opisala nekaj dejavnikov, ki lahko privedejo do takšnega nezadovoljstva.

Obstaja toliko dejavnikov, zaradi katerih se ljudje ločijo, da bi jih bilo nemogoče vse strniti tu. Nekatere do te odločitve pripelje kombinacija različnih dejavnikov. Predstave o poroki so pogosto nerealne oziroma se lahko z leti spremenijo. Med vzroki je lahko sprememba kariere, otroci, različni interesi, privlačnost do tretje osebe ter preprosta realnost, da človeška bitja niso statična, ampak se nenehno spreminjajo in rastejo. Tudi številni zunanji dejavniki, kot so gospodarski preobrat, spreminjanje spolnih vlog, večji poudarek na osebni izpolnitvi in drugi, so lahko razlog za razvezo oziroma ločitev (Berry 1995: 233).

Dejavniki, ki najbolj vplivajo na trenutno stopnjo ločitev in razvez, so podaljšana življenjska doba, spremenjena vloga žensk, spreminjanje kulturnih vrednot in spreminjanje zakonskih omejitev (Collins et al. 2010: 246).

Najpogostejši razlogi po Štadler et al. (2009) so novi partner, praznina, različni osebnostni razvoj ter nasilje in odvisnost. Eden izmed partnerjev se zaljubi v drugo osebo, v kolikor njegove potrebe niso zadovoljene oziroma so v obstoječem odnosu redko zadovoljene. Partnerja lahko skupaj ugotovita, da je njuno življenje postalo dolgočasno in prazno, saj nimata več skupnih želja, interesov, ki bi ju povezovali. Lahko pa se zgodi, da se partnerja začneta razvijati vsak v svojo smer kljub začetni podobnosti in se ne podpirata več. V nekaterih družinah pa je vzrok za razvezo ali ločitev odvisnost in/ali pomanjkanje samoobvladovanja enega izmed partnerjev.

Poznamo ogromno različnih vzrokov, zakaj se partnerji ločijo. Nekateri so nezadovoljenost osnovnih potreb s strani partnerja, različni interesi, privlačnost do druge osebe itd., spet druge razloge pa lahko iščemo v razvoju družbe. V naslednjem poglavju bom opisala, kaj se zgodi, ko se partnerja dejansko odločita za ločitev, in kako si sledijo stopnje v procesu ločitve.

1.6. Faze razveze oziroma ločitve

Doživljanje ločitve je resen zakonski konflikt, ki ga lahko primerjamo s procesom žalovanja. Nekateri psihologi (v Berry 1995) ocenjujejo, da je travma ločitve po svoji moči takoj za travmo smrti ljubljene osebe. Pri določenih osebah pa bi lahko rekli, da je razveza oziroma ločitev še bolj tragična kot smrt bližnje osebe.

Faze žalovanja po Štadler et al. (2009) so šok, zanikanje, jeza, žalost in depresija, pogajanje, obup ter ločitev. Po Berry (1995) so te faze protest in zanikanje, obup, nenavezanost oziroma ločitev ter okrevanje. Vprašanja v zvezi z razvezo po Collins et al. (2010: 247) pa vključujejo odločitev za razvezo, načrtovanje prenehanja razmerja, ločevanje, in končno, razvezo.

Psiholog Mel Krantzler (v Berry 1995: 217) opredeli štiri korake v procesu razveze oziroma ločitve, ti pa so:

- čas groze, ki vključuje začetno ločevanje in občutke, da je življenje ušlo z vajeti;

- čas žalovanja, v katerem pretekli zakon položimo k počitku na enak način, kot žalujemo za izgubo zaradi smrti;
- živeti v sedanjem času, tu in zdaj, v katerem vsak dan vidimo kot izziv, najboljše v življenju pa bo šele prišlo;
- čas obnove osebnosti, v katerem oseba prispe v fazo, v kateri se ji zdi popolnoma možno preživeti srečno, fizično in čustveno kot samostojna oseba.

Faza šoka se razvije takrat, ko partnerja pri večini nesporazumov ne najdeta skupnega jezika, poskusi komunikacije pa se končajo z jezo ali preprirom. Partnerja si začneta zanikati prepire, ki so se zgodili, omiljujeta jih; začneta pa se tudi zavedati, da morata narediti korak naprej, da morda le nista več za skupaj. Jeza se pojavi, ko en partner začne drugega kriviti za vse prepire, nesporazume. Poskušata reševati tudi težave iz preteklosti, zato lahko jezo smatramo tudi kot pozitivno čustvo; če pa se jeza poveča, lahko postane nevarna. Žalost in za njo možno tudi depresija se pojavi, ko spoznata, da sta izgubila partnerja, ki je bil do takrat za enega še idealen. Žalost je proces spreminjanja starih procesov vedenja in ustvarjanja novih, ustrežnejših. Faza pogajanja nastane po tem, ko se partnerja ne moreta več sporazumeti o skupnem dobrem; pogajata se o otrocih, obveznostih, prostem času itd. Obup nastane, ko partnerja spoznata, da se nista več pripravljena truditi drug za drugega, se podpirati, si pomagati. Drug drugemu lahko celo začneta predstavljati konkurenco, nevarnost. Do dejanske in/ali čustvene ločitve pride, ko partnerja spoznata, da so njuni konflikti nepremostljivi, zato vidita razvezo/ločitev kot edini možni izhod (Štadler et al. 2009: 41).

Po Margaret Robinson (1991: 68–69, 126–127) pa opisujemo 13 faz procesa transformacije družine. Priznava zloma zakona je prva faza razveze oziroma ločitve, v kateri partnerja sodelujeta pri odločitvi, ali bi ponovno vzpostavila zvezo, da bi se njuno razmerje lahko nadaljevalo; pomembna sprememba drugega reda v družinskem statusu za nadaljevanje razvoja pa je priznavanje svoje vloge in vloge svojega partnerja za zlom zakona. Druga faza je odločitev za razvezo ali ločitev. V tej fazi se eden ali oba partnerja začneta zavedati, da partnerstva ni mogoče rešiti; tu partnerja sprejmeta dejstvo, da je njuno razmerje spodletelo, in se sporazumeta, da je najbolje, da to razmerje končata ob upoštevanju otrokovih potreb. V fazi priprave in načrtovanja izida se partnerja borita z deljenjem odgovornosti zdaj in v prihodnosti; skupaj odločata, kako povedati otrokom o

razvezi oziroma ločitvi, dogovarjata se o vzgoji, hkrati pa o nastalem problemu obveščata širšo družino, sodelavce in prijatelje. V četrti fazi partnerja sodelujeta pri dejanski ločitvi, kjer se ukvarjata z vprašanji vzgoje, hkrati pa opuščata vlogo partnerja. Začneta z dejanskim žalovanjem za družino ter podpirata navezanost otrok na drugega starša. Nato sledi pravni postopek, kjer partnerja opustita fantazije o ponovno združitvi družine, skozi proces žalovanja pa se soočata z bolečino in jezo. Šesta faza je faza družine po razvezi/ločitvi. V tej fazi naj bi partnerja ohranila stik z bivšim partnerjem ter zavedanje, da lahko partner razvije nove navezanosti. Obenem naj bi razvila sodelovanje pri odločitvah, povezanih s skupnimi otroki. Spodbujata stike otrok z drugim staršem in se zavedata, da otroci niso vplivali na njuno razvezo oziroma ločitev. Tej pa sledijo faza novih začetkov, prizadevanja za asimilacijo, faza ozaveščenosti, prestrukturiranja, ukrepanja, vključevanja in pa faza opuščanja zadnjih upov, da bi ponovno živeli kot jedrna družina.

Če povzamem, gre vsak posameznik po ločitvi skozi določene faze. Avtorji kot prvo fazo opisujejo šok že pred samo odločitvijo za razvezo ter priznanje, da partnerja nista več za skupaj, nato pa si faze pri nekaterih avtorjih sledijo do dejanske ločitve, pri nekaterih pa se te nadaljujejo še po ločitvi.

Vsak posameznik ne doživi vseh faz na enak način. Nekateri se soočajo samo z nekaj fazami, spet drugi pa se soočijo z vsemi, vendar v različnem vrstnem redu. Nekateri gredo skozi celoten proces celjenja, še preden se dokončno razvežejo ali ločijo, spet drugi pa ne občutijo čustvenega vrtiljaka, dokler se ne poleže njihovo navdušenje nad svobodnim življenjem (Berry 1995: 214–216).

1.7. Vpliv razveze ali ločitve na družino

Ena izmed glavnih odgovornosti razveznega ali ločitvenega procesa je ta, da skozi ta proces starši na novo opredelijo svoje starševske vloge, medtem ko se odrečejo vlogi moža in žena oziroma partnerja (Robinson 1991: 67).

Obdobje med odločitvijo za razvezo oziroma ločitvijo in med dejansko razvezo oziroma ločitvijo je eno najbolj nesrečnih za mnogo družin. Občutja, ki jih občuti takšna družina so šok, žalost, jeza, strah, krivda, zanikanje, osramočenost (Wells 1994: 27–28).

Družba še vedno vrši velik pritisk na posameznike, da živijo v popolni, srečni družini z očetom, mamo in povprečno 2,5 otroka, kar še vedno predstavlja simbol za osebni uspeh.

Ravno zato se razvezane ali ločene družine počutijo stigmatizirane ter so pod velikim pritiskom (Berry 1995: 179). Resnica pa je daleč od tega ideala. V Sloveniji se je leta 2016 razvezalo skoraj 19 odstotkov poročenih parov, povprečno število otrok v družini pa je bilo leta 2015 zgolj 1,16 otroka na družino; če iz statističnega povprečja izvezemo družine, ki nimajo otrok, je to število 1,56 otroka na družino. Pomembno se mi zdi omeniti, da se vse manj ljudi poroči; podatkov o zunajzakonskih skupnostih pa ni, sicer bi bil odstotek razvez še višji (SURS 2017).

Zelo možno je, da bodo otroci v prihodnosti občutili veliko manj pritiska, da bi ustrezali določenim normam družbe prav zaradi povečevanja odstotka razvez (Berry 1995).

Psihologinja Genevieve Clapp (v Berry 1995: 189) navaja, da ljudje potrebujejo do dve leti po razvezi oziroma ločitvi, da ponovno vzpostavijo svoje ravnotežje. Moški pogosto izgubijo dnevni kontakt s svojimi otroki bolj, kot so si mislili, da ga bodo. Pri osebah iz razvezanih ali ločenih družin vsaka sprememba v rutini pri gospodinjskih opravilih predstavlja stres. Celo majhne spremembe so lahko tako frustrirajoče kot velike spremembe.

Ločitve oziroma razveze vplivajo na vsa področja človekovega življenja tako pri odraslih kot pri otrocih. Ljudje takšni prelomnici v življenju pogosto ne pripisujejo posebnega pomena, saj se bojijo, da bi, če bi se predali čustvom, zašli iz rutine, ki so si jo ustvarili. V vsakem primeru pa je neizogiben del ločitve ali razveze soočenje z lastnimi čustvi, ki so lahko grozeča. Ali bodo imeli moč, da premostijo svoje strahove in se soočijo z njimi, pa je odvisno od njihove osebne zgodovine, poznavanja izkušenj drugih, s katerimi se lahko poistovetijo, ter zanesljivost njihove družbene mreže. Tem bolj raznolika je njihova družbena mreža, tem boljše imajo možnosti za premostitev ovir razveze ali ločitve. Če krize ne znajo oziroma ne zmorejo obvladati sami, takrat je zaželeno, če ne celo nujna terapevtska pomoč (Kuntzag 1997: 112–113).

Razveza oziroma ločitev vpliva prav na vsakega družinskega člana. Le redke ločitve se zgodijo brez stiske za družinske člane, ne glede na to, kako zadovoljni so bili odnosi v paru ali družini. Razveza ali ločitev družino prizadene na mnogih področjih, kot so družinski življenjski krog, finance, pri počutju individualnih članov, v prijateljstvih in podporni mreži, v razmerjih z drugimi sorodniki (Collins et al. 2010: 247).

Starši, ki gredo skozi proces ločitve ali razveze, se pogosto počutijo psihično izčrpane, saj se morajo soočati z osebnim žalovanjem in stresom, prav tako pa morajo dati vse od sebe, da poskrbijo za otrokove čustvene, fizične in socialne potrebe. Tako v obdobju po ločitvi starši, ki so jim bili otroci po razvezi zaupani v vzgojo in varstvo, otrokom nudijo manj podpore, manj vzgoje in so bolj zaskrbljeni v njihovem odnosu, kot so bili pred ločitvijo (Bolton & Bolton 1987 v Collins et al. 2010: 248).

Starši velikokrat ne morejo izpolniti pričakovanj njihovih otrok, da jim vedno stojijo ob strani, jih podpirajo in so rahločutni, kar pa se največkrat zgodi prav takrat, ko je kriza staršev postala tudi duševna kriza njihovih otrok (ob razvezi ali ločitvi). Na tem mestu je zato pomembno, da imajo na voljo druge ljudi, v nasprotnem primeru pa jih morajo poiskati (v obliki terapevtske pomoči, socialnega delavca, psihologa itd.) (Kuntzag 1997: 113).

Psiholog Mel Krantzler (v Berry 1995: 217) pravi, da razveza ali ločitev ni nujno le nekaj slabega. Skozi proces ločitve razvezani lahko postane bolj zrela, modra in sposobnejša oseba.

Tudi v primerih konfliktnih odnosov je njihovo prenehanje za otroke koristno (Booth, Amato 1999 v Andrejč 2014).

1.8. Vpliv razveze ali ločitve na otroka

Vsak otrok se drugače odziva na razvezo oziroma ločitev staršev. Kako bo to vplivalo na otrokov nadaljnji razvoj, pa je odvisno od konfliktnosti staršev pred in po razvezi oziroma ločitvi, otrokove starosti, značaja, drugih osebnostnih značilnosti in spleta okoliščin. Na tem mestu je za otroka pomembno, da je v bližini na voljo druga, njemu draga oseba, ob kateri se bo počutil varno (Štadler et al. 2009: 46).

Za nekatere otroke je razveza ali ločitev primerljiva z izgubo enega izmed staršev zaradi smrti (Wallerstein 1983 v Collins et al. 2010: 248). Glavna past razveze ali ločitve je vpliv, ki ga ima le ta na otrokov razvoj (Wallerstein in Kelly 1980 v prav tam).

Da bi starši otroku omogočili uspešen nadaljnji razvoj in pomagali pri ohranitvi stabilnega sveta, naj mu vedno jasno povedo, kaj se dogaja ter zakaj se je to zgodilo, ne da bi pri tem obsojali svojega partnerja. Dopovedati mu je treba, da za razvezo oziroma ločitev v

nobenem primeru ni kriv otrok sam, posvetiti mu je potrebno več časa in pozornosti kot kadarkoli prej; moramo mu dati občutek, da je slišan, in ga podpirati pri izražanju čustev. Ločitev ne sme vplivati na otrokove vsakodnevne aktivnosti, omogočimo mu ohranjanje rutine, kolikor je le mogoče. Prav tako pa morajo biti otroci izvzeti iz starševskega konflikta in stiske. Otroci morajo žalovati tako za izgubo pomembne osebe v njihovem življenju kot tudi za izgubo pomembnih vidikov svojega življenja, kot so poznano okolje ter okoliški prijatelji. Otroci se morajo zavedati, da kljub temu da so se starši ločili oziroma razvezali, še vedno obstajajo pozitivna razmerja, in da ne smejo posploševati napak svojih staršev in jih projicirati na vse odnose. Najpomembnejše je, da starši pomagajo sami sebi, da bodo nato lahko pomagali svojemu otroku. Omogočiti morajo stike otroka s staršem, s katerim ne živi več skupaj, ti pa naj bodo kar najbolj kakovostni. Po potrebi naj poiščejo pomoč, na primer v svetovalni službi šole ali vrtca, na centru za socialno delo ali v svetovalnih centrih za otroke, mladostnike in starše. Kadar so težave pri otroku dolgoročne, je priporočljivo pomoč poiskati pri pedopsihiatričnem dispanzerju (Štadler et al. 2009, Thompson et al. 2003 v Collins et al. 2010).

Raziskave (Štadler et al. 2009) kažejo, da otroci kažejo očitne težave ob ločitvi staršev kratkoročno, pogosto pa trpijo tudi dolgoročno. Nekateri otroci prebolijo prikrajšanost in trpljenje v obdobju do treh let po razvezi oziroma ločitvi. Kadar pa so otroci prikrajšani za kasnejše uspešno življenje, govorimo o dolgoročnih posledicah.

Najpomembnejše posledice ločitve, ki povzročajo težave pri otrocih, so poslabšan ekonomski položaj, ki lahko negativno vpliva na otrokovo zdravje in šolski uspeh. Konflikt med staršema, kadar je pogost in/ali intenziven in kadar si starši odkrito nasprotujejo, pri otroku vzbuja stres in negotovost, kar lahko pozneje povzroči fizične simptome, zmanjšano samospoštovanje in vedenjske težave. Slabše spoprijemanje staršev z ločitvijo oziroma razvezo ter posledično slabša kakovost odnosov staršev z otrokom in seveda sam razpad družine, ki vodi v porušenje navad, rutin, izgubo sproščenosti enega starša v kontaktu z drugim, lahko pri otroku resno ogrozi občutek varnosti. Zadnja posledica ločitve oziroma razveze staršev, ki negativno vpliva na otroka, pa je odsotni starš, za katerega je izredno pomembno, da je v pogostem stabilnem kontaktu z otrokom, saj so otroci, ki nikoli ne vidijo svojega starša, najbolj prizadeti (Topolovec 2010, Andrejč 2014, Wells 1994, Štadler et al. 2009).

Otroci ločenih staršev so bolj nagnjeni k slabšemu učnemu uspehu ter k zgodnejšim porokam in pogostejšim razvezam oziroma ločitvam (Štadler et al. 2009). Najpogostejše čustvo, ki ga otroci občutijo ob ločitvi svojih staršev, je boleča zmedena žalost. Mnogo otrok, ki jih je zapustil oče, razvije občutke, da jih lahko zapusti tudi mama, zato se je nenehno oklepajo, želijo spati z njo, nočejo, da jih pustijo v šoli, doživljajo občutek panike, če je ne najdejo v gneči itd. Otroci tako kot prvo čustvo razvijejo šok, ki lahko povzroči otrplost, brezvoljnost, ne zavedajo se, kaj se dogaja. Včasih pa šok vpliva tudi na telo, kar se lahko pokaže z bolečinami v trebuhu ali bruhanjem ali pa alergijsko reakcijo. Zavedanje, da enega starša ni več, lahko otroka pripelje do žalovanja, ki se pokaže z jokom, oklepanjem drugega starša, ter do tesnobe glede tega, kaj se bo zgodilo v prihodnosti, kako bo našel nove prijatelje, se bo starš odselil daleč itd. Lahko trpijo tudi za depresijo in izkusijo tudi klinično stopnjo depresije. Pri otrocih ločenih staršev je opaziti, da so razdražljivi, kar je lahko posledica jeze. Malček razmetava svoje igrače, šolar brca pohištvo ali svoje prijatelje, najstnik se zateče k vandalizmu, kasneje tudi k prestopništvu. Pri otrocih se pojavi tudi strah, da jih bo oče nehal imeti rad, saj je pozabil tudi na njihovo mamo. Nekatere otroke je strah, da bi se morali ločiti od bratov in sester, drugi pa se bojijo, da jim bo umrl starš, kateremu je bil otrok zaupan v varstvo. Otroci se lahko počutijo krive za razvezo ali ločitev ali pa lahko za to krivijo enega izmed staršev. Pogosto otroci razveze ali ločitve ne smatrajo kot končne, nekateri lahko sanjarijo o ponovni združitvi še dolgo po ločitvi, nekateri pa celo načrtujejo ponovno združitev staršev, tudi ko se je eden izmed staršev ponovno poročil. Ponovno združitev lahko dosežejo tako, da otroci razvijejo problem, pri katerem morata biti prisotna oba starša, da bi ga rešili. Predvsem se otroci počutijo zmedene in zavrnjene. Mnogo otrok se počuti osramočene zaradi stigme, ki se še vedno drži ločenih oziroma razvezanih družin (Wells 1994, Wolfe, Thompson, Rudolph in Henderson v Collins et al. 2010).

Otroci pogosto občutijo različno zvestobo do starša, ki so mu bili po razvezi zaupani v vzgojo in varstvo, in starša, ki mu niso bili zaupani v vzgojo in varstvo. V težkih ločitvah ali razvezah pa se jih lahko izkorišča tudi kot posrednika med staršema (Collins et al. 2010: 249).

Varovalni dejavniki so sposobnosti otroka, da se prilagodi na določeno situacijo, opora njemu bližnjih oseb in s tem enaka podpora obeh staršev, zaradi katere so otroci najmanj

prizadeti, ter kakovostni odnosi staršev pri vzgoji otrok. Otroci, ki so deležni naštetega, po uspešnosti ne odstopajo od vrstnikov, ki živijo z obema staršema. Ključna dejavnika, ki vplivata na dolgoročni zdrav razvoj otroka razvezanih oziroma ločenih staršev, sta tako dober odnos staršev tudi po ločitvi in zadovoljstvo otroka v novem okolju, novi družini (Andrejč 2014, Wells 1994, Štadler et al. 2009).

Tako lahko sklenem, da ločitev oziroma razveza staršev vpliva na otroka na različnih področjih njegovega življenja. Lahko poslabša učno uspešnost, povzroči pojav čustvenih in vedenjskih motenj; vpliv je lahko tako kratkotrajen kot tudi dolgoročen. V naslednjem poglavju bom predstavila, kako otroci reagirajo na razvezo oziroma ločitev staršev glede na starost, spol in značaj.

1.9. Odzivi otrok na izkušnjo ločitve ali razveze

Otroci se glede na starost, spol, pretekle izkušnje, značaj itd. različno odzovejo na ločitev. Glede na našete dejavnike tudi strokovnjaki uporabljajo različne pristope pri delu z otroki ločenih staršev. Nekaj možnih odzivov opisujem spodaj. Poudarjam pa, da je to le možen okvir, saj je vsak otrok edinstven. Prav zato moramo izhajati iz tega, da se pridružimo temu otroku kot individualni osebi.

1.9.1. Starost

1.9.1.1. Predšolski otroci

Predšolski otroci ob razvezi oziroma ločitvi sami še niso sposobni realno oceniti dogajanja, ne znajo si razložiti svojih čustev in čustev staršev. Kljub tem skupnim značilnostim pa otroci glede na starost različno reagirajo ob ločitvi oziroma razvezi staršev, si jo različno razlagajo. Tako na primer otroke v prvih treh letih življenja prizadene ločitev in daljša odsotnost enega izmed staršev in doživljajo separacijski strah. Otroci v teh letih zahtevajo neprekinjeno povezavo s starševsko figuro, za katero ni nujno, da je to biološka mati ali oče, ampak posebna oseba. V tem obdobju otroci potrebujejo neko določeno ravnovesje, rutino, ki pa se v primeru ločitve oziroma razveze staršev poruši. Kadar pride do ločitve od enega izmed staršev, otroci to izrazijo z jokom, nemirom, spremembami vedenja in spremembami navad, kot so spanje in prehranjevanje. Mnoge strokovnjakinje pravijo, da je ta varen začetek podlaga za vsa prihodnja razmerja, ki jih bo otrok oblikoval. Zato lahko zlom zgodnje navezanosti vpliva na otrokovo življenje. Otroci od drugega do petega leta

separacijo od enega izmed staršev sprejemajo nekoliko jasneje. Potrebujejo usklajeno vodenje, ki pa se v primeru ločitve oziroma razveze staršev spremeni, zato lahko gredo otroci v razvoju "korak nazaj". Ponovno lahko začnejo močiti posteljo, sesati prst, pogostejši pa so tudi napadi jeze na enega izmed staršev ter jok. Tako je raziskava Wallerstein in Kelly (v Robinson 1991: 162) pokazala, da so predšolski otroci nazadovali v navajanju na kahlico, v posesivnosti do igrac, povečali so se težave s spanjem ter agresivne in akutne separacijske bojazni. Lahko se pojavi tudi strah, da bi ga zapustil še starš, ki je ostal z njim (Štadler et al. 2009, Wells 1994).

Wallerstein (v Robinson 1991: 169) meni, da so predšolski otroci najbolj ranljiva starostna skupina, ki ji sledijo mladostniki. Ugotovil je, da je 34 odstotkov raziskanih otrok okrevalo v roku petih let po razvezi oziroma ločitvi staršev, 37 odstotkov pa ne.

1.9.1.2. Otroci od petega do osmega leta

Wells (1994) ugotavlja, da so najbolj prizadeti zaradi razveze oziroma ločitve staršev otroci od petega do osmega leta. Dom in družina sta v teh letih še vedno najpomembnejša dela njihovega življenja.

Otroci v tej starostni skupini poskušajo razumeti spremenjeno situacijo v družini. Pogosto otroci krivijo same sebe za prepire med starši ter razvezo oziroma ločitev. Pri otrocih te starosti se pogosto razvijejo strahovi, neradi so v družbi ostalih otrok, kadar pa so, se pogosto pojavijo težave v odnosih, nemirnost, agresija, pogosto so tudi zaskrbljeni zaradi odsotnosti drugega starša, lahko pa reagirajo popolnoma drugače in postanejo neobičajno pridni. Težave so poleg psihičnih lahko tudi fizične, kot so bolečine v različnih predelih telesa – glavobol, bolečine v želodcu, motnje spanja ... Otroku v tem starostnem obdobju je veliko lažje razložiti situacijo, prav tako pa je pomembno, da se mu jo razloži. Zanima ga, kdo je kriv za razvezo oziroma ločitev, realnost pa si bo lažje razložil, če bo z obema staršema preživel zadostno količino kvalitetnega časa. Začenja pa tudi razumeti, da se takšna situacija ne dogaja samo v njegovi družini, temveč da se dogaja tudi drugim družinam (Štadler et al. 2009: 48–49).

Otroci med petim in osmim letom se pogosto čutijo odgovorne za razvezo oziroma ločitev staršev (Thompson, Rudolph & Henderson 2003 v Collins 2010: 248).

Otroci od sedmega do osmega leta so pretežno pokazali čustva, kot so žalost in zapuščenost, imeli so težave z izražanjem jeze do odsotnega očeta, izrazili pa so tudi želje in fantazije, da bi se starši ponovno združili. Strah jih je bilo pokazati svoja čustva skrbniški materi in pokazali so razdeljeno zvestobo, četudi jih njihovi starši k temu niso nagovarjali (Wallerstein in Kelly v Robinson 1991: 162).

1.9.1.3. Otroci od osmega do dvanajstega leta

Od osmega leta naprej otroci poskušajo razumeti, si stvari razložiti po svoje, ampak so jim razlogi za dejanje staršev še vedno preveč kompleksni. Fantje se zdijo zmedeni še bolj kot dekleta; ti po navadi pokažejo žalost z ogromno joka, hrepenenjem za odsotnim staršem, obupno jih je strah, kaj se bo zgodilo z njihovim domom, njihovo varnostjo. Njihove prehranjevalne in spalne navade so motene (Wells 1994: 33–35).

Otroci v teh letih so velikokrat vključeni v dejavnosti, ki niso povezane s starši in so zanje pomembnejše. To so lahko šola, interesne dejavnosti in prijatelji. Pogosto se v teh letih postavijo na stran enega ali drugega starša, česar pa starši ne smejo jemati osebno. V tem starostnem obdobju se lahko pojavijo težave v odnosih z vrstniki, jeza, depresija, osamljenost, težave z učenjem in pa tudi fizične bolečine, kot sto glavobol ali bolečine v želodcu. Otroci od osmega do dvanajstega leta se lahko čutijo odgovorne skrbeti za razvezanega starša, kar pa je za otroka lahko zelo škodljivo (Zajc 2010).

1.9.1.4. Najstniki

Reakcije mladostnikov v starosti od devet do devetnajst let so bile prvotno predvsem negativne in so variirale glede na njihovo razvojno raven. Otrokova stopnja prilagoditve je bila v veliki meri odvisna od načina delovanja starša, kateremu so bili zaupani v varstvo in vzgojo, zlasti v prvem letu po ločitvi. Prilagoditev starejših otrok je bila povezana s sposobnostjo staršev, da ne dojemajo otrok kot vir za izpopolnjevanje svojih čustvenih potreb (Kurdek in Siesky v Robinson 1991: 167).

Najstniki že v osnovi spremenijo svoje vedenje, iščejo neodvisnost, staršem želijo pokazati, da zmorejo biti sami, kar pa se pogosto pokaže z divjim, neracionalnim in motečim vedenjem, zato je to krivdo z lahkoto pripisati razvezi oziroma ločitvi staršev. Pogosto pa tudi sami dojemajo pritisk k osamosvajanju, čeprav ta pritisk velikokrat spremljata odraslost in moralna rast. Najstniki tako pogosto zapustijo dom, ko le-ta

postane težavno mesto, nekateri pa preko spolnih odnosov iščejo ljubezen. Prav tako so lahko zaskrbljeni zaradi svoje spolnosti in možnosti lastne poroke. Če pogledamo celotno sliko so najstniki veliko manj resno prizadeti dolgotrajno kot njihovi mlajši bratje in sestre (Wells 1994, Wallerstein in Kelly v Robinson 1991).

Po drugi strani pa sta Kurdek in Siesky (v Robinson 1991) mnenja, da je za odrasle otroke verjetneje, da reagirajo manj negativno na novice o razvezi oziroma ločitvi. Prav tako je zanje verjetneje, da opredelijo razvezo oziroma ločitev v smislu čustvene ločitve, da gledajo na ločitev kot dokončno, da delijo to novico s svojimi prijatelji, da sprejmejo dojemanje obeh staršev, ki je realno in temelji na kombinaciji negativnih in pozitivnih lastnosti, da poročajo o odsotnosti konflikta svojih staršev kot o koristnem izidu, da poročajo o izboljšanju kvalitete interakcije z ne-skrbniškim staršem in da zaradi razveze pridobijo določene prednosti in odgovornosti.

1.9.2. Spol

Posebej za mlade fante je razveza ali ločitev zelo težavna. Zanje včasih traja do 2 leti, da stabilizirajo svoja življenja (Hetherington, Cox & Cox 1978 v Collins 2010: 248).

Veliko raziskav je pokazalo, da imajo fantje več težav po razvezi oziroma ločitvi staršev kot dekleta (Hetherington, Kelly, McLanahan, Zill, Morrison & Coiro v Kushner 2009). To problematično vedenje se pokaže z agresijo, impulzivnostjo in splošno z antisocialnim vedenjem. Več težav kot dekleta so imeli tudi v odnosih, ki vključujejo avtoriteto, ter s sovrstniki. Po drugi strani pa avtorja Vandewater in Landsford (1998 v Kushner 2009) ne ugotavljata razlik o odzivu na ločitev oziroma razvezo glede na spol.

Pri dekletih težave v veliki večini izginejo v roku dveh let po razvezi ali ločitvi staršev, lahko pa se znova pojavijo v adolescenci kot oblika motenj v heteroseksualnih odnosih. Fantje so bolj prizadeti pri izgubi očeta kot deklice, saj le-ti potrebujejo moški vzor. Schick (2002 v Topolovec 2010) je ugotovil, da je vzgoja in varstvo otroka z nasprotnim spolom od lastnega problematično, zato priporoča skrbništvo otrok istega spola, kot je starš skrbnik (Topolovec 2010).

Pri nekaterih mladih dekletih se razvije fenomen, poimenovan 'spalni efekt'. Dekleta s takšnim učinkom obvladujejo ločitev oziroma razvezo staršev zelo dobro, njihov razvoj se zdi nedotaknjen; zalomi se v obdobju, ko naj bi si same začele ustvarjati družino. Bojijo se

navezati, nenadoma se pojavijo druge bojazni v povezavi z ustvarjanjem razmerij (Wallerstein v Robinson 1991: 169).

1.9.3. Psihosocialne težave že pred ločitvijo

Otroci, ki so razvili različne psihosocialne težave že pred razvezo oziroma ločitvijo staršev, lahko tudi po njej razvijejo dolgotrajne čustvene motnje. Lažje prilagodljivi otroci lahko tudi po ločitvi ali razvezi staršev ostanejo čustveno, psihično in socialno bolj zdravi. Kljub temu pa vsi otroci ob ločitvi ali razvezi staršev doživljajo različne spektre negativnih čustev, kot so občutki krivde, jeze, žalosti, sramu, strahu, počutijo se osamljene ... Te občutke veliko lažje izražajo z vedenjem kot z besedami. Na tej točki jim je posebej pomembno zagotoviti, da bo zanje poskrbljeno. Treba jim je dati občutek varnosti, ne glede na to, kaj se je zgodilo s starši; treba jim je tudi odgovoriti na vprašanja, ki jih imajo v zvezi z razvezo oziroma ločitvijo (Štadler et al. 2009: 50–51).

Skoraj polovica otrok razvezanih in ločenih staršev ima občutek, da je kriva za razvezo oziroma ločitev, zato je na tej točki zelo pomembno, da starši svojim otrokom jasno razložijo, da so se sami odločili, da se razidejo, ker med njima ni bilo nobenega razumevanja več. Otrokom je treba tudi razložiti, da ne morajo nič spremeniti (Kuntzag 1997: 47).

1.10. Strokovni pristopi

V prvi vrsti se mi zdi pomembno poudariti, da je literature, ki bi eksplicitno pisala o problematiki dela z otroki ločenih oziroma razvezanih staršev, zelo malo oziroma je sploh ni. Težko je opredeliti vse pristope psihoterapije, ker jih je ogromno, obenem pa je pristopov v psihologiji preveč, da bi opisovala vsakega posebej. Manj težav sem imela pri socialnem delu, saj se mi zdi, da je Margaret Robinson (1991), ki piše o procesu transformacije družine po ločitvi, zelo dobro povzela pristope strokovnjakinj socialnega dela.

V obdobju pred ločitvijo ali razvezo se starši zelo redko pozanimajo glede ustrezne pomoči, ki jim je na voljo, posledično pa so tudi ponujene vrste pomoči redke (Kuntzag 1997: 65).

Robinson poudarja, da obstaja resno pomanjkanje virov, na katere se otroci lahko obrnejo po pomoč v stiski zaradi razveze, ločitve ali ponovne poroke njihovih staršev (Robinson 1991: 184).

Čedalje več je dostopne strokovne pomoči za ponovno vzpostavitev družine enega izmed staršev. Za te družine, ki ne morajo same reševati svojih težav zaradi čustvenih oziroma vedenjskih težav enega izmed članov, obstajajo podporne skupine, ki jim pomagajo obvladovati in graditi dobre odnose (Berry 1995, 265–266).

Zapisnik o ustanovitvi Društva socialnih delavcev Slovenije iz leta 1957 postavlja v središče pomoč družini. Psihološka znanja o družini v programu izobraževanja se pojavijo v osemdesetih letih 20. stoletja. V začetku devetdesetih let pa se v Sloveniji začne izobraževanje družinskih terapevtov (Čačinovič Vogrinčič 2006).

Za te tri stroke sem se odločila, ker se mi zdijo ključne pri soustvarjanju rešitev, podpori in svetovanju otrokom v postopkih razvez in ločitev. Socialne delavke in psihologinje so na centrih za socialno delo vključene v postopke ločitev in razvez, psihoterapevtke pa delujejo izven okvirov centrov za socialno delo. Nanje se družine pogosto obrnejo po dodatno pomoč za spoprijemanje z izzivi, ki jih je v življenje prinesla izkušnja ločitve ali razveze.

1.10.1. Socialno delo

Otrok po ločitvi staršev rabi pomoč in sodelovanje med vsemi, ki so mu pomembni. Naloga strokovnjakinj je, da zagotovijo varen prostor za pogovor, ki bo pripeljal do sodelovanja med vsemi. Potrebno je sodelovanje in akcija vseh (Čačinovič Vogrinčič v Štadler et al. 2009: 99).

V zadnjem času pomoč otroku pogosto prehaja v pomoč celotni družini, saj so strokovnjakinje mnenja, da lahko otroku pomagajo najbolje takrat, ko pomagajo celotni družini, probleme otrok pa je najlažje rešiti v njihovem vsakodnevnem okolju. Van der Steege (2007) je v svoji študiji ugotovila, da morajo strokovnjakinje za učinkovito pomoč izpolnjevati naslednje pogoje:

Vodilo dela je krepitev moči, ki naj vsaj enkrat tedensko poteka v družini neposrednem okolju, strokovna delavka mora razmišljati sistemsko, pomoč naj bo

usmerjena na družino, posameznika in socialno okolje, ter socialna delavka mora biti dobro usposobljena, razviti mora imeti dobre kompetence dela z ranljivimi družinami (v Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 317–318).

Socialne delavke se verjetneje kot druge strokovnjakinje soočajo z možnostjo, da se je prvotni družinski sistem oskrnil na načine, ki so privedli do izгона, izključitve ali izginotja nekaterih njenih članov, zato morajo socialne delavke obvladati ustvarjanje novih sistemov. Najpomembnejša odgovornost soustvarjanja med socialno delavko in družino je v tem času način, na katerega družina čuti, da socialna delavka lahko podpre družino v krizi in ji pomaga. Vsak problem ali motnja, ki jo izrazi otrok, se zato gleda skozi kontekst družine (Barnes 1984: 15, 21).

Družina je kontekst, v katerem se raziskujejo oblike pomoči, vseeno pa delo z družino ne sme prekriti posameznika v njej. Tu je poudarek na raziskovanju dobrih izidov prav za vse udeležene v problemu. Na tem mestu se dela tako z družino kot s posameznikom, kjer je cilj izboljšanje in odkrivanje boljših pogojev za življenje posameznika znotraj družine ali pa zunaj nje, ter za podporo družini, da se kot skupnost preoblikuje, ohrani ali pa tudi razide (Čacinovič Vogrinčič 2006).

Sistemiški pristop dela z družinami med razvezo in ločitvijo omogoča predvsem osredotočenost na celoten interakcijski sistem družine med procesom tranzicije in sprememb namesto poudarjanja učinka na posamezne člane kot elemente sistema v tranziciji, sicer pa teh nujno ne izključuje (Robinson 1991: 156).

Tiste delavke, ki vzpostavijo odnos z družino v postopku ločitve, razveze ali ponovne poroke, morajo upoštevati vsako družino, s katero sodelujejo, posebej. Najprej naj partnerja sama poskušata skleniti dogovore pod pogojem, da njuni otroci niso ogroženi. Kadar pa je potrebno poseganje v njun odnos, naj bosta oba starša enakopravno vključena. Le kadar je to koristno, se v proces svetovanja vključi tudi otroke, vendar s privolitvijo obeh staršev. Če je v otrokovo korist, da sodeluje, pa se eden izmed staršev ne strinja, se v proces otroka vseeno vključi, staršem pa se razloži, da so na prvem mestu otrokove pravice ter potrebe ter kaj bo skozi proces podpore pridobil. Lahko se ga povabi na individualno svetovanje, cilje pa morajo starši ter strokovnjakinja določiti, še preden se otroci udeležijo procesa. Dolžnost delavk na centrih za socialno delo je tako pridobitev

otrokovega mnenja, ki ga nato na zahtevo pošljejo sodišču. Centri za socialno delo bodo lahko pomemben dejavnik v postopkih, kjer se ugotavljajo otrokove potrebe, želje, pravice in koristi (78. člen ZZZDR). Vse posledice za družinski sistem morajo biti kar najmanj odvisne od strokovnjakinje. Kadarkoli je to možno, naj jih pregledajo v sodelovanju z uporabniki in uporabnicami, kar naj bi del procesa. Le v primeru, da partnerja nista sama zmožna podati svoje odločitve, naj se vključi predpisane storitve (Robinson 1991: 187).

Campbell (v Robinson 1991: 209) je razvil model, ki vključi vidike svetovanja in mediacije; izkazali so se za učinkovite pri nekaterih visoko-konfliktnih družinah. Na začetku njegovega modela je faza predhodnega pogajanja, v kateri je vsak od staršev pripravljen na pogajanje o možnih pozitivnih rešitvah, razišče pa se tudi otrokove potrebe in razumevanje. V naslednji fazi se odvije pogajanje in reševanje nesporazumov, ki se nanašajo na specifična vprašanja, povezana z nego otrok in sodelovanjem pri starševstvu. Zadnja faza je izvajanje, kjer je svetovalka oziroma mediatorica na voljo, da pomaga pri spremljanju, tolmačenju in spreminjanju sporazumov, ko je to potrebno.

Socialne delavke spodbujajo, da preučijo položaj, v katerem so bile mnenja, da so neuspešne pri pomoči družini, kjer je bil njihov lastni cilj obdržati družino nepoškodovano. Njihova prioriteta naj bo cilj, da s svojimi uporabniki razvijejo odnose, ki vidijo ločitev ali razvezo kot izvedljivo in prednostno možnost za nesrečne konfliktno družine, s katerimi delajo (Collins et al. 2010: 246).

Predmet socialnega dela z družino je pomoč in sodelovanje, da za družino in skupaj z njo vzpostavimo pogoje za spreminjanje ter mobiliziramo moč vsake družine zase. Koncept delovnega odnosa v socialnem delu nam poleg soustvarjanja zagotavlja instrumentalno definicijo problema. Poleg koncepta delovnega odnosa pa ima izredno pomembno vlogo pri delu z družino vzpostavitev koncepta izvirnega delovnega načrta pomoči, do katerega pridemo skozi dogovarjanje, sporazumevanje in s skupnim oblikovanjem rešitev. V socialnem delu tako z družino vedno vodimo dva procesa, proces stabilizacije za instrumentalno definicijo in soustvarjanje dobrih izidov, ter proces raziskovanja, tako samoraziskovanja, kot tudi soraziskovanja družine, skupaj z družino in za njo (Čačinovič Vogrinčič 2006).

1.10.2. Terapevtsko delo

Terapevtke (Thompson et al. v Berry 1995: 227) poudarjajo, da morajo otroci več kot samo enkrat govoriti o svojih občutkih jeze, žalosti, skrbi, osamljenosti, zamere, krivde in sramu. Potrebujejo pomoč pri raziskovanju čustev, ločevanju enega čustva od drugega; dobiti morajo dovoljenje, da čutijo tako, kot čutijo. Prav tako jim je treba predati jasno sporočilo, da ni prav, da bi poškodovali same sebe ali druge zaradi tega, kar čutijo. Otroci potrebujejo pomoč pri upravljanju svojih občutij, da bi se sčasoma počutili bolje.

1.10.2.1. Individualna terapija

Predvsem družinam, v katerih niso navajeni raziskovati čustev svojih članov, se priporoča, da poiščejo strokovno pomoč. Ravno v ne-zgovornih družinah, kjer se starši ne zavedajo oziroma ne rešujejo svojih težav, le-ti ne bodo zlahka opazili otrokovih potreb. Zato se staršem priporoča, da poiščejo individualno pomoč (Schneider and Zuckerman 1996: 74).

Otroci so med razvezo oziroma ločitvijo staršev zelo pogosto ujeti med njima, zato bodo skoraj vedno potrebovali pomoč pri prilagajanju na novo realnost in pri razlaganju svojih čustev. Terapija je odličen način za otroke, da dosežejo te cilje in dobro počutje. Za otroke do dvanajstega leta naj bi bila zelo primerna igralna terapija. Ne glede na zmedenost in težave zaradi razveze mora biti terapija koristna, prijetna za vsakega uporabnika ali uporabnico, predvsem za otroke (Hicks, B. 2011).

Kunztag (1997) priporoči individualno terapevtsko obravnavo v primeru, ko je pri otroku občutno prizadeto počutje in/ali obvladovanje zahtev okolja.

Nekatere prednosti individualnega pristopa z otrokom ločenih oziroma razvezanih staršev so tako lahko priložnost za pogovor o njegovih individualnih problemih s ciljem njihovega razreševanja. Ne pride do nevšečnosti zaradi delovanja staršev, strokovne delavke so prvotno izšolane za individualno delo, kar je tudi lažje, kot pa delovati s celotnim sistemom; ne pride do prepletanja problematik in lažje se je naučiti metod pogovora in refleksije ob individualni pomoči. Slabosti pa so, da ne podpira potreb staršev, da bi bili otroku pomembni ter da bi dobili orodja za spremembo svojega ravnanja. Strokovna delavka zavzame mesto staršev, ko postane uporabnikova ali uporabničina sogovornica. Prav zaradi tega pa lahko strokovnjakinja ustvari pomanjkljivo podobo o starših ter nima neposrednega vpliva na interakcijske vzorce v družini. Starši, ki se jih ne vključi, se lahko

počutijo izvzete in nesposobne ter tako razvijejo negativno držo do strokovne pomoči; strokovnjakinja tako postane edina odgovorna za pomoč otroku (Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 216–218).

1.10.2.2. Družinska terapija

V mnogih primerih starši pripeljejo svoje otroke k strokovni delavki z mišljenjem, da je otrok sam problem; želijo, da strokovna delavka spremeni otrokov način razmišljanja in delovanja. V resnici pa šele ko odkrijemo dejanja otroka v kontekstu, lahko vidimo, kaj je do takšnega vedenja pripeljalo. Namen kar najbolje dosežemo skozi družinski pogovor, ki se nanaša na terapevtsko delo s celotno družino. Naloga strokovne delavke je, da pomaga uporabniku znotraj njegovega lastnega konteksta, da soustvarita pomoč, da bosta lahko tako uporabnik kot tudi njegovo okolje v prihodnje sama skupaj reševala probleme. Tako se v prvi vrsti krepí moč uporabnika ali uporabnice, nato moč partnerja oziroma staršev ter nazadnje moč partnerske zveze oziroma družine (Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 208–210).

Dolžnost terapevta pri delu s celotno družino v postopku razveze oziroma ločitve je pomagati družinskim članom, da se počutijo kot aktivni udeleženci pri ustvarjanju novega načina življenja. Eden izmed ciljev je ustvariti ter raziskati vse nove možnosti za reševanje potreb družinskih članov, tako čustvenih kot finančnih. Družina potrebuje usmeritev, da lahko dobi sposobnost za razrešitev nejasnosti. Eden izmed pomembnejših ciljev terapevtskega odnosa pa je priti do točke, kjer se je družina zmožna pogovarjati, pogajati ter sklepati kompromise (Lamprecht 1995: 139–146).

Baza znanja psihoterapevta pri delu z družinami v razveznem postopku je psihoanalitična, vedenjska, osredotočena na osebo. Cilj terapije je izboljšati duševno zdravje, osredotoča se na notranje psihične reakcije. Trajanje terapije se razlikuje od kratkotrajne do dolgoročne, vloga psihoterapevke pri pomoči družini pa variira od pasivne do aktivne. Razmerje psihoterapevke do njenih uporabnikov je odvisno od terapevtskih lastnosti, prevzame glavno odgovornost za duševno zdravje. Uporabnikom posredno pomaga pri razmišljanju, organizaciji in načrtovanju ter pri obvladovanju stisk. Glavni fokus psihoterapije je v izražanju čustev v sedanjosti in včasih v prihodnosti (Robinson 1991: 57).

K družini usmerjeno delo ima prednosti, ker podpira potrebo razvezanih oziroma ločenih staršev po angažiranosti v procesih podpore in pomoči, le-ti pa tudi pridobijo orodja za učinkovitejše ukrepanje. Vsi družinski člani dobijo priložnost za preučitev in reševanje težav, družinski člani postanejo pomembni eden za drugega in tako obogatijo svoje odnose. Strokovna delavka pa na podlagi prispevka vseh članov dobi jasnejšo sliko o problemu ter lahko tako vpliva neposredno na interakcijske vzorce v družini in ima možnost, da se vsem posveti z enako mero pozornosti. Strokovna delavka pa ni več edina odgovorna za pomoč otroku, temveč k pomoči prispevajo tudi ostali družinski člani. Slabosti takšnega dela s celotno družino pa so, da ne podpira potrebe staršev po iskanju pomoči za otroka, ki jo potrebuje, otrok ne prizanese staršem z neprijetnostmi, prehitro lahko preidejo od individualnega reševanja problemov k reševanju problemov v družini. Težje spremljajo potrebe individualnih oseb in težje se naučijo metodike, ker so strokovne delavke usposobljene večinoma za individualno delo (Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 216–218).

1.10.2.3. Skupinska terapija

Otroci razvezanih oziroma ločenih staršev so ena zmed skupin otrok, katerim se priporoča skupinsko svetovanje in psihoterapija. Običajno politika intervencije s temi otroki vključuje le krizne intervencije. Danes je težko pričakovati, da bodo psihologinje ali šolske svetovalke posvečale veliko časa individualni pomoči, saj je ločitev precej, prav tako pa so starši teh otrok pogosto nezmožni pomagati otrokom zaradi lastne prezaposlenosti z razvezo oziroma ločitvijo. Takšni otroci potrebujejo prostor, v katerem mu lahko ljubeči in skrbni vrstniki pomagajo zmanjšati stres in pridobiti zaupanje v njihov pretresen svet (Shechtman 2007: 7).

Opredelitev otroške skupinske psihoterapije je razširjena na vsak poseg, ki je namenjen lažšanju stisk, omiljenju neprilagojenega vedenja ali povečanju prilagodljivega vedenja in ki uporablja sredstva, ki vključujejo svetovanje ter načrtovano, strukturirano in nestrukturirano poseganje. Nekateri predpogoji za delo v takšnih skupinah so, da mora biti skupina zaupno mesto, kjer se otroci dobro počutijo in kjer lahko osebno zrasejo. Namen je, da sodelujoči v skupini svobodno govorijo o svojih mislih in čustvih, sprostijo napetost in, če je to možno, razvijejo vpogled in s tem razvijejo nekaj sprememb v svojem vedenju. Da bi dosegli ta pričakovanja, morajo otroci sodelovati v kognitivnem in

afektivnem raziskovanju svojih najbolj motečih problemov, tiste, za katere se odločijo, da jih bodo raziskovali s skupino, ko se sami počutijo motivirane, da to storijo. Da bi dosegli takšne osebne cilje, mora biti skupina podporno in skrbno mesto, kjer so člani sprejeti in razumljeni. Samo skozi takšno razmerje lahko otrok razvije občutek varnosti ter zaupanje v druge (Dagley et al 1994 v Shechtman 2007: 13, 16).

Kunztag (1997) priporoči skupinsko terapijo kot obliko manjše igralne skupine v primeru, da se otrok izogiba socializaciji z vrstniki zaradi občutka manjvrednosti ali strahu. V takšni skupini lahko otroci ločenih oziroma razvezanih staršev reflektirajo svoja občutja. Kot dodatek k tem vrstam terapije pa ponudi tudi pogovore s starši, odvisno od odnosov med njimi, ločeno ali skupaj. Na ta način bi pomagali staršem pri premostitvi konfliktov, kar bi vsekakor pozitivno vplivalo na otroka, saj bi tako bili otroci redkeje v središču kriz staršev.

1.10.3. Psihologija

Klinične psihologinje imajo znanja, da lahko sodišču podajo mnenje, ki je za sodišče izredno pomembno, kadar pride do odločanja o dodelitvi otrok. Njihov osnovni namen v vlogi izvedenke je doseči otrokovo največjo korist pri razvezi oziroma ločitvi njegovih staršev, kjer so zanje najpomembnejše otrokova želje, potrebe in dobrobit. Ravno zato je njihova največja vloga ugotoviti, kateri izmed staršev ima več sposobnosti in zmožnosti za skrb in vzgojo otroka. Na tem mestu se pri staršu ocenjujejo znanja, ki jih ima starš o skrbi in vzgoji otrok, osebnostne lastnosti, izkušnje in sposobnosti. Prav tako so pomembne razvojne potrebe otroka in njegove želje ter sposobnost starša, da jih prepozna. Pomembni so vpliv menjave okolja (ali se bo otrok lahko ali težko prilagodil nanj) in materialni pogoji staršev; bistveni pogoji, ki so pomembni pri odločanju o dodelitvi otroka, pa so čustveni in psihosocialni. Klinična psihologinja kot izvedenka mora uporabnike informirati o mejah zaupnosti, pri delu uporablja različne metode za zbiranje podatkov, svojih rezultatov na sodišču ne razlaga preširoko, priporočila vedno daje na podlagi največje psihološke koristi za otroka, vse zapise in rezultate ustrezno hrani (Pačnik 2003: 19–27).

Klinične psihologinje-izvedenke pri svojem delu z otroki ločenih oziroma razvezanih staršev uporabljajo intervju, razne psihološke teste, pomembno pa je otroka tudi poslušati in slišati. Pogovori z otroki potekajo individualno, brez staršev, izjema pa so majhni otroci ter primeri, ko hočejo opazovati odnose med družinskimi člani, saj takrat

srečanja potekajo skupaj. V začetku se otroku razloži, zakaj je tam, se ga sprosti in z njim vzpostavi stik in komunikacijo, mu predstavi potek dela. Potrebno je poznavanje otrokove uspešnosti v šoli, če je proces razveze oziroma ločitve vplival nanj. Pozanimajo se, kdo mu pomaga v primeru težav, pomemben pa je tudi vidik staršev na otrokov uspeh ter njihova pričakovanja v zvezi s tem. V postopku dela z otrokom spoznajo kvaliteto otrokove trenutne ter prihodnje socialne mreže. V nekaterih primerih je dobro tudi obiskati otroka na domu, kjer se ga opazuje pri vsakodnevni opravi, odnosih v družini, komunikaciji in odzivanju. Zelo pomembna je tudi sposobnost staršev za sodelovanje, soodločanje in podpiranje stikov otroka s staršem, kateremu otrok ni bil zaupan v vzgojo in varstvo v obdobju po ločitvi oziroma razvezi. Marsikje pa v primerih dela z otroki razvezanih oziroma ločenih staršev uporabljajo timski pristop (Glomar Vodopivec, Ribičič 2003: 57–65).

Karen Miller, magistra s področja razvoja psihologije je v knjigi *Otrok v stiski* (2000) zapisala nekaj pomembnih strategij, kako ravnati z otrokom, kadar pride do razveze oziroma ločitve njegovih staršev. Tako je predlagala strokovnjakinjam, naj bodo dosegljive, naj v otroku spodbujajo izražanje občutkov ter mu pomagajo sprejeti spremembe. Otroke je potrebno opozoriti, da niso sami krivi za razvezo oziroma ločitev staršev ter da jim bodo starši kljub vsemu stali ob strani in jim nudili ljubezen in varnost. Spodbujajo naj otroke, da rišejo njim ljube osebe, naj jim zagotovijo stabilnost, saj je v tem primeru zanje zelo pomembna že malenkost, kot je razredna socializacija. Po ločitvi pa naj strokovne delavke poznavaajo in se zanimajo za družinsko ozadje, otroku pa poudarijo zaupnost. Vedno naj postavijo meje tako, da se ne vpletajo v konflikte staršev. Otroku je potrebno nuditi varnost, ga spodbujati k igranju igre s hišico za lutke, saj si s to igro otrok lahko ustvari popoln svet, v katerem ima nadzor nad situacijo. Dobro je uprizoriti lutkovno predstavo, kjer se lutki spoprijemata z občutki zavračanja in ljubosumja, nato pa pridobita mnenje občinstva, kako premagati te občutke. Pomembno je sprejemati in spodbujati izražanje vseh občutkov, ki jih občuti otrok ter otroku pomagati razdreti mit o zlobni mačehi.

Psihologa Pedro Carroll in Ron Stolberg sta ustanovila vsak svoj program dela z otroki ločenih oziroma razvezanih staršev. Carroll je ustanovil Intervencijski program za otroke razvezanih staršev. Glavna cilja programa sta zmanjšanje stresa zaradi razveze staršev z

zagotavljanjem podpornega okolja ter pridobitev znanja, ki lahko otrokom pomaga pri soočanju z različnimi izzivi v zvezi z ločitvijo. Njegov program se osredotoča na otrokove lastne odzive na ločitev tako, da jim zagotavlja čustveno oporo in jih uči, kako se kognitivno-vedenjsko spoprijeti z njimi, ter spretnosti notranje kontrole. Program je zasnovan tako, da razvije učinkovite in aktivne stile spopadanja s problemi, vključno z reševanjem problemov in pozitivnim mišljenjem. Osredotoča se tudi na razjasnitev napačnih predstav ter oblikovanje realne ocene nadzora. Stolbergova podporna skupina pa se osredotoča na pomoč otrokom, kako obvladovati stres povezan z razvezo, z izgradnjo kognitivne-vedenjske spretnosti, ki vključuje reševanje težav, nadzor jeze, nadzor vzgibov, komunikacijo in sprostitev (Connolly, M. E., Green, E. J. 2009).

Psihologinja Kathryn Lang (v Berry 1995: 190) pa je mnenja, da na začetku postopka razveze oziroma ločitve najbolj pomaga individualna terapija, saj meni, da se morajo mnogi pozdraviti individualno in da potrebujejo čas, da si opomorejo od jeze in bolečine. Mnogi so takoj po razvezi oziroma ločitvi je preveč jezni in čustveni, da bi jim lahko skupinska terapija pomagala.

Različne strokovnjakinje uporabljajo različne pristope k delu z otroki ob razvezi ali ločitvi staršev. Nekatere se bolj navdušujejo nad individualnimi pristopi, spet druge nad skupinskimi ali delom z družino. Od vsakega posameznika je odvisno, kateri način dela mu bo najbolj ustrezal, ter ali bo potreboval dolgotrajno ali kratkotrajno pomoč. Prav tako pa je od vsakega posameznika odvisno, ali si bo poleg strokovne pomoči na centru za socialno delo poiskal še terapevtsko pomoč izven okvirov centrov.

2. Problem

Tudi sama sem otrok razvezanih staršev, kar je bila osnovna motivacija, da sem se odločila raziskovati to področje. Drugi razlog pa je, da se z razvezami srečujemo vse bolj pogosto, informacij o tem, kje lahko pomoč iščejo otroci razvezanih staršev pa je zelo malo. Prav tako pa je zelo malo tudi strokovne literature za strokovnjakinje, ki se srečujejo z otroki ločenih staršev. Ko sem se pogovarjala s prijateljicami, ki imajo prav tako ločene ali razvezane starše, smo soglasno ugotovile, da smo v obdobju razveze oziroma ločitve dobile premalo strokovne podpore, prav tako pa same nismo niti vedele, na koga se po pomoč obrniti. Lahko bi prosile starše, da nam poiščejo pomoč, vendar so tudi starši zaradi razveze oziroma ločitve v stiski in jih otroci pogosto izgubimo kot poslušalce (Kunztag 1997).

Raziskovalna vprašanja, na katera želim z raziskavo odgovoriti, so:

Kakšne pristope uporabljajo socialne delavke, psihoterapevtke in psihologinje pri delu z otroki ločenih ali razvezanih staršev pred ločitvijo ali razvezo, v času ločitve ali razveze in po ločitvi ali razvezi?

Kako se pristopi med sabo razlikujejo in kje so stične točke med različnimi strokami?

Na kakšen način strokovnjakinje različnih področij v svoje delo z otroki ločenih ali razvezanih staršev vključujejo strokovnjakinje drugih strok?

Kakšno je ravnanje strokovnjakinj, kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje?

Na kakšen način strokovnjakinje v svoje delo vključujejo socialno mrežo otrok?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj bom z njo pridobila kvalitativne podatke, torej podatke, ki niso številčni (Mesec 2009: 11).

Raziskava bo tudi empirična, saj bom z njo zbirala novo gradivo (Mesec 2009: 11).

Raziskava pa je tudi eksplorativna (Mesec 2009:11), saj bom z njo pridobivala podatke o strokovni podpori otrokom v primeru razveze njihovih staršev. Raziskovala bom, kje so podobnosti in kakšne so razlike med pristopi socialnih delavk, psihoterapevtk ter psihologinj. Prav tako bom pridobivala podatke, kako strokovnjakinje sodelujejo v primerih, kadar se starši ne morejo pogovoriti med sabo in kadar je težko vzpostaviti sodelovanje, ter kako sodelujejo z otrokom, ko nima želje po stikih z enim izmed staršev. Zanimalo me bo, na kakšen način v svoje delo vključujejo socialno mrežo otrok ter strokovnjakinje drugih strok.

3.2. Merski instrument in viri podatkov

Merski instrument, ki sem ga uporabila, so vodila za strukturiran intervju. Intervju je obsegal 16 vprašanj, ki sem jih sestavila sama. Vir podatkov bodo odgovori na strukturiran intervju štirih socialnih delavk, dveh psihoterapevtk, ene zakonske in družinske terapevtke, ene psihologinje ter ene klinične psihologinje.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo sestavljajo vse socialne delavke, psihologinje in psihoterapevtke v Sloveniji, ki so že imele izkušnjo dela z otrokom ločenih ali razvezanih staršev. Vzorec pa so štiri socialne delavke, dve psihoterapevtki, ena zakonska in družinska terapevtka, ena psihologinja in ena klinična psihologinja. Moj vzorec je priročen. V vzorcu je manj psihologinj, saj sem jih težko pridobila k sodelovanju.

Intervjuvane strokovnjakinje sem označila s številkami, črkami in zvezdicami. Zaporedne številke intervjuvanih strokovnjakinj bom uporabila pri rezultatih, kjer bom v oklepajih z ležečimi črkami zapisala izjave ter strokovnjakinjam pripadajoče zaporedne znake; socialne delavke sem označila s črkami, psihoterapevtke s številkami, psihologinje pa z zvezdicami.

Tabela 1: Značilnosti vzorca

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	IZOBRAZBA	ZAPOSLOITEV	DELOVNA DOBA
A	Uni. dipl. socialna delavka, dodatno izobraževanje iz integrativne psihoterapije in gestalt družinske terapije po Walterju Kemplerju	Socialna delavka na Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše	30 let
B	Uni. dipl. socialna delavka, dodatno izobraževanje iz integrativne psihoterapije in gestalt družinske terapije po Walterju Kemplerju	Socialna delavka na centru za socialno delo	38 let in pol
C	Uni. dipl. socialna delavka	Socialna delavka na centru za socialno delo	4 leta
Č	Prof. pedagog., socialna delavka	Šolska svetovalna služba na osnovni šoli	10 let
1	Certificirana transakcijska analitičarka, supervizorka in učiteljica transakcijske analize, smer psihoterapija	Zasebna psihoterapevtka	16 let
2	Doktorica znanosti	Zasebna zakonska in družinska terapevtka	15 let
3	Integrativna psihoterapija, supervizija	Zasebna psihoterapevtka	10 let kot psihoterapevtka
*	Uni. dipl. psihologinja	Psihologinja na centru za socialno delo	20 let
**	Specialistka klinične psihologije	Klinična psihologinja na svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše	23 let

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala z neposrednim kontaktom s strokovnjakinjami po celotni Sloveniji, in sicer od 31. maja do 21. aprila 2017. Imela sem vnaprej pripravljena vodila za strukturiran intervju s šestnajstimi vprašanji odprtega tipa. Intervjuje sem vodila sama in pojasnila kakšno vprašanje, če je to bilo potrebno. Prav tako sem odgovore, s predhodno privolitvijo intervjuvank, snemala. Tako sem z metodo spraševanja pridobila kvalitativne podatke.

Najprej sem prošnje za opravljanje intervjujev poslala preko e-maila ali pa sem se dogovorila preko telefonskega pogovora. Prošnje sem poslala na nekaj centrov za socialno delo ter še na nekaj drugih institucij; ker pa je bil odziv zelo slab, sem začela strokovnjakinje iskati preko poznanstev ali pa sem jih osebno obiskala na delovnem mestu in se dogovorila z njimi. Še posebej pri psihologinjah je bil odziv zelo slab, saj niso bile pripravljene za sodelovanje.

Intervjuji so trajali od pol ure do ene ure, opravljala pa sem jih na delovnem mestu strokovnjakinj.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Po opravljenih intervjujih sem gradivo kvalitativno uredila. Najprej sem intervjuje, ki sem jih posnela, dobesedno zapisala. Nato sem vsebinsko smiselno relevantnim delom besedila določila enote kodiranja, kjer je enota lahko pomenila eno besedo, del stavka, cel stavek itd. Gradivo sem na to zapisala v tabelo, ki sem jo razdelila na stolpce in jih poimenovala: izjava, pojem, kategorija, nadkategorija in tema. Po odprtem kodiranju sem naredila izbor relevantnih pojmov in kategorij, tako da sem, glede na raziskovalna vprašanja, izločila nepomembne pojme ter definirala pomembne pojme in kategorije. Za tem je sledilo odnosno kodiranje, v katerem sem primerjala definirane kategorije med seboj in jih razporedila v domnevne smiselne odnose. Po tem sem oblikovala teorijo, kjer sem pridobila podatke o tem, kako se razlikujejo pristopi različnih strok ter v čem so podobnosti. Postopek analize je razviden v prilogah od številke 2 do številke 4.

4. Rezultati

V tem poglavju bom predstavila rezultate kvalitativne raziskave na podlagi nadkategorij, opredeljenih s kategorijami in pojmi, na katere sem v analizi podatkov – prostem pripisovanju pojmov – razčlenila relevantne izjave intervjuvank. Postopek analize je razviden v prilogi št. 2. Rezultate bom podkrepila z dobesednim zapisom izjave v oklepaju z ležečo pisavo.

4.1. Iskanje pomoči

Ko sem povprašala o iskanju pomoči, so vse strokovnjakinje navedle, da v večini primerov oziroma kar vedno pomoč poiščejo starši in ne otroci sami. Tako se v večini primerov začne strokovna podpora otroku na željo staršev (*»Zelo redko, da pride pobuda s strani otrok, običajno pride s strani staršev«* (3,3/3,4)). Vse so bile enotnega mnenja, da otroci zelo redko samoiniciativno poiščejo pomoč (*»Zdej, direktno otroci, da bi se obrnal na našo pomoč, je zelo redko«* (C1)), kljub temu pa sta ena izmed intervjuvanih socialnih delavk ter ena terapevtka poročali, da se samoiniciativno nanju obračajo zgolj odrasli otroci (*»Razen če so polnoletni, al so recimo v srednji šoli, so starejši kot osnovnošolci, vedno poiščejo pomoč starši«* (A2)). Ena izmed intervjuvanih psihologinj ter ena psihoterapevtka pa sta z mano delili izkušnjo, da lahko v določenih primerih otroke napoti tudi kakšna druga strokovnjakinja ali organizacija (*»Včasih jih napoti kakšna druga organizacija«* (2,4)). Večina izprašanih strokovnjakinj še ni imela izkušnje, da bi se nanje obrnili otroci sami (*»Se mi še to ni zgodil«* (C2), *»Niso se še nikoli«* (Č1), *»Otroci se po terapevtsko pomoč ne obračajo sami«* (2,1)). Veliko staršev se po besedah intervjuvanih strokovnjakinj po strokovno pomoč za otroka obrne zaradi stiske otroka (*»K vidijo na otroku, da neki ne štima, pridejo«* (3,15), *»Velikokrat pridejo po pomoč ko otrok je že v zelo hudi stiski«* (A25)), ali ko se pri otroku pojavijo psihosomatske težave (*»Starši mladostnika pripeljejo, ker nekaj ni v redu, tudi kakšne psihosomatske bolezni, trebuh boli, glava boli«* (3,18)). Starši pa pomoč za otroka, ne glede na stroko, poiščejo večinoma šele v poteku razveze oziroma po razvezi in s tem po tem, ko so sami otroka že obvestili o razvezi ali ločitvi (*»Tega še nikoli nisem zvedela vnaprej, šele potem, ko je bilo že mimo«* (Č15), *»Ponavadi pridejo, ko je razveza že v poteku oz. že speljana«* (**,12)). Socialne delavke opažajo čedalje večjo željo po pomoči (*»Se ga starši čedalje večkrat poslužujejo«* (B11)).

4.2. Nudjenje pomoči

Pri delu z otroki strokovnjakinje izpostavljajo pogovor kot največkrat uporabljeno metodo dela. Tako se pogovarjajo o aktivnostih otroka z enim in drugim staršem, o otrokovih potrebah, željah ter občutkih. Otroku pojasnjujejo ter ubesedijo situacijo razveze ter mu pustijo prostor in čas, da se odprejo in tako preko pogovora začutijo olajšanje. Nekatere izmed strokovnjakinj pa se z otroki pogovarjajo tudi o drugih stvareh, ne samo o razvezi; tako se pogovarjajo o hobijih, o šoli ter prijateljih. Socialni delavki ter psihologinja, ki delajo na centrih za socialno delo, izpostavljajo vključitev otroka, upoštevanje otrokovih lastnih želja ter koristi otroka na prvo mesto (*»Na ta način poskušam videt, kaj si otrok želi in seveda kaj je dobro zanjga«* (B104), *»Poskušam otroka slišat, kaj on o tem razmišlja, kaj bi blo njemu v redu, v kakšnem obsegu kaj, katere stvari z enim staršem želi nujno ohranit, kaj bi, če bosta starša šla narazen pa se razselijo«* (*,21)). Socialna delavka, ki dela na osnovni šoli, pa je edina, ki je izpostavila pomoč otroku pri prepisu na drugo šolo, spremljanje pri selitvi, pogled ocen (*»spremljala do prepisa na drugo šolo«* (Č6)). Samo ena psihoterapevtka je izpostavila pomoč otroku pri spremembah na sebi, pri učenju kompetenc za samopomoč (*»da ga jst v bistvu vodim, okej, kako si pa lahko ti v takih momentih pomagaš, kaj bi ti blo v takem trenutku najboljš«* (3,58)). Ne glede na stroko strokovnjakinje otroku nudijo podporo in razumevanje (*»podpora otroku«* (**,7)), se z njimi pogovarjajo o kvaliteti odnosa z enim in drugim staršem (*»kaj je fajnga pr enmu, pr drugmu«* (B97)), jim ubesedijo in pojasnijo, kaj pomeni razveza, ter hkrati preverjajo otrokovo obveščenost v zvezi z razvezo (*»Js mislim, da je predvsem pomembno z otrokom iti skozi to situacijo v tem smislu, da jo ubesediš«* (*,5)). Vse strokovnjakinje otroku nudijo ter zagotavljajo varen prostor (*»dolžen pa je za otroke zagotovit okolje, ki mu bo dajalo varnost vsak dan, vsako uro«* (A49)); socialne delavke pa poleg tega otroku zagotavljajo še zaupnost pogovora (*»povem, da vse kar se bova pogovarjala tuki, bo ostalo tukej, kaj se mene tiče, jst ne bom okrog govorila, kaj sem se pogovarjala z njim«* (B25)), v primeru ogroženosti pa se v proces pomoči otroku vključi tudi druge pomembne institucije, kot je policija. Strokovnjakinje nudijo odprt ter varen prostor za otrokovo deljenje občutij (*»vprašam za počutje«* (Č20)), tako da spoštujejo otrokove meje, mu pustijo čas, da se odpre (*»ker pomemben je, da lahko nekje vse pove brez obremenitve«* (3,59)), hkrati pa

pripomorejo k olajšanju otroka preko pogovora (*»otrokom predvsem odleže, ko o tem govorijo«* (*,11)). Prav tako strokovnjakinje otrokom nudijo podporo, da odgovornost, ki so jo prevzeli, prenesejo nazaj na starše, saj s tem otroku pustijo pravico, da ostane v vlogi otroka (*»pol, da pravzaprav začne mal nazaj stopat pa začne prepuščat to staršem«* (3,8)). Socialne delavke so za razliko od strokovnjakinj drugih strok omenile, da z otrokom delijo telefonsko številko ter mu s tem pokažejo razpoložljivost za pogovor (*»jst mu dam tut telefonsko številko«* (B24)). Kot bi lahko pričakovali, so konkretno terapevtsko delo z otroki omenjale intervjuvanje terapevtke ter tudi klinična psihologinja. Tako so terapevtke omenile psihoterapijo, terapijo ter integrativno terapijo (*»včasih tudi psihoterapija, kjer pogledamo stare življenjske vzorce, ki vplivajo na današnje odzivanje, stare travme ... «* (1,12)), klinična psihologinja pa je omenila eklektični pristop s pristopoma družinske terapije ter vedenjsko kognitivne terapije (*»Družinska terapija«* (**,18)). Poleg tega je klinična psihologinja omenila še diagnostično fazo, prepoznavo predelave čustvenih stisk in analitsko razvojno psihologijo. Terapevtke pa so kot pristope omenile še psiho-educacijo, asertivnost, svetovanje, izobraževanje ter meditativne vaje. Strokovnjakinje socialnega dela so bile edine izmed intervjuvanih, ki so omenile še iznajdljivost glede pristopov, torej prilagajanje podpore glede na vsakega posameznega otroka (*»To so te pristopi, ki jih pravzaprav moreš sam pogruntat kako bi prišel do tega, da bi se otrok čimbolj odpru«* (B73)), vendar so tudi vse ostale strokovnjakinje poročale o individualnosti vsakega primera (*»Odvisno od primera«* (**,20)). Tema pogovora z otrokom pa se ni vedno dotikala zgolj ločitve, pač pa so se strokovnjakinje z otroki pogovarjale tudi o hobijih, šoli itd. (*»se z njimi najprej pogovarjamo na splošno«* (C14)). Tako lahko povzamem, da vsaka strokovnjakinja razvije pristope, ki se njej v tistem trenutku zdijo najbolj primerni, in jih prilagaja glede na otroka. Sklepam lahko, da ni moč govoriti o enotnih pristopih med vsemi strokami, prav tako ni moč govoriti o enotnih pristopih znotraj strok. Je pa res, da glede na stroko, strokovnjakinje različno poimenujejo pristope, za katere se kasneje izkaže, da imajo kar nekaj stičnih točk s pristopi drugih strok. Tako socialne delavke omenjajo delo glede starševske skrbi, ostale strokovnjakinje pa govorijo o razvoju kakovostnega starševstva ter o ohranjanju in razvijanju starševskega odnosa do otroka (*»V smislu starševske skrbi pa se jim posreduje kup podatkov, kam se lahko obrneta«* (C47)). Kjer terapevtka omenja razmejitve med podsistemoma, psihologinja omenja razmejitve med potrebami starša in potrebami otroka, socialna delavka pa

omenja ločevanje med starševskim in partnerskim odnosom (*»Pomembno je postaviti razmejitve med dvema podistemoma«* (2,9)). Tako strokovnjakinje različnih strok govorijo o pomembnosti ločevanja otrokovih potreb od potreb staršev, hkrati pa tudi ozaveščajo starše o pomembnosti razlik med partnerskim in starševskim odnosom.

Dve izmed intervjuvanih strokovnjakinj sta izpostavili tudi terensko delo na domu. Terensko delo opravljata na domu pri enem in drugem staršu, da bi dobili vpogled v delovanje vseh skupaj živečih sorodnikov ter da bi pridobili informacije, na katerega starša se otrok obrača s kakšnimi potrebami, ter vpogled v delovanje odnosa z enim in drugim staršem (*»Pa vidim kam se otrok obrača, s katerimi stvarmi se na katerega starša obrača«* (B117), *»Ko pa gremo na obisk, pa če so tastari zgoraj ali obratno, če skupaj funkcionirajo, je fajn, če so vsi doma. Tudi je fajn, da vidimo tisto babico, teto, ki je tudi doma«* (*,88)). Socialna delavka pa poleg dela na domu izpostavlja tudi opazovanje otroka v vrtcu oziroma na šoli (*»Da sem v vrtcu najprej opazvala otroka, seveda sem govorila z vzgojiteljicami«* (B69)).

Ena izmed terapevtk ter psihologinja sta izpostavili poleg dela z otrokom še podporo socialnemu okolju, da bo otroku lažje (*»Ni direktna podpora otroku, ampak njegovi okolici da je potem otroku lažje«* (*,10)). To pa še ne pomeni, da samo ti dve strokovnjakinji dejansko nudita podporo socialnemu okolju. V nadaljevanju sem pridobila podatke, da se prav vse strokovnjakinje poslužujejo pogovora (*»da z njimi opravimo pogovor«* (C55)), oziroma nudijo podporo tudi staršem (*»staršem nudi podporo«* (2,12)). Tako vse strokovnjakinje izpostavljajo pomembnost vzpostavitve stika z obema staršema (*»Spoznam oba starša, ker če ne manipulirajo svojo stran resnice«* (**,4)). Skozi pogovor strokovnjakinje ozaveščajo starše o stiski otroka (*»Otrok je v stiski zaradi staršev«* (B45)), se z njimi pogovarjajo glede vzpostavitve kakovostnega starševstva, ohranitvi in razvijanju starševskega odnosa, o vzgoji otroka itd. (*»da bi otrok lahko začutil, da on ma še vedno oba starša, samo da ne bojo živel skupi«* (B47)). Prav tako staršem svetujejo o komunikaciji brez blokad (*»včasih tudi konkretne usmeritve, kako z otroki spregovoriti«* (2,13)) ter jih izobražujejo, jim razlagajo situacijo, opazujejo, pomirjajo itd. (*»povprečno trije razgovori so najprej razlaga, kaj kaj pomeni«* (B49), *»da jih poskušam pomirit«* (**,33), *»ozavestiti starše«* (*,9)). Razlika med socialnimi delavkami ter strokovnjakinjami drugih dveh strok pa se pokaže pri posredovanju informacij staršem v zvezi s pooblastili,

oblikami pomoči, ki so jim na voljo, ter usmerjanju glede starševske skrbi. Izkazalo se je, da to področje dela izpostavljajo le socialne delavke na centrih za socialno delo (*»jih usmerijo, kakšne možnosti majo. Da lahko zaprosijo za predhodno družinsko svetovanje, da bi se dosegel dogovor, da mata možnost dat tožbo na sodišče, če mata sporazum, da lahko data sporazum na sodišče«* (C49)). Socialne delavke na centrih za socialno delo prav tako podajajo napisano mnenje o vzgoji in varstvu otrok na sodišče (*»jst napišem mnenje, mnenje napišem v vsakem primeru«* (B15)). Če pridejo starši po pomoč že pred samo razvezo, kar je sicer zelo redko (*»to se mi je zgodil samo dvakrat, običajno oni pustijo stvari, da tečejo«* (3,14), jim strokovnjakinje svetujejo, da sami obvestijo otroke o odločitvi za razvezo ter da jim sami pojasnijo situacijo, jim odgovorijo na vprašanja (*»samo starši pridejo in se z njimi pogovarjamo, kako naj otroku to povejo, kaj naj mu povejo, zlasti še tisti, ki so se prišli pogovarjat, preden so začel formalnosti urejat«* (*,17), *»je boljše otroku reči, lej, kot vidiš se midva ne razumeva, mava težave, zato sva se odločila, da se bova ločila«* (B76)). Prav tako so strokovnjakinje, ne glede na stroko, omenile, da poskušajo starše informirati o razmejitvi med podsistemom starševstva in partnerstva, torej o ločevanju med potrebami, stisko, zamerami, med staršema in otroci (*»Pomembno je postaviti razmejitve med dvema podsistemoma«* (2,9)). Glavni poudarek pri delu s starši pa je dobrobit otroka. Tako strokovnjakinje starše vodijo, da sklenejo dogovore glede vzgoje in varstva, stikov (*»se jih usmerja, da se dogovorita glede teh treh vprašanj; zaupanje, varstvo in vzgoja, stiki, preživnina«* (C41)), da sodelujejo, da razrešujejo konflikte, jim svetujejo o novih načinih ravnanja (*»Starši se morajo naučiti novih poti, novih vzorcev«* (B85)), predvsem pa jih usmerjajo, da otroku sami omogočijo, da se bo počutil varnega, da ga ne obremenjujejo s svojimi težavami ter da zadovoljijo otrokove želje in potrebe (*»da jim dajo občutek varnosti«* (A43), *»Dajmo videti, kaj je otrokova potreba, kaj on želi, kaj je pa možno, da on dobi«* (*,29)). Zanimivo je, da se zgoraj opisanih pristopov ne poslužuje klinična psihologinja; mogoče je razlog to, da v intervjuju omenja sodelovanje s starši zgolj na nivoju ozaveščanja staršev o otrokovi stiski (*»Ozavestiti starše«* (**,9)). Pri podpori in pomoči staršem se zopet strokovnjakinje, ki so zaposlene na centrih za socialno delo, poslužujejo dela po pooblastilih (*»Naša pooblastila so svetovalni razgovori ob razvezi«* (C53), *»prvo socialno pomoč«* (*,15)). Ena izmed intervjuvanih socialnih delavk, ki ni zaposlena na centru za socialno delo, je izpostavila še terapevtsko delo (*»se zanimala in izobraževala za družinsko terapijo in sem zaključila*

izkustveno družinsko terapijo po Walterju Kemplerju, se pravzaprav iz te usmerjenosti pogovarjam in pravzaprav tut svetujem pri delu s temi starši» (A17)), zakonska in družinska terapevtka pa dela po relacijsko družinski terapiji (»Pri delu uporabljam relacijsko družinski pristop« (2,11)).

4.3. Trajanje pomoči

Ko sem strokovnjakinje vprašala po tem, koliko časa naj bi strokovna podpora potekala, so vse enotno odgovorile, da je vsak primer individualen (*»To je pa tko zlo odvisn od posameznega primera« (B87)).* Nekateri potrebujejo podporo dolgo časa, v primeru majhnih konfliktov oziroma celo predhodnih dogovorov med staršema, pa potrebe po podpori sploh ni (*»Če so starši v vsem soglasni, ko pridejo sem, so v normalnem, skorajda prijateljskem odnosu, če znajo ločit, kaj je starševski odnos in kaj je partnerski odnos, otrok ma pa 8 let, jaz ne bom opravljala razgovora s tem otrokom« (B20)).* Trajanje pomoči je tako odvisno od pripravljenosti staršev na sodelovanje, od njihove čustvene zrelosti (*»od »odraslosti« staršev« (1,23)),* pa tudi od želje otroka, njegove notranje moči, vpliva razvojnih faz itd. (*»Dokler otrok želi« (Č24)).* Prav tako pa je trajanje pomoči odvisno tudi od dela strokovnjakinje (*»Kok časa to traja je odvisno od staršev samih, tudi od strokovnjaka, kako skupaj ocenjujejo ta proces in kaj so njihovi cilji« (A36/A37/A38)),* kar je na moje presenečenje z mano delila le ena strokovnjakinja. Tako naj bi pomoč socialnih delavk trajala, dokler se ne dosežejo cilji, oblikovani skupaj z uporabniki, za vsakega posameznika individualno (*»ko so pač cilji doseženi, se običajno tak proces zaključi« (A39)).* Psihologinja pa je mnenja, naj pomoč traja do ustalitve nove družine oziroma do vzpostavitve nove stabilnosti (*»Jaz osebno mislim, da bi blo strašno idealno in strašno fajn, da bi otroci lahko, dokler se ne ustali nova družinska oblika, meli možnost prit, se o tem pogovarjat, o tem govorit pa kaj vprašat, nekoga met, ki jim bo odgovarjal na vprašanja, ki se bo skupaj s starši z njimi pogovarjal« (*,45)).* Strokovnjakinje na centrih na socialno delo so mnenja, da je pomoči premalo, da zaradi časovne stiske dolgotrajnega sodelovanja primanjkuje (*»Mislim da bi mogl več kot dejansko, pri nas ne poteka, čist tko. Mislim pa da bi mogl, če bi otrok želel« (C63)),* si pa dolgotrajnejših procesov pomoči želijo (*»Jaz bi si vsekakor želela tega več delat, glede na to, da je to moje področje, pa da tut sicer več delam z otroki tukaj« (*,49)).*

4.4. Vrste pristopov pri delu z otroki in starši

Vse strokovnjakinje se pri delu z otroki poslužujejo individualnega pristopa (*»uporabljam bolj individualen pristop«* (Č40)), vendar včasih nekateri izmed njih povabijo tudi prijatelje. Čeprav pa gre za fizično individualno terapijo, se vedno pogovarjajo o odnosih v družini (*»Ker otrok odnose pripelje s sabo, individualna terapija kot taka pravzaprav sploh ne obstaja; tut če jih ni, so zraven«* (3,86)). Psihologinja je mnenja, da je za mlajše otroke najbolj primeren individualni pristop, saj bi v primeru skupinske terapije otroci prejeli podporo, zaradi nezmožnosti verbalnega komuniciranja pa lastne stiske ne bi morali predelati tako, da bi prišlo do trajnih sprememb (*»Mlajši otrok je v tem delu šibkejši in je treba več individualno delat z njim«* (*,108)).

Zanimivo je, da skupinskega pristopa ni omenila nobena socialna delavka, razen socialna delavka na šoli, ki pa je samo omenila, da imajo na šoli premalo primerov, da bi lahko izvedli skupinsko pomoč. Prav tako terapevtke omenjajo, da skupinskih terapij ne izvajajo oziroma je ne zmorejo izvajati (*»Mislim, da smo v Sloveniji še precej zadaj glede skupinskega (terapevtskega in izobraževalnega dela)«* (2,33)). Prav tako pa ena izmed njih poroča, da uporabniki in uporabnice nimajo želje po deljenju občutij s skupino (*»Večinoma ne želijo deliti tega z drugimi. Čeprav druge stvari pridejo s tem ven, bistveno bolj, pridejo odnosi znotraj skupine, se takoj pokažejo odnosi, ki jih imaš doma, in tako takoj uvidijo, kaj se dogaja«* (3,90)). Psihologinja izpostavi pozitivne plati skupinskega dela s starši ter pove, da je tudi sama pristašinja skupinskega dela (*»Predvsem bi blo pa treba delat s starši, to se mi zdi pa nujno, da bi se delalo skupinsko«* (*,110)). Zanja je skupinska terapija dobra rešitev tudi za najstnike (*»Tako da to bi bila dobra rešitev za otroke, ki so vsaj najstniki, tak da je že vsaj minimalno razvita možnost verbalnega izražanja, kak se počutim, kaj se mi dogaja, zmožnost vprašati«* (*,107)). Intervjuvana klinična psihologinja pa samo našteje skupinske terapije, ki jih izvajajo na njihovem centru, ki pa jih ne vodi sama. To so skupina za razvijanje socialnih veščin, na katero usmerijo otroke, kadar opazijo, da nimajo prijateljev, likovna terapija pri čustvenih in vedenjskih težavah ter skupina za nadzor jeze.

Psihologinji sta mnenja, da je družinski pristop najbolj primeren v začetnih procesih (*»Da bi družinsko delo potekalo, preden pride do urejanja formalnosti«* (*,105)). Ena izmed psihoterapevtk v svoje delo redno vključuje družino ter dela z družinskimi postavitvami (*»Imam tudi družinske postavitve, včasih oče, otrok, včasih vsi, včasih še sestra«* (3,88)).

4.5. Uporaba različnih pristopov glede na spol, zrelost in značaj

O različnih pristopih glede na spol se je razgovorila samo ena izmed intervjuvanih strokovnjakinj, in sicer psihoterapevtka. Sama zase pravi, da s fanti uporablja drugačne pristope kot z deklicami (*»Pri fantih je drugače ko deklice, običajno«* (3,32)). S fanti tudi manj sodeluje, saj so bolj zaprti vase in jih zato tudi starši manjkrat pripeljejo. Fantje večkrat reagirajo vedenjsko, zato se z njimi pogovarja o primernemu izražanju jeze (*»jih naučit kako primerno izraziti jezo«* (3,41)). Z deklicami sodeluje večkrat kot s fanti, saj sama meni, da jim naša družba daje večjo pravico do izražanja čustev; odreagirajo povezovalno in zato, po njenem mnenju, potrebujejo večji občutek varnosti (*»Deklice majo bolj pravico do čustev, do bit žalostne«* (3,35)).

Le ena socialna delavka je omenila, da prilagaja svoje pristope glede na zrelost otrok (*»in na zrelost otroka«* (B106)). Ena izmed socialnih delavk ter psihologinja sta z mano delili, da prilagajata način dela tudi glede na otrokov temperament. Če je otrok zadržan, spoštujeta njegove meje (*»Nekateri so zadržani spet na kakšen način, da se kaj pove, da se ne dreza v njih«* (C75), *»Temperament, sproti začutiš otroka in se prilagajaš«* (**,29)).

4.6. Uporaba različnih pristopov glede na starost

Vse intervjuvane strokovnjakinje prilagajajo pristope z otroki glede na njihovo starost (*»Po starosti se zelo razlikuje«* (C66), *»V smislu da, sicer prilagojeno starosti«* (*,58)). Z majhnimi otroki strokovnjakinje, ne glede na stroko, uporabljajo igralno terapijo (*»majhni otroci, ko se gremo pa mal igrati klele po tleh«* (B100)). Psihologinje in socialne delavke uporabljajo tudi risbo, prosto in usmerjeno (*»tudi prosta in usmerjena risba«* (*,55)). Terapevtke in psihologinje pa uporabljajo tudi kreativne tehnike, grajenje gradu iz blazin, leseno hišico z dvema družinama, likovno terapijo itd. (*»s kreativnimi tehnikami«* (1,28)). Strokovnjakinje pri delu z mlajšimi otroci uporabljajo več posrednih tehnik, saj tako majhni otroci še nimajo razvite možnosti govora. Ena izmed socialnih delavk pa je izpostavila, da z majhnimi otroci ne sodeluje, ampak jih napoti k psihologinji na centru (*»Pri nas, ko so mlajši, se običajno obrnemo na psihologinjo«* (C67)).

Če so otroci starejši od devetih let (*»jst ponavadi delam razgovor, ko so že devet, plus«* (C21)), ena izmed socialnih delavk z njimi opravi pogovor, saj je mnenja, da otroci pri teh letih že začnejo razumevati določene stvari. Prav tako pa jim poudari, da je njihov glas pomemben (*»tut tistim od deset, da je pomemben njihov glas«* (C73)).

Pri mladostnikih se vse intervjuvane strokovnjakinje obračajo na pogovor (*»z mladostniki uporabili pogovorno metodo«* (1,29)). Ena izmed socialnih delavk tudi s starejšimi otroki uporablja igro in risanje kot pristop (*»Skozi risbe, na tak način«* (C70)), terapevtka pa poleg risbe tudi ostale kreativne tehnike za starejše (*»Kreativne tehnike za starejše«* (1,30)).

4.7. Izzivi težko vzpostavljenega sodelovanja

Dve socialni delavki pravita, da se pri njunem delu z razvezanimi ali ločenimi starši ter njihovimi otroki pogosto zgodi, da težko vzpostavita sodelovanje (*»Mam precej izkušenj v naslednji fazi, ko se starši nikakor ne morejo dogovort, kako bi stvari šle naprej«* (A28)). Socialna delavka na šoli pa s tem nima izkušenj. Vse strokovnjakinje v tem primeru opravijo pogovor z vsakim staršem posebej (*»starši tudi želijo posebi razgovore«* (C90)) oziroma s staršem, ki je pripravljen na sodelovanje tu in zdaj (*»Včasih, če ena stran ne želi sodelovati, delamo potem samo s tisto, ki to želi«* (1,41)). Vedno kadar je s starši težko vzpostaviti sodelovanje, se strokovnjakinje pri pogovoru z njimi osredotočajo predvsem na otroka. Zanima jih, kakšne so možnosti za podporo otroku, koristi otroka ter upoštevanje otroka (*»če je vključen le eden – potem se išče načine, kako bo ta starš čim bolj poskrbel za otroka«* (2,28)). Socialne delavke se osredotočajo na pogovor, iskanje pozitivnih lastnosti drugega starša, prav tako iskanje izvora zaskrbljenosti, pogovarjajo se o strahovih itd. (*»Dostkrat štartamo iz tega, al je dober oče, ja je ... «* (C92)). Prav tako socialne delavke staršem pomagajo pri komunikaciji, jim prevajajo besede drugega starša v njim razumljiv jezik, so empatične, ter jim predvsem poudarjajo, da imata ona dva moč, da nekaj spremenita na bolje (*»da se zavejo, da oni ustvarjajo te stvari«* (C99)). Ena izmed socialnih delavk s starši deli, da bo morala sama poskrbeti za kar največjo korist otroka, v kolikor se starši ne bi zmogli dogovoriti glede vzgoje in varstva, prav tako pa postavi sodnega izvedenca (*»če bosta delala v škodo otroka, takrat bo potrebno iz naše smeri poskrbet za koristi otroka«* (C98)). Terapevtke na tem mestu dajejo možnost za pomoč obema staršema, ukvarjajo se z normalizacijo doživljajske stiske, validacijo odzivov na

stres, ju učijo asertivne komunikacije, skupaj iščejo pot do drugega starša ter delajo predvsem po terapevtskem modelu (*»validiramo, da ima vse to pomembno funkcijo, saj gre za odziv na stres«* (1,38)). Psihologinja na centru pa se trudi prepoznati in ločiti stiske otroka od stisk enega ali drugega starša (*»Jaz pa pol probam to situacijo predvsem izkoristiti, da lahko to situacijo širše podprem«* (*,69)).

4.8. Odsotnost želje po stikih z enim od staršev

Strokovnjakinje kot razlog za odsotnost otrokove želje po stikih z enim izmed staršev izpostavljajo dva glavna elementa, dejanski nekvaliteten odnos enega starša, kadar je prišlo do zlorabe, fizičnega kaznovanja (*»Visokopatološki starš, spolne zlorabe, nasilje«* (**,38)), ter primer, kadar en starš drugega prikazuje v slabi luči. Socialne delavke izpostavljajo problem čustvenih izsiljevanj enega starša ter posledično zaviranje kvalitetnega odnosa med otrokom in drugim staršem. Tako starš negativno vpliva na otrokovo željo po stikih z drugim staršem (*»so oni tisti, ki preprečujejo, ki delajo proti normalnim odnosom otroka z drugim staršem«* (B62)). Tako se otrok boji, da bi ga starš, kateremu je bil zaupan v vzgojo in varstvo, prenehal imeti rad, da bi ga zapustil še on (*»se boji, da če bi mel stike s tadrugim staršem, da ga ta starš ne bo mel več rad«* (A78)). Strokovnjakinje vseh strok v teh primerih na pogovor povabijo starše, jih vključijo in jim predstavijo, kaj otroka odvrča od stikov, ter govorijo o novih načinih ravnanja (*»potem je spet najbolje vključiti starše«* (1,48)). Socialne delavke na centru za socialno delo krepijo moč staršev na način, da jim svetujejo reden stik z otrokom, naj se zanimajo za življenje otroka, ga primerno pripravijo na stik itd. (*»kako bosta otroka na primeren način pripravila na stik«* (C108)). Prav tako ena izmed terapevtek staršem nudi podporo pri spreminjanju njunega delovanja, hkrati pa pridobiva informacije o družinski dinamiki in raziskuje razloge, zakaj otrok ne želi na srečanje (*»raziskujemo, zakaj otrok to potrebuje«* (1,43), *»da oni nekaj spremenijo, da bo otroku lažje«* (1,49)).

Socialne delavke v primeru odsotnosti želje po stikih z enim od staršev spoštujejo otrokove meje ter razumejo, da imajo lahko tudi otroci svoje zadržke. V primeru nasilja delujejo po nalogah kataloga javnih pooblastil za preprečevanje nasilja v družini, izdajo ukrep za prepoved stikov zaradi zanemarjenja ali ogroženosti ali pa izdajo ukrepe za zaščito otroka (*»ukrepi za zaščito koristi otroka, če starši ne poskrbijo primerno«* (C62)). Klinična psihologinja v primeru zlorab ali nasilja poda mnenje o prekinitvi stikov na

sodišču (*»izrazim svoje mnenje na sodišču, da je bolje, da se stiki prekinejo«* (**,41)). Psihologinja ter ena izmed psihoterapevtk pa sta zagovornici stika z obema staršema, tudi kadar gre za zlorabe (*»Kle je treba pogledat kakšna je zgodovina, al je bil starš nasilen al karkoli takšnega, zloraba takšna al drugačna, v tem primeru je fajn, da se nardi distanca. Pol kako naprej, se v vsakem primeru posebej odločamo, načeloma pa sem jst zelo zagovornik po stiku z obema staršema. V končni fazi otrok je otrok obeh staršev, ima genetski del enga in drugga«* (3,61-3,64)); posledično otroku nudita podporo pri vzpostavitvi stika s staršem. Predvsem psihologinja je mnenja, da v primeru odsotnosti otrokove želje po stikih z enim staršem ni dovolj ne imeti stikov, potrebno se je truditi za postopno vzpostavljanje stika (*»ne moremo rečit samo, zdej otroku ne paše, ne bomo ga silili«* (*,81)). Psihologinji se trudita upoštevati otrokove želje, slišati njegov glas, hkrati pa mu nudita podporo (*»Poskušamo otroka slišat, njegove argumente slišat, v čem je problem«* (*,75)). Ena izmed socialnih delavk ter ena izmed psihoterapevtk pa poskušata vzpostaviti stik otroka s staršem pod nadzorom z razlogom, da bi lahko otrok staršu povedal o svojih občutjih (*»Tudi kadar pride do nasilja v družini, sem zagovornik, da se otrok in starš dobivata v nekem za otroka varnem prostoru«* (3,69)).

4.9. Vzpostavitev nove družine

Kadar pride do vzpostavljanja delovnega odnosa pri vzpostavitvi nove družine, strokovnjakinje na centru za socialno delo povabijo starše in se pogovarjajo z njimi (*»spet povabimo oba starša in jim damo možnost da se pogovorita«* (C80)) in jim nudijo podporo (*»Z neko podporo«* (*,66)). Vse strokovnjakinje starše informirajo o njihovi vlogi, jim svetujejo o kvalitetni komunikaciji. Prav tako pa strokovnjakinje staršem svetujejo, naj ne pozabijo na otroka, obenem pa naj ne pozabijo na vzpostavitev partnerskega odnosa (*»starše že v tej fazi razveznega postopka opozorim, ko pride v njihovo življenje nov partner, nova partnerka, naj bodo zelo pozorni do tega otroka«* (B123)). Staršem svetujejo, naj bodo pozorni na potrebe in želje otrok, na postopno spoznavanje novega partnerja, saj s tem dajo otroku čas, da se na novega partnerja privadi (*»da bi oni mel možnost tut vprašat, se pripravt na to, bit seznanjeni z nekimi stvarmi«* (A61)). Prav tako se staršem predstavi otrokovo mnenje in njegovo dožemanje situacije. Za otroka je to pogosto šok, novi partner je v otrokovem življenju kot tujec (*»se njegovo mnenje zopet predstavi staršem«* (C82)). Nekaj strokovnjakinj pa poroča, da niso obveščene, ko se vzpostavi nova

družina ali ko en izmed staršev najde novega partnerja, zato z njimi ne sodelujejo oziroma jim ne nudijo pomoči (*»Z otroki pri vzpostavljanju odnosov nisem sodelovala«* (Č29)).

4.10. Varovalni dejavniki v socialni mreži

Vse intervjuvane strokovnjakinje poudarjajo pomen vrstniške socialne mreže. Prijatelji otrokom nudijo podporo, pri strokovnjakinjah imajo tudi možnost, da se jim odprejo (*»pomoč vrstnikov z enakimi izkušnjami je pa drugo in je zelo zelo pomembna stvar«* (A102)). Zato otroke sprašujejo po varovalnih dejavnikih iz okolja, jih vzpodbujajo k vključevanju k dejavnostim, kjer se počutijo močne (*»otroka spodbujam k dejavnostim z njegovega močnega področja, ker se tam stiki okrepijo«* (Č37)). Podobno vzpodbujajo tudi starše, da svoje otroke vključijo v dejavnosti, da jim pomagajo krepiti socialno mrežo (*»starše zlo vzpodbujamo, da vzpodbujajo socialno mrežo, razvijanje prijateljskih kontaktov«* (A103)). Samo ena intervjuvana socialna delavka ter psihoterapevtka ponujata otrokom možnost prisotnosti prijateljev na srečanjih (*»če otrok odklanja, al pa v kakšni drugi situaciji, k se nam zdi pomembno, rečemo, da lahko tudi prijatla al pa prijatelco prpelje s seboj«* (A108)), ostale pa jih ne vključujejo. Pri delu s starimi starši so strokovnjakinje zelo zadržane, z njimi ne sodelujejo (*»Velikokrat se kakšne babice, dediji hočejo oglasit pri nas, predvsem da bi dodali tisti vidik, ki ga njihov otrok kot starš sporoča pri nas in tako naprej, v teh zadevah smo zelo zadržani«* (*,87)). Dve terapevtki in ena socialna delavka pa pogovor opravijo tudi z ostalimi otroku bližnjimi osebami, ki lahko otroka dodatno podprejo (*»trenerji«* (1,53)).

4.11. Vključevanje strokovnjakinj drugih strok

Obe psihologinji ter dve socialni delavki v stiski otroka usmerijo na zunanje institucije (*»svetujemo jim, da se obrnejo tudi na strokovnjake izven SCOMS-a«* (**,62)). Prav tako tudi staršem svetujejo, naj poiščejo pomoč in podporo za otroka in zase pri drugih strokovnjakih (*»Se je pa zgodilo, da so kaki stari starši tut želel pomoč, in smo jih usmerili na pomoč za njih«* (*,90)).

Socialne delavke ter psihologinje posegajo po deljeni pomoči; ena strokovnjakinja dela z otrokom, druga pa s staršema (*»Otrokom ne morem pomagat, lahko samo preko staršev, kolega je pol tisti, ki dela z otroci«* (B74)). Tovrstna deljena pomoč poteka večinoma

znotraj iste institucije. Vse strokovnjakinje v svoje delo z otroki razvezanih ali ločenih staršev vključujejo strokovnjakinje drugih strok, da pridobijo še njihovo mnenje in njihove informacije ter da jim tudi same poročajo (*»Ti pelješ celo maso ljudi z vsakim otrokom zraven«* (3,83)). Tako so vse intervjuvane strokovnjakinje izpostavile, da sodelujejo s šolo (*»včasih potrebujemo kontakt s šolo«* (1,51)). S šolo sodelujejo za vključitev otroka, zaradi stiske otroka, zaradi učnih težav in zato, da senzibilizirajo učitelja, da postane bolj občutljiv za učence z izkušnjo ločenih ali razvezanih staršev ter da prepozna in upošteva njihove potrebe (*»senzibiliram učitelja«* (**,51)). Socialne delavke v svoje delo vključujejo psihologinjo, psihologinja pa vključi klinično psihologinjo (*»Klinični psiholog«* (*,96)). Psihologinje ter terapevtke sodelujejo s centrom za socialno delo (*»tudi CSD«* (**,55)), strokovnjakinje vseh strok pa se po pomoč obračajo tudi na svetovalni center za otroke, mladostnike in starše (*»velikrat hodim na Gotsko, svetovalni center za otroke, mladostnike in starše«* (3,80)). Socialne delavke ter klinična psihologinja prav tako sodelujejo s sodnicami, sodišču poročajo in gredo na sodišče kot priče (*»s sodiščem, kadar sem povabljen kot priča«* (**,56)). Psihologinji ter socialna delavka izpostavljajo tudi vključevanje mediatorke v svoje delo (*»V kontekstu, da poskušamo vključevati enega mediatorja«* (*,85)). V svoje delo pa strokovnjakinje vključujejo tudi pedagoginje, pedopsihiatrinje ter zdravstvene delavke. Le ena psihoterapevtka je izpostavila, da v primeru nasilja sodeluje tudi s policijo (*»policija, če je kakšno nasilje, kaj sem jst vidla, kaj opažam«* (3,79)). Najbolj pa se mi je zdelo zanimivo to, da je le ena socialna delavka izpostavila pomoč prostovoljk (*»organizirava pomoč prostovoljk«* (A120)).

5. Razprava

Kot sem omenila že v problemu, je dandanes premalo informacij o tem, kje lahko iščejo pomoč otroci razvezanih staršev, prav tako pa je na voljo tudi malo strokovne literature za strokovnjake. Tako sem s svojim diplomskim delom želela prispevati k informiranju staršev o procesu, ki se pogosto odvija pred, med ali po ločitvi ali razvezi, ter k informiranju njihovih otrok o možnostih podpore. Obenem me je zaradi osebne izkušnje zanimalo, kako se pristopi med strokami razlikujejo.

Kakšne pristope uporabljajo socialne delavke, psihoterapevtke in psihologinje pri delu z otroki ločenih ali razvezanih staršev pred ločitvijo ali razvezo, v času ločitve ali razveze in po ločitvi ali razvezi? Kako se pristopi med sabo razlikujejo in kje so stične točke med različnimi strokami? V nadaljevanju o rezultatih razpravljam po raziskovalnih vprašanjih, ki sem jih postavila v začetku raziskovanja.

Pomoč pri razvezi skoraj vedno poiščejo starši sami, strokovna podpora otrokom pa se začne na željo staršev. Čeprav strokovnjakinje zaznavajo čedalje večje poseganje po pomoči, pa se starši po pomoč obračajo šele v poteku same razveze oziroma po razvezi. Ugotavljam, da se socialne delavke ter zakonska in družinska terapevtka bolj usmerjajo v pomoč staršem. Ostale strokovnjakinje, med katerimi je tudi socialna delavka v šoli, pa bolj poudarjajo pristope pri delu z otroki. Psihoterapevtki pričakovano izpostavljata psihoterapijo kot pristop za delo z otroki. Šolska socialna delavka otroke spremlja pri prepisu in pri selitvi, otroke opogumlja, spremlja pri napredku in z njimi vzpostavi zaupen odnos. Psihologinja se z otroki pogovarja, jih ozavešča, poskuša slišati njihove želje in upoštevati njihove potrebe. Klinična psihologinja pa govori o prepoznavi predelave čustvenih stisk in diagnostični fazi otroka, prav tako kot druge strokovnjakinje pa tudi ona otrokom nudi podporo. Iz zgoraj napisanega lahko sklepam, da je med pristopi različnih strok nemogoče postaviti jasne razmejitve. Res je, da vsaka strokovnjakinja po svoje poimenuje pristope, ki jih uporablja pri delu z otroki ločenih ali razvezanih staršev, vendar imajo ti pristopi kar nekaj skupnih točk. Tako se vse strokovnjakinje poslužujejo pogovora, preko katerega otrokom nudijo podporo, jih opogumljajo ter na prvo mesto postavljajo njihove koristi; jezik, ki ga uporabljajo, pa je jezik, ki opogumlja in vključuje (Čačinovič Vogrinčič et al. 2011: 8). Vsaka strokovnjakinja z otrokom sodeluje na svoj način; na primer, klinična psihologinja omenja psihološko diagnostiko, s katero preko

standardiziranih psiholoških testov ugotavlja otrokove stiske, otrokova šibka in močna področja. Na podlagi rezultatov kasneje otroku nudi podporo (Korošec Zavšek 2013). Z otroki se strokovnjakinje pogovarjajo o občutjih, jim dajo vedeti, da je njihov glas pomemben ter jim dajo možnost, da preko pogovora začutijo olajšanje. Ena izmed psihoterapevtk uporablja tudi meditativne tehnike oziroma tehnike sproščanja, preko katerih pri otroku doseže sproščanje napetosti ter pomirjanje (Svetovalnica Kameleon 2012). Tako lahko sklepam, da vse strokovnjakinje preko osebnega vodenja (Vries 1995 v Čačinovič Vogrinčič et al 2011: 10), z empatijo in odkrivanjem lastnih moči, vodijo otroke ločenih ali razvezanih staršev k dobrim izidom. Prav tako pa vse strokovnjakinje delujejo, čeprav morda nereflektirano, po leksikonu moči (Saleebey 1998 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2011: 13).

Ugotavljam pa še eno pomembno razliko med strokovnjakinjami, ki delajo na centrih za socialno delo in med tistimi, ki ne. Strokovnjakinje s centrov za socialno delo izpostavljajo delo po pooblastilih in storitvah centra za socialno delo. Ena izmed teh je predhodno družinsko posredovanje, ki je namenjeno staršem ob ločitvi kot pomoč pri iskanju dogovorov zlasti o vzgoji in varstvu, preživetju ter urejanju stikov. Naslednje pomembno pooblastilo centrov za socialno delo je svetovalni razgovor ob prenehanju zakonske zveze, ki poudarja doseganje dogovorov o življenju po razvezi in nudi pomoč pri vzpostavitvi nove rutine življenja. Strokovnjakinja tu najprej preuči tožbo ali sporazum, nato vodi pogovor z zakoncema, v katerem najprej vzpostavi delovni odnos in osebni stik; dotakne se sprememb, ovir ter načrtov za njihovo reševanje; raziskuje možnosti za sklepanje dogovora in zakonca seznani s poročilom. Prav tako pa strokovnjakinje na centrih za socialno delo staršem nudijo prvo socialno pomoč, kjer prepoznajo stiske ter iščejo možne rešitve, nato pa starše seznani s primernimi storitvami za reševanje teh. Podporne dejavnosti, ki jih nudijo strokovnjakinje po tem pooblastilu, so spodbujanje uporabnikov, da govorijo o svojih stiskah, strokovna podpora in pomoč pri prepoznavanju stiske, upoštevanje uporabnikovih ali uporabniških lastnih predlogov za rešitev, predstavitev možnih rešitev s strani strokovnjakinje ter načrt reševanja stiske. Delavke na centrih za socialno delo prav tako na sodišče podajajo mnenje glede vzgoje in varstva otrok, kar je tudi ena izmed javnih pooblastil centrov za socialno delo. (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo 2016). Kljub

temu da strokovnjakinje na centrih za socialno delo delajo po pooblastilih, pa pri drugih strokovnjakinjah najdem stične točke pri nudenju podpore in pomoči staršem. Tako tudi druge strokovnjakinje, ki sodelujejo s starši, le-te vodijo k doseganju dogovorov v največjo korist otrok. Kljub temu da strokovnjakinje izhajajo iz različnih modalitet, je glavni cilj vseh enak – največja korist otrok.

Glavni namen vseh strokovnjakinj pri delu s starši je sklenitev dogovora v dobrobit otroka ter podpora staršem, da otroku omogočijo okolje, v katerem se bo z njimi počutil varnega. Strokovnjakinje, ki delajo na centrih za socialno delo so mnenja, da je dolgotrajne podpore premalo zaradi časovne stiske, čeprav bi jo same hotele nuditi. Tako lahko povzamem, da strokovnjakinje na centrih za socialno delo lahko nudijo dolgotrajno podporo, vendar delajo večinsko na javnih pooblastilih, kar pa še ne pomeni, da ne delujejo tudi terapevtsko.

Vse intervjuvane strokovnjakinje so poudarile prilagajanje podpore vsakemu posamezniku ter individualnost vsake družine. Kot zapiše že Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006), je potreba socialnih delavk mobilizirati moč vsake družine posebej.

Glede trajanja pomoči so socialne delavke mnenja, naj ta traja, dokler niso dosežene zaželeno soustvarjene rešitve, kjer uporabniki prevzemajo odgovornost za delež le-teh (Čačinovič Vogrinčič, 2006). Psihologinja je mnenja, naj pomoč traja do vzpostavitve nove stabilnosti, klinična psihologinja pa svetuje sodelovanje, dokler so simptomi. Strokovnjakinje izpostavljajo, da je trajanje pomoči prav tako odvisno od vsakega posameznika posebej. Dejavniki, ki vplivajo na trajanje pomoči in jih strokovnjakinje naštejejo, so: pripravljenost staršev na sodelovanje, čustvena zrelost staršev, želja otroka, otrokove notranje moči, vpliv razvojnih faz itd. Le ena izmed strokovnjakinj je izpostavila, da je trajanje odvisno tudi od deleža strokovnjakinje.

Dve intervjuvani strokovnjakinji različnih strok sta, poleg dela v instituciji, izpostavili še terensko delo. Opazujeta, na katerega starša se otrok obrača z določenimi potrebami, otroke pa opazujeta tudi v šoli ali vrtcu. Kot je v svoji študiji ugotovila Van der Steege (v Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 317–318), naj sodelovanje vsaj enkrat tedensko poteka na domu, saj je otrokove probleme najlažje rešiti prav v njegovem vsakdanjem okolju. Z opazovanjem interakcij uporabnikov z njimi bližnjimi osebami lahko pridobimo ogromno

podatkov. Tako so uporabniki v svojem domačem okolju veliko bolj sproščeni, socialna delavka pa preko dela na domu pridobi kar največ informacij o možnostih za rešitev uporabnikovih problemov. Ob obisku tako spoznamo interakcije med uporabniku bližnjimi ljudmi ter, če okolje, v katerem živi, ustreza njegovim specifičnim potrebam (Milošević Arnold et al. 2009: 104—105).

Prav tako vse intervjuvane strokovnjakinje otroku zagotavljajo varen prostor z zaupnostjo pogovora, na kar opozori že Gabi Čačinovič Vogrinčič (v Štadler et al. 2009), ki poudari, da je naloga strokovnjakinj, da zagotovijo varen prostor za pogovor, ki bo pripeljal do sodelovanja med vsemi, prav tako pa poudari pomen varnega prostora, kot prostora, kjer vsakdo pride do besede, da lahko problem bolje razumemo in posledično soustvarimo rešitev (Čačinovič Vogrinčič et al. 2006). Psihologinja Karen Miller (2000) pa strokovnjakijam svetuje, naj otroku poudarijo zaupnost in nudijo varnost.

Pri delu z otroki se vse strokovnjakinje najbolj poslužujejo individualnega pristopa. Strokovne delavke so prvotno izšolane za individualno delo, zato tako tudi lažje delujejo. Otroci pa pri individualni pomoči dobijo priložnost za pogovor o svojih individualnih problemih, kjer ne pride do prepletanja problematik. Po drugi strani pa ima individualni pristop kar nekaj slabosti; tako otroku pomembni drugi ne dobijo orodij za spremembo svojega ravnanja, prav tako pa ni zagotovljena potreba staršev, da bi bili otroku pomembni. Na podlagi tega pa lahko starši do strokovne pomoči zavzamejo negativno držo, ter dobijo občutek nemoči. Strokovna delavka si lahko ustvari pomanjkljivo podobo o otroku pomembnih drugih ter prav tako nima neposrednega vpliva na procese v družini, po drugi strani pa strokovna delavka postane edina odgovorna za pomoč otroku (Bouwkamp, Bouwkamp 2014: 216—218).

Skupinski pristop je omenila le psihologinja, saj je tudi sama pristašinja skupinskega dela. Skupinska terapija se ji zdi dobra rešitev za starše in tudi za najstnike, pri mlajših otrocih pa bi skupinska terapija pomenila podporo in ne predelavo čustvenih stisk, ki na tem mestu pomeni možnost za spremembe doživljanja razveze oziroma ločitve staršev. Shechtman (2007:7) priporoča skupinsko svetovanje otrokom razvezanih ali ločenih staršev, saj se tako otroci znajdejo v prostoru, v katerem jim vrstniki lahko pomagajo zmanjšati stres ter pridobiti zaupanje.

Intervjuvana klinična psihologinja pa samo omeni skupinske terapije, ki jih izvajajo na njihovem centru: skupino za socialne veščine, na katero usmerijo otroke, kadar opazijo, da nimajo razvite socialne mreže; likovno terapijo pri čustvenih in vedenjskih težavah; ter skupino za kontrolo jeze. V primeru nerazvite socialne mreže oziroma celo izogibanja otroka socializaciji z vrstniki zaradi občutka manjvrednosti tudi Kunztag (1997) priporoči manjšo igralno skupinsko terapijo.

Pri razlikah v pristopih glede na otrokov spol se je razgovorila le psihoterapevtka, ki je omenila, da s fanti uporablja drugačne pristope kot z dekleti. Pri fantih govori o možnih dobrih načinih izražanja jeze, pri deklicah pa se ji zdi pomembnejše, da pridobijo večji občutek varnosti. Za dekleta naj bi bilo tipično, da izražajo svoja čustva, pri fantih pa to ni zaželeno (Anderson in Leaper 1998, v Arsenjuk 2010). Raziskava (Hyde 1984 v Arsenjuk 2010) pa je potrdila domneve, da naj bi se fantje vedli bolj agresivno kot dekleta, razlike pa so največje pri fizičnem nasilju.

Vse intervjuvane strokovnjakinje pa prilagajajo pristope glede na otrokovo starost. Z majhnimi otroki uporabljajo igralno terapijo. Socialne delavke poleg igralne terapije uporabljajo še risbo (prosto in usmerjeno), terapevtke kreativne tehnike (grajenje gradu iz blazin, leseno hišico, likovno terapijo), psihologinji pa vse naštetu. Tudi Karen Miller (2000) pri delu z majhnimi otroki priporoča risanje otrokom ljubih oseb, igro s hišico za lutke ter uprizoritev lutkovne predstave. Pri mladostnikih pa strokovnjakinje izpostavljajo pogovor.

Kakšno je ravnanje strokovnjakinj, kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje?

Kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje, se strokovnjakinje pri pogovoru s starši usmerijo predvsem na otroka in tako skupaj iščejo možnosti za podporo otroku. Dve socialni delavki sta poročali, da so takšni primeri zelo pogosti, socialna delavka na šoli pa s tem nima izkušenj. Strokovnjakinje pri težko vzpostavljenem sodelovanju pogovore opravijo z vsakim staršem posebej oziroma s staršem, ki je pripravljen na sodelovanje tu in zdaj. Socialne delavke z enim izmed staršev v tem primeru iščejo pozitivne lastnosti drugega starša, pogovarjajo pa se tudi o strahovih in o tem, kaj bi pri stiku otroka z drugim staršem lahko šlo narobe. Kadar sodelujejo z

obema staršema hkrati, jima pomagajo pri asertivni komunikaciji, prevajajo besede enega starša v drugemu staršu razumljiv jezik, so empatične in krepijo njuno moč, saj sta starša sama strokovnjaka iz izkušnje. Terapevtke na tem mestu nudijo možnost za pomoč obema staršema, normalizirajo doživljajsko stisko, ju učijo asertivne komunikacije, skupaj iščejo pot do drugega starša, ukvarjajo pa se tudi z validacijo odzivov na stres. Uporabljajo torej predvsem relativno terapevtske pristope. Eden izmed ciljev terapevtskega dela je priti do točke, kjer se zmore družina sama pogovarjati, pogajati in sklepati kompromise (Lamprecht 1995: 139—146).

Kadar otrok nasprotuje stikom z enim izmed staršev, strokovnjakinje poročajo o dveh različnih razlogih. Do nasprotovanja lahko pride zaradi zlorab ter nasilja ali zaradi čustvenih izsiljevanj enega starša, kar bi vplivalo na otroka in zaviralo kvaliteten odnos med otrokom in drugim staršem. Strokovnjakinje v tej situaciji povabijo starše, jih vključijo ter jim predstavijo otrokova opažanja stiske ter dojemanje razveze. Socialne delavke s centrov za socialno delo v tem primeru svetujejo staršem, naj se zanimajo za življenje otroka, ter jim predstavljajo vedenja, ki jih je otrok omenil kot razlog za nasprotovanje stikom. V takšnem primeru socialne delavke starše predvsem vzpodbujajo k razvijanju odnosa, v katerem se bo otrok počutil varnega. Ena izmed terapevtk nudi podporo za spreminjanje delovanja staršev, hkrati pa tudi pridobiva informacije o družinski dinamiki in raziskuje razloge za nasprotovanje otroka stikom. Pri delu z otroki, ki nasprotujejo stikom, socialne delavke spoštujejo otrokove meje ter njihove zadržke. Klinična psihologinja pa v primeru zlorabe ali nasilja na sodišče poda mnenje za prekinitvi stikov. Psihologinja ter ena izmed intervjuvanih psihoterapevtk sta omenili, da sta zagovornici stika z obema staršema in otroku nudita podporo pri vzpostavitvi stika s staršem, kateremu ni bil zaupan v vzgojo in varstvo. Glonar Vodopivec in Ribičič (2003: 57—65) prav tako poudarjata pomembnost sposobnosti staršev za sodelovanje ter podpirata stike z obema staršema. Ena izmed socialnih delavk ter ena psihoterapevtka menita, da mora imeti otrok, v primerih suma nasilja ali spolne zlorabe, možnost stikov pod nadzorom, da bi lahko s staršem delil svoja občutja, vendar le v primeru, kadar se smatra, da bi ti stiki pozitivno vplivali na otroka. Stik pod nadzorom pa naj bo namenjen kvalitetnemu preživljanju časa med otrokom in njegovim staršem. Tako strokovnjakinja v stik posega le

v primeru, kadar bi bila ogrožena varnost otroka, v nasprotnem primeru pa je strokovnjakinja le opazovalka (Združenje proti spolnemu zlorabljanju 2014).

Pri vzpostavitvi nove družine delavke na centrih za socialno delo zopet povabijo starše na razgovor ter jim nudijo podporo. Vse strokovnjakinje starše informirajo o njihovi vlogi ter jim svetujejo o asertivni komunikaciji. Prav tako jim svetujejo, naj bodo pozorni na potrebe in želje otrok – novega partnerja ali partnerko naj otroci spoznavajo postopno, saj otroku s tem pustijo čas, da se nanj privadi.

Na kakšen način strokovnjakinje v svoje delo vključujejo socialno mrežo otrok?

Strokovnjakinje vseh strok poudarjajo pomen vrstniške socialne mreže. Otroke sprašujejo po varovalnih dejavnikih iz okolja, jih vzpodbujajo k vključevanju v dejavnosti, kjer se počutijo močne, prav tako pa vzpodbujajo starše k vključitvi svojih otrok. Le dve intervjuvani strokovnjakinji pa otrokom tudi omogočata prisotnost prijateljev na srečanjih. Lüssijevo socialnoekološko načelo vzpodbuja socialne delavke k aktiviranju in krepitvi socialne mreže družine, prijateljev, skratka uporabnikom bližnjih oseb. Uporabnikom, ki nimajo razvite socialne mreže, jo načelo pomaga zgraditi, okrepiti (v Čačinovič Vogrinčič et al. 2011: 18). Tako tudi strokovnjakinje otroke ločenih staršev spodbujajo, da se vključujejo v dejavnosti, kjer se počutijo močne, in da skozi te krepijo svojo socialno mrežo. Po drugi strani pa poleg vrstnikov in prijateljev vse strokovnjakinje v svoje delo vključujejo tudi starše, ki so po mojem mnenju tudi razlog, zakaj so otroci pravzaprav prišli po pomoč. Starše tako opogumljajo, da svoje otroke vključujejo v dejavnosti, ki jim pomagajo krepiti socialno mrežo.

Na kakšen način strokovnjakinje različnih področij v svoje delo z otroki ločenih ali razvezanih staršev, vključujejo strokovnjakinje drugih strok?

Psihologinji ter dve socialni delavki otroka v stiski usmerijo na zunanje institucije ter enako svetujejo tudi staršem. Prav tako pa se poslužujejo deljene pomoči znotraj institucije, ko ena strokovnjakinja dela s starši, druga pa z otroki. Vse intervjuvane strokovnjakinje v svoje delo vključujejo strokovnjakinje drugih strok, pa naj gre za timsko delo ali pa samo za deljenje opažanj, informacij ali poročanje. Vse sodelujoče strokovnjakinje so izpostavile, da sodelujejo s šolo zaradi težav z vključitvijo, otrokove stiske in učnih težav. Zaradi nudenja kakovostnih preventivnih dejavnosti, pomoči ter

načrtovanja, šolska svetovalna služba deluje tudi s psihologinjami v zdravstvenih domovih, centrih za socialno delo, svetovalnih centrih za otroke, mladostnike in starše in drugih (Zabukovec et al. 2014). Tako, kot sta poudarila že Sjef de Vries in Roel Bouwkamp (2002) imamo, ko pride do zaključka pomoči, dve možnosti. Prva je, da proces pomoči zaokrožimo, druga pa, da uporabnike napotimo naprej.

Socialne delavke pri svojem delu sodelujejo s psihologinjami, psihologinje s kliničnimi psihologinjami, psihologinje in terapevtke s centri za socialno delo, vse intervjuvane strokovnjakinje pa se po pomoč obračajo na center za otroke, mladostnike in starše. Prav tako pa sodelujejo tudi s sodiščem, z mediatorkami, pedagoginjami, pedopsihiatrinjami ter zdravstvenimi delavkami. Ena izmed psihoterapevtk je izpostavila tudi sodelovanje s policijo, kadar pride do nasilja. Lüssi (1991 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2011) poudari, kako pomembno je načelo sodelovanja za izpopolnitev socialnodelovnega ravnanja v delovnem odnosu. Po tem načelu socialne delavke sodelujejo z vsemi, ki so potrebni, da bi nek problem rešili, a vendar niso nujno neposredno udeleženi v problemu. Če ravnamo po tem načelu, moramo razširiti okvire svojega dela izven pisarne ter vključevati tudi strokovnjakinje drugih strok. Seveda lahko nekonstruktivno sodelovanje pripelje do negativnih učinkov, a vendar nam prav zaradi tega ter vseh ugodnih posledic, medsebojnega zaupanja in dobrih rezultatov, ki jih sodelovanje običajno prinaša, to predstavlja še večji izziv. Vsi soudeleženi v procesu pomoči so prepleteni, več kot jih je, več pa je tudi raznolikih videnj in zgodb, prav zato pa je potrebno, da si pri sodelovanju vzamemo čas za sodelovanje in čas zase (Zabukovec et al. 2014).

Presenečena pa sem nad dejstvom, da je samo ena socialna delavka omenila, da v svoje delo vključuje tudi prostovoljke, saj ima prostovoljstvo za skupnost velik pomen. Prostovoljstvo je pomemben člen pri izboljšanju kakovosti življenja v družbi, saj brani interese marginaliziranih skupin, se odziva na družbene potrebe in državljanom omogoča aktivno delovanje v njej, poleg tega pa strokovnim kadrom predstavlja dodano vrednost (Slovenska filantropija 2017).

6. Sklepi

- Pomoč zase in za otroka pri razvezi skoraj vedno poiščejo starši sami, ne glede na to, na katero stroko se obračajo po pomoč.
- Pred razvezo ali ločitvijo se starši zelo redko obrnejo po pomoč, pa vendar strokovnjakinje zaznavajo čedalje večje poseganje po pomoči.
- Socialne delavke ter zakonska in družinska terapevtka omenjajo več nudenja pomoči staršem; ostale, med katerimi je tudi šolska socialna delavka, pa večkrat omenjajo nudenje podpore in pomoči otrokom.
- Vse strokovnjakinje so pri delu z otroki omenile pogovor, preko katerega otroku nudijo podporo ter vzpostavitev zaupnega in varnega odnosa.
- Med različnimi strokami je nemogoče postaviti jasne razmejitve; čeprav vsaka strokovnjakinja uporablja svoja poimenovanja pristopov, je med njimi ogromno stičnih točk. Konec koncev pa vse z empatičnostjo ter odkrivanjem otrokovih lastnih moči le-te vodijo k dobrim, zaželenim izidom.
- Strokovnjakinje s centrov za socialno delo so edine omenile delo po katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Tako so omenile predhodno družinsko posredovanje, svetovalni razgovor ob prenehanju zakonske zveze idr.
- Glavni cilji dela s starši s strani vseh strokovnjakinj je sklenitev dogovora v dobrobit otroka ter podpora staršem, da otroku omogočijo vzpostavitev varnega odnosa z njimi samimi.
- Strokovnjakinje s centrov za socialno delo poudarjajo, da je zaradi časovne stiske dolgotrajne podpore premalo, same pa bi si jo želele nuditi.
- Strokovnjakinje prilagajajo pristope ter nudijo podporo glede na vsakega posameznika posebej, prav tako je trajanje podpore odvisno od vsakega posameznika.
- Le dve izmed intervjuvanih strokovnjakinj sta omenili podporo v obliki terenskega dela.
- Pri delu z otroki se vse intervjuvane strokovnjakinje največkrat poslužujejo individualnega pristopa, čeprav je psihologinja pristašinja skupinskega dela in ga priporoča tako za starše kot tudi za najstnike.

- Vse strokovnjakinje prilagajajo pristope glede na otrokovo starost. Tako so pri majhnih otrocih omenile uporabo igralne terapije ter drugih kreativnih tehnik, pri mladostnikih pa zopet vse izpostavljajo pogovor.
- Kadar se starši ne zmorejo dogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje, se strokovnjakinje pri delu s starši usmerijo na koristi otroka. V tem primeru opravijo pogovore z vsakim staršem posebej oziroma s staršem, ki je pripravljen na sodelovanje tu in zdaj. Socialne delavke tako z enim od staršev iščejo pozitivne lastnosti drugega starša ter starša podpirajo, da govori o svojih strahovih o tem, kaj bi pri stiku otroka z drugim staršem lahko šlo narobe. Kadar sodelujejo z obema staršema, jima pomagajo pri asertivni komunikaciji, prevajajo besede enega starša v drugemu staršu razumljiv jezik, so empatične in krepijo njuno moč.
- Če otrok nasprotuje stiku z enim izmed staršev, strokovnjakinje na razgovor povabijo starše ter z njimi delijo otrokova opažanja stiske ter dojemanj razveze. Socialne delavke na centrih za socialno delo staršem svetujejo, naj se zanimajo za življenje otroka, ter jim predstavijo vedenja, ki jih je otrok omenil kot razlog za nasprotovanje stikom. Ena izmed terapevtk nudi oporo za spreminjanje delovanja staršev, pridobiva informacije o družinski dinamiki ter z otrokom raziskuje razloge za njegovo nasprotovanje stiku. Socialne delavke pa predvsem spoštujejo otrokove meje. Klinična psihologinja v primeru starša, ki je nasilen, sodišču poda mnenje o prekinitvi stikov, ena psihologinja ter psihoterapevtka pa sta poudarili, da sta zagovornici stika z obema staršema.
- Pri vzpostavitvi nove družine delavke na centrih za socialno delo omenijo, da zopet povabijo starše, vse strokovnjakinje pa starše informirajo o njihovi vlogi, jim svetujejo asertivno komunikacijo ter upoštevanje otrokovih želja in potreb pri spoznavanju novega partnerja.
- Vse intervjuvane strokovnjakinje pripisujejo izjemen pomen vrstniški socialni mreži. Otroke sprašujejo po varovalnih dejavnikih iz okolja, jih vzpodbujajo k vključevanju v dejavnosti; k vključitvi otrok v dejavnosti spodbujajo tudi starše. Le dve intervjuvani strokovnjakinji pa otrokom omogočata prisotnost prijateljev na srečanjih.
- Psihologinji ter socialni delavki omenijo, da otroka v stiski usmerijo na zunanje institucije ali pa se poslužujejo pomoči tudi znotraj svoje institucije. Vse

strokovnjakinje v svoje delo vključujejo tudi strokovnjakinje drugih strok; vse strokovnjakinje sodelujejo s šolami.

- Pri vključevanju strokovnjakinj drugih strok sem ugotovila, da gre pravzaprav za začaran krog, na kar gledam negativno, saj to dojemam kot možno prelaganje odgovornosti; socialne delavke se obračajo na psihologinje, te pa na klinične psihologinje; psihologinje in terapevtke sodelujejo s centri za socialno delo, vse strokovnjakinje pa se obračajo na Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Povzamem lahko, da kljub temu da strokovnjakinje izhajajo iz različnih področji in modalitet, je glavni cilj vseh enak – največja korist otrok.

7. Predlogi

- Ozaveščanje staršev in otrok glede virov pomoči ter dostopnosti strokovne podpore že pred samim postopkom razveze. To bi lahko dosegli z različnimi brošurami, v katerih bi predstavili možne oblike pomoči, ki bi bile dostopne otrokom ter staršem v šolah, mladinskih centrih ter zdravstvenih domovih.
- Večja dostopnost literature za otroke ločenih staršev v zvezi z vprašanji, ki se jim porajajo ob razvezi njihovih staršev. Primer dobre prakse za majhne otroke tako po mojem mnenju predstavlja knjiga Jennifer Moore-Mallinos *Mamica in očka sta se skregala*, za mladostnike pa knjiga Elizabeth Schöberl *Moja starša se ločujeta*. Knjige, kot sta ti dve, bi morale biti dostopne otrokom na vseh izobraževalnih ustanovah ter tudi v drugih institucijah, kjer se zadržujejo otroci.
- Svetovanje staršem že pred samim postopkom razveze o kvalitetnem odnosu z otrokom ter o postavljanju razmejitev med partnersko in starševsko vlogo. Svetovanja bi se, za vse starše, tudi tiste v izpopolnjujočih razmerjih, lahko izvajala enkrat letno v obliki roditeljskih sestankov v vrtcih ali šolah in z možnostjo nadaljnjih konzultacij.
- Možnost izobraževanj socialnih delavk ter ostalih strokovnjakinj, ki delajo z otroki razvezanih ali ločenih staršev, o konceptih ter metodah socialnega dela, saj bi se lahko strokovnjakinje na ta način naučile novih, dobrih načinov ravnanja ter spoznale dobre prakse iz Slovenije in tujine.
- Mesečna srečanja strok socialnega varstva z možnostjo deljenja konceptov, ki jih uporabljajo, npr. kolegiji, intervizije ali supervizije.
- Izobraževanja strokovnjakinj o raznovrstnih kreativnih tehnikah (genogram, delo s peskom, hišica za lutke, risanje idr.) za delo z otroki ločenih in razvezanih staršev.
- Omogočiti delavkam na centrih za socialno delo, da nudijo dolgotrajnejšo psihosocialno podporo otrokom in razvezanim oz. ločenim staršem, v primeru, da bi si je le-ti želeli oziroma bi se pokazalo, da jo potrebujejo, s spoznavanjem drugih možnih pristopov ter z razbremenitvijo (manj uporabnikov in s tem več za posameznega).

- Razvijanje programov ali delavnic za otroke v šoli, skozi katere bi otroci lahko razumeli svojo vlogo v družini in kjer bi jim predstavili možnosti za podporo, saj je šola— za otroke varno in poznano okolje.

8. Uporabljena literatura

Ahrns, C. R. (2006), Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family process*, 46, 1: 53—65.

Andrejč, A. (2014), Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike: dejavniki tveganja in varovalni dejavniki. *Socialno delo*, 53, 1: 25—41.

Arsenjuk, T. (2010), *Razlike med spoloma v neverbalni komunikaciji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomsko delo).

Barnes, G. G. (1984), *Working with families*. Basingstoke: Macmillan.

Bergant, M. (1981), *Družina-zakon-ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.

Berry, D. B. (1995), *The divorce recovery sourcebook*. Los Angeles: Lowell House, cop.

Bouwkamp R., Bouwkamp S. (2014), *Blizu doma: priročnik za delo z družinami*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. (2010), *An introduction to family social work*. Belmont: Brooks/Cole, Cengage Learning.

Connolly, M. E., Green, E. J. (2009), Evidence-based counseling interventions with children of divorce: Implications for elementary school counselors. Montana state university, college of education, health and human development: *Journal of school counseling*, 7, 26: 1—37 Dostopno na <https://eric.ed.gov/?id=EJ886140> (25. marec 2017).

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., et al. (2011), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Eichler, M. (1988), *Nonsexist research methods: A practical guide*. Routledge.

Glonar Vodopivec, M., Ribičič, V. (2003), Izkušnje in dileme svetovalnega centra pri dodelitvi otrok. *Različni vidiki dodelitve otrok*, 57—67.

Hicks, B. (2011), Real questions from real parents #7 – Therapist's role in divorce
Dostopno na <http://www.thekidcounselor.com/2011/05/real-questions-from-real-parents-7-therapists-role-in-divorce/> (18. marec 2017).

Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo (2016). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/katalog_pooblastila_csd_jul08.pdf (18. marec 2017).

Korošec Zavšek, S. (2013), Zavod-center za pomoč otrokom in staršem Sabina Korošec Zavšek, Celje. Jaz, midva, mi. Dostopno na <http://www.jazmidvami.si/otroke.php?sub=7> (25. maj 2017).

Kuntzag, L. (1997), *Ločitev boli: Otroci in starši v ločitvenem dogajanju*. Ljubljana: Kres.

Kushner, M. A. (2009), A review of the empirical literature about child development and adjustment postseparation. *Salisbury: Journal of divorce & Remarriage*, 50, 7: 496—516.

Lamprecht, M. (1995), Faze v razveznem procesu, značilnosti posameznih faz in vključevanje družinskega terapevta. *Izkustvena družinska terapija – teorija in praksa v Sloveniji*. Ljubljana: QUATRO d.o.o.: 139—146.

Miller, K. (2000), *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.

Milošević Arnold, V. et al. (2009), *Terensko delo. Institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Novak, B. (2006), *Družinsko pravo*. Ljubljana: GV založba.

Pačnik, T. (2003), Klinični psiholog in raziskovanje največje otrokove koristi pri razvezi. *Različni vidiki dodelitve otrok*: zbornik: 19—27.

Parsons, T. (2008), Functions of the family (part 2). Dostopno na <https://sociologytwynham.com/2008/06/27/functions-of-the-family-part-2/> (24. marec 2017).

Renner et. Al. (2006), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem.

Ribičič, V. (1995), *Stiki staršev z otroki po razvezi. Izkuštena družinska terapija – teorija in praksa v Sloveniji*. Ljubljana: QUATRO d.o.o.: 155—160.

Robinson, M. (1991), *Family transformation through divorce and remarriage: a systemic approach*. Routledge.

Satir, V. (1967), *Conjoint family therapy: a guide to theory and technique*. London: Souvenir press.

Schneider, M. F., Zuckerberg, J. (1996), *Difficult questions kids ask-and are afraid to ask-about divorce*. New York: Simon & Schuster, cop.

Shechtman, Z. (2007), *Group counseling and psychotherapy with children and adolescents: Theory, research and practice*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostopno na http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=dru%C5%BEina&hs=1 (25. marec 2017).

Slovenska filantropija (2017). Dostopno na <http://www.prostovoljstvo.org/o-prostovoljstvu> (26. maj 2017).

Služba Vlade RS za zakonodajo (2017 a), *Zakon o pravnem postopku*. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1212> (20. marec 2017).

- (2017 b) *Zakon o socialnem varstvu*. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869> (20. marec 2017).
- (2017 c) *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO40> (20. marec 2017).

Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (2017). Dostopno na www.stat.si (21. marec 2017).

Svetovalnica Kameleon (2012), *Tehnike sproščanja*. Dostopno na <http://svetovalnicakameleon.si/tehnike-sproscanja/> (25. maj 2017).

Štadler et. Al., (2009), *Otrok in ločitev staršev: da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.

Švab, A. (2001), *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Topolovec, S. (2010), O otrocih razbitih družin. Ljubljana: *Panika: širimo psihološka obzorja*, 15, 1: 27—30.

Ule, M., Kuhar, M. (2003), *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vries, S. de, Bouwkamp, R. (2002), *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.

Zabukovec, T., et al. (2014), Dnevi psihologov 2014: *Psihološko svetovanja, psihoterapija in e-svetovanje*. Psihološka obzorja: povzetki s konference, 23, 68–78. Dostopno na http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2014/dnevi_psihologov_2014.pdf

(25. maj 2017)

Zajc, K. (2010), *Ločitev od partnerja ne sme biti tudi ločitev od otroka*. Dostopno na <http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/400/Lo%C4%8Ditev-od-partnerja-ne-sme-biti-tudi-lo%C4%8Ditev-od-otroka?index=1> (5. april 2017).

Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2014), *Stiki pod nadzorom*. Dostopno na <http://spolna-zloraba.si/index.php/2014/10/14/nacelna-navodila-za-izvajanje-stikov-pod-nadzorom/> (25. maj 2017).

Wells, R. (1994), *Helping children cope with divorce*. London: Sheldon.

9. Priloge

9.1. Vprašalnik

1. Kdaj se otroci ločenih oziroma razvezanih staršev najpogosteje obrnejo na vašo pomoč?
2. Kako bi opisali svojo vlogo v procesih podpore in pomoči otrokom, katerih starši so v postopku ločitve oziroma razveze?
3. Kakšne pristope uporabljate z otroki in s starši že pred samim postopkom ločitve oziroma razveze?
4. Kako starše podprete, da bi lahko z otroki spregovorili o odločitvi za razvezo oziroma ločitev?
5. Kakšne pristope uporabljate po sami ločitvi oziroma razvezi?
6. Koliko časa menite, naj strokovna podpora še poteka?
7. Kakšni so pristopi do otrok ločenih oziroma razvezanih staršev glede na različne dejavnike (starost, spol, pretekle izkušnje, razvojna raven, temperament)?
8. Kako sodelujete z otroki pri vzpostavitvi nove družine enega izmed staršev?
9. Kako ravnate, kadar se starši ne zmorejo pogovoriti med sabo in je težko vzpostaviti sodelovanje?
10. Kako sodelujete z otrokom, ko nima želje po stikih z enim izmed staršev?
11. Na kakšen način v svoje delo vključujete socialno mrežo otrok?
12. Kako v svoje delo z otroki ločenih oziroma razvezanih staršev vključujete tudi strokovnjake drugih strok?
13. V katerih primerih se nagibate k skupinskemu procesu podpore in pomoči, v katerih primerih k individualnem in katerih primerih k družinskem?
14. Izobrazba
15. Poklic
16. Delovna doba

9.2. Analiza podatkov – prosto pripisovanje pojmov

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NAD KATEGORIJA	TEMA
Intervju A					
A1	Na katerega se starši obračajo v zlo različnih situacijah	Starši v različnih situacijah	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
A2	Razen če so polnoletni, al so recimo v srednji šoli, so starejši kot osnovnošolci...	Polnoletni in srednješolci	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
A3	...vedno poiščejo pomoč starši	Starši mlajših otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
A4	Sami poiščejo pomoč otroci v redkih primerih	Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	Pomoč
A5	pokličemo na pogovor tut starše razen če ocenimo, da to ni potrebno, al pa da je to v tisti fazi pomoči, ni tko nujno	pogovor s starši za dobrobit otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A6	V tej fazi pravzaprav če pridejo starši običajno pridejo sami	Starši sami, brez otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
A7	jih zanima kaj bo to pomenilo za otroka, če se razvežejo kako nej povejo, kako nej postopajo se ubistvu šele pripravljajo na ta korak	Svetovanje staršem o informiranju otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A8	so se že odločili in potrebujejo predvsem informacije	Svetovanje staršem o informiranju otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A9	V teh primerih jim te informacije damo	Posredovanje informacij	Informiranje	Nudenje pomoči	pomoč

A10	jim pomagamo da se pogovarjajo o tem, kako bojo to spelal, kdo bo to spelu, kako bosta to skup nardila	Pomoč pri dogovarjanju o procesu	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A11	želimo, da starši skupaj povejo, da so se odločili za tak korak	Želja po starševskem sodelovanju	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
A12	Gre predvsem za te stvari, za neke informacije.	Dajanje informacij	informiranje	Nudenje pomoči	pomoč
A13	Potem jim lahko priporočamo tut kakšno literaturo, ki pomaga al pa nosi ta sporočila	Priporočitev literature	informiranje	Nudenje pomoči	pomoč
A14	je seveda tut pomembno, kolk stari so otroci ko se starši razvezujejo	Raznolikost pristopov	starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
A15	ocena ali je potrebno otroka obravnavat al ne	Potreba po pomoči glede na starost	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
A16	velik staršev, kako bi rekla, preventivno pride na pogovor, zato da bi nardil čim manj škode	Preventiven pogovor za manj škode	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
A17	se zanimala in izobraževala za družinsko terapijo in sem zaključila izkustveno družinsko terapijo po WALTERJU KEMPLERJU se pravzaprav iz te usmerjenosti pogovarjam in pravzaprav tut svetujem pri delu s temi starši.	Družinska terapija, izkustvena družinska terapija po Walterju Kemplerju	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč

A18	bolj pomembno se mi zdi da staršem pomagamo do tega, da se zavedajo, da vse kar bosta se onadva kot starša dogovorila v nekem soglasju, da bosta oba se strinjala, da samo to bo dobro tut za otroka.	Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A19	Če bosta uspela te dogovore skleniti in se jih držati, da bosta stem nardila največ dobrega za otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A20	S tem bosta otroku dala občutek varnosti, občutek da starša še vedno odgovorno skrbita za njega	Ostati v vlogi odgovornega starša	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A21	da ne govorita slabo drug o drugem	Komunikacija brez blokad	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A22	otroku omogočata, da se mu ni treba ukvarjati z tistimi stvarmi, ki pravzaprav v njegovem življenju nimajo kaj iskati	Otroku pustiti da ostane v vlogi otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A23	S čem pa mora otrok energijo in svoj miselni svet prilagajati tem travmam ali pa tem konfliktom nima priložnosti da bi bil otrok, da bi nadaljeval odraščanje v isti smeri, kot to počnejo njegovi vrstniki.	Dajanje otroku pravico da ostane v vlogi otroka	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
A24	otroci prehitro dozori, so preveč odgovorni za stvari, katere niso njihova stvar, niso njihova naloga	Otrokova pravica da ostane v vlogi otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
A25	velikokrat pridejo po pomoč ko otrok, je že v zelo hudi stiski	Huda stiska otroka	Okoliščine	Iskanje pomoči	pomoč

A26	nekega programa, takšnega preventivnega, pravzaprav ni	Neobstoj preventivnih programov	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
A27	starši ga najdejo, če si to želijo	Vztrajanje pri iskanju preventivnih programov	Podpora in krepitev moči staršev	Iskanje pomoči	pomoč
A28	mam precej izkušenj v naslednji fazi, ko se starši nikakor ne morejo dogovort, kako bi stvari šle naprej	Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje	izkušnje	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A29	osebna dinamika teh staršev, enega, al pa obeh, vodi v to da nikakor ne morejo spelat razveze v nekem takem dovolj dobri obliki, kjer bi tut otroci normalno nadaljevali s svojim življenjem	Zaviranje učinkovitega procesa zaradi osebne dinamike staršev	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
A30	Običajno se zaplete al na področju kdo bo skrbnik za otroka, al na področju stikov, al na področju financ, skratka delitve premoženja, to so po stvari, ki ljudi, vsa ta področja so pravzaprav priložnost da nekaj dogovorijo, al pa da se ne zmorejo dogovort	dogovor glede delitve premoženja ter varstva in vzgoje	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A31	otrok ob tem je lahko čist neopažen in ga sploh ignorirajo ker majo tolk dela s samim seboj, jaz temu rečem	Puščanje otroka v ozadju	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč

A32	če se dva starša, ki se želita razvezat, želita tut ognit sodišču in postopkom na sodišču, tistim ki niso nujni, da se prej dogovorita, potem seveda lahko tut mi terapevtsko delujemo	Terapevtsko delo za izognitev nepotrebnim postopkom na sodišču	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pristopi
A33	Če pa računata na to, da jima bo sodišče prineslo rešitev, potem verjameta, da bo sodišče tisto, ki jim bo pomagalo, in vsi poskusi tut terapevtski, svetovalni, nimajo nobenga učinka	Neučinkovitost terapevtskega in svetovalnega dela zaradi nepripravljenosti staršev za delo	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
A34	mi si želimo, da razumno in z nekim posluhom tut zaotroka in tut za drug družga rešujeta te probleme, ki so nastali	Podpora, da starša razumno rešujeta nastale probleme	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A35	v mnogih primerih, sploh pa v teh visoko konfliktnih, pravzaprav nimamo vpliva na to kako bosta spelala postopek	Nevplivnost strokovnjakinj na potek dogodkov	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
A36	Kok časa to traja je odvisno od staršev samih	Pripravljenost staršev	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
A37	tudi od strokovnjaka	Delo strokovnjakinje	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
A38	kako skupaj ocenjujejo ta proces in kaj so njihovi cilji	Uspešnost sodelovanja	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
A39	ko so pač cilji doseženi se običajno tak proces zaključi	Prenehanje sodelovanja z dosego ciljev	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč

A40	po literaturi običajno napisano da v bistvu dve leti po razvezi se lahko govori o tem, da so se stvari nekaj postavle na neka mesta, da so otroci se navadl na ritem, ki so ga vzpostavil starši, glede stikov in tko naprej	Dve leti žalovanja po literaturi	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
A41	najbolj ranljivo obdobje je sigurno dve leti po ločitvi	Otrokovo ranljivo obdobje dve leti po ločitvi	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
A42	otroci rabijo da se starši zmorejo dogovort	Dogovarjanje staršev za dobrobit otrok	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A43	da jim dajo občutek varnosti	Občutek varnosti	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	Pomoč
A44	da ne govorijo slabo drug o drugem	Komunikacija brez blokad	Tema pogovora	Nudenje pomoči	Pomoč
A45	da poskrbijo za njihove potrebe	Zadovoljene potrebe	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	Pomoč
A46	so starši to sposobni zagotoviti, potem pr otrokih tut te razni simptomi izginejo	Prenehanje simptomov zaradi zadovoljenih potreb	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A47	otroci rabijo varnost s strani staršev in ne s strani strokovnjakov	Občutek varnosti s strani staršev	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A48	strokovnjak je lahko samo en pomočnik, en medij, en občasni pomočnik	Občasna podpora strokovnjaka, kot medija, pomočnika	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
A49	dolžen pa je za otroke zagotoviti okolje, ki mu bo dajalo varnost vsak dan, vsako uro	Zagotavljanje varnega okolja ves čas	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
A50	mormo predvsem s starši delat	Pomembnost dela s starši	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč

A51	Starši seveda, če srečajo novega partnerja, partnerko, se jim zdi, da je to najbolj čudovit človek, k se jim je približu v življenju	Predstava o idealnem novem partnerju	Starševska perspektiva	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A52	misijo da na ta način bojo tut njihovi otroci to doživel	Starševska pričakovanja pri sprejetju novega partnerja	Starševska perspektiva	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A53	se ne zavedajo, da je to v realnosti otrok zlo drgač	Nezavednost o drugačni realnosti otrok	Starševska perspektiva	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A54	včasih ko jim to pripovedujem ne morjo verjet kaj jim jst to govorim	Delitev opažanj	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A55	Starši si mislijo, da bo zdej vse krasno in super, pa ni vedno tako	Pozitivna pričakovanja staršev	Starševska perspektiva	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A56	Na nove partnerje morejo bit otroci prpravljen	Pripravljenost otrok za sprejetje novega partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A57	je to nek šok za njih	Šok za otroka	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A58	je tudi neki tujec, ki se more v družino naselt oziroma približat	Novi partner kot tujec	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A59	če otroci nimajo možnosti da bi šlo to postopno	Postopno sprejetje partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A60	da bi oni mel možnost tut vprašat, se pripravt na to, bit seznanjeni z nekimi stvarmi	Možnost o postopnem spoznavanju novega partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A61	je manj možnosti da bo taka skupnost delovala tko kot bi si želel	Informiranje o potrebi postopnega približanja novega partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog

A62	mi ne smemo od otrok pričakvat da bo z odprtimi rokami sprejel nekoga k je za nas pomemben	Spoštovanje otrokovih meja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A63	starši se tega premal zavedajo	Potreba po informiranju staršev	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A64	včasih grejo čisto prehitro in brez takta v take korake, prehitre korake	Želja staršev po hitrih spremembah	Starševska perspektiva	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
A65	se dobivat tukaj na enem takem nevtralnem okolju	Nevtralno okolje	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A66	se pogovarjat	pogovor	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A67	iskati rešitve	Iskanje rešitev	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A68	iskati kompromise	Iskanje kompromisov	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A69	edina stvar, s katero se ukvarjamo, je komunikacija	komunikacija	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A70	Kako razumeti kaj drug govori	empatija	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A71	kako ga poslušati	Poslušanje drugega	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A72	kaj s tem kar reče narditi	Ustrezna odzivnost	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A73	kako se odzvati in tako naprej	Ustrezna odzivnost	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A74	Včasih je treba jim tukaj kaj prevesti, jaz rečem, ker govorijo jezik, kjer ga drugače ne razume	Prevajanje v uporabniški razumljiv jezik	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje

A75	so mogoče sposobni kake stvari mal drugač sprejemati	Prikaz novih načinov ravnanja	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A76	se naučijo tut kakih spretnosti, ki jih prej niso znal	Nova znanja	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
A77	včasih otroci ne želijo met stikov z enim izmed staršev, ker je tist starš tako vplival na njih, noče da bi mel stike tega starša, prikazal v slabi luči	Prikaz enega starša v slabi luči skozi oči drugega	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A78	se boji, da če bi mel stike s tadrugim staršem, da ga ta starš ne bo mel več rad	Strah pred prenehanjem ljubezni starša, kateremu je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A79	To so ta čustvena izsiljevanja	Čustvena izsiljevanja	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A80	Druga stvar je pa ko en starš dejansko ni mel dobrega odnosa z otrokom	Nekvaliteten odnos	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A81	starš ki je otroka zlorabljal	Zloraba	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A82	ki ga je fizično recimo kaznoval al pa bil nasilen do njega	Fizično kaznovanje	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A83	ne bomo otroka sill v take stike	Spoštovanje otrokovih meja	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A84	običajno na centrih že prej uredijo al pa sodišče da so to stiki pod nadzorom	Ureditev stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje

A85	V takih situacijah majo otroci pravico da stikov nimajo	Pravica otrok do prekinitve stikov	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A86	Problem je, da če starš, s katerim otrok ne želi met stikov, te stike forsira, jih zahteva, izsiljuje, to je samo znak, da on ne misli na otroka, ampak sam nase	Izsiljevanje stikov	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A87	lahk majo tut otroci svoje zadržke in tut oni majo svoje pravice	Zadržki otrok	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A88	se izvajajo pod nadzorom, na CSD, al pa na kakšni drugi nevtralni lokaciji, pod nadzorom ene tretje nevtralne osebe	Stiki na nevtralni lokaciji, pod nadzorom nevtralne osebe	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A89	kar pa seveda so ene take mal umetno naštimate situacije	Stiki pod nadzorom kot nenaravne situacije	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A90	jih otroci, pa tut starši zlo težko sprejmejo	Težko sprejetje stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A91	Včasih pa je tut zlo težko, ker so otroci pod takim drobnogledom, pod vplivom in starih staršev, enga starša in še drugih ljudi ki so vpleteni v to zgodbo	Pritisk s strani staršev	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
A92	težko sploh razberemo, kaj je tista prava želja otroka	Težka vzpostavitev za otroka ustreznega odnosa	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje

A93	to punčko k sm jo mela zdej pred 14imi dnevi, sem vprašala, kako se ona počuti, kdo so njeni prjatli, kje izven družine ji je fajn in tko	Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A94	preverjamo, kolk ma otrok stikov	Vprašanje pogostosti stikov	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A95	kam je vse vključen	Vprašanje vključenosti v dejavnosti	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A96	ne posegamo pa v to	Spoštovanje otrokovih meja	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	
A97	Če vidimo da otrok nima socialne mreže, potem seveda spodbujamo starše da ga vključijo v razne dejavnosti, kjer lahko svoje interese pokaže, svoje talente razvija...	Spodbuda staršev za vključitev otroka v dejavnosti	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A98	...hkrati tut krep socialno mrežo	Krepitev socialne mreže skozi dejavnosti	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A99	instinktivno al pa nezavedno poiščejo druge vrstnike ki imajo podobno izkušnjo...	Iskanje vrstnikov s podobno izkušnjo	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A100	...to jim je v veliko oporo...	Opora vrstnikov s podobno izkušnjo	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A101	...ker pomoč odraslih je ena...	Pomoč odraslih	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A102	...pomoč vrstnikov z enakimi izkušnjami je pa drugo in je zelo zelo pomembna stvar	Pomembnost pomoči vrstnikov	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža

A103	starše zlo vzpodbujamo, da vzpodbujajo socialno mrežo, razvijanje prijateljskih kontaktov	Vzpodbuda staršev za otrokovo krepitev socialne mreže	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A104	mi mam sestanek s šolo, da dobimo, da ma otrok različne težave, ne pa za vse	Sestanek s šolo	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A105	vidmo da mam tehtne razloge da to naredimo	Razlogi za sestanek s šolo	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A106	tut šolo nagovorimo v tem smislu, da poskrbijo za to, da je otrok vključen v socialno dogajanje...	Nagovarjanje šole za vključitev otroka v socialno dogajanje	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A107	...jih prosimo da poskrbijo da se vključijo v kako interesno dejavnost in da jim pomaga, da se med sabo igrajo in tako naprej	Nagovarjanje šole za vključitev otroka v socialno dogajanje	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A108	če otrok odklanja, al pa v kakšni drugi situaciji k se nam zdi pomembno, rečemo da lahko tudi prjatla al pa prjatlco prpelje s seboj	Prisotnost prijatelja na srečanjih	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A109	da ima en tak večji občutek varnosti	Prisotnost prijatelja kot krepitev občutka varnosti	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A110	Tut sami otroci kdaj rečejo, jst bi pa rada da pride tut moja prjatlca v skupino, in potem rečem ja vrede	Upoštevanje otrokovih želja da pripeljejo prijatelje	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A111	ampak se morajo tut njeni starši strinjat s tem	Sodelovanje samo z dovoljenjem prijateljičinih staršev	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža

A112	je velikokrat tko da je tut ta prijatelj ta ki živi samo z enim od staršev	Velikokrat prijatelj z razvezanimi starši	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
A113	k je kolegica k je otroke obravnavala rekla, neki se dogaja s temi starši, oče se nikakor ne more vzpostaviti stika z otroki, otroki stike odklanjajo, jst zde obravnavam otroke, ali bi ti obravnavala starše	Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A114	Kolega mediator, pa js kot terapevt	Sodelovanje z mediatorko	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A115	nekaj seans s tema dvema staršema in potem so se pokazale različne stvari	Ugotovitve skozi več srečanj	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A116	Gre za to, da najdejo starši formulo ki deluje, da ni to nek ideal, ki so potem vsi krasni, vsi bi bli spodobni met otroke	Pomoč, da starši izboljšajo svoj način vedenja	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
A117	ko otroci iz ločenih družin potrebujejo eno osebo, ki bo nekako v pomoč	Potreba po pomoči	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A118	ki se bo z njimi družila	Potreba po druženju	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A119	ki bo razbremenila te težke okoliščine	Potreba po razbremenitvi	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
A120	organizirava pomoč prostovoljk	Organizirana pomoč prostovoljk	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
INTERVJU B					
B1	Predhodno družinsko posredovanje	Predhodno družinsko posredovanje	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč

B2	Svetovalni razgovori v razveznem postopku	Svetovalni razgovori	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
B3	za dodelitev otroka	Dodelitev otroka v vzgojo in varstvo	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B4	vzgoja in varstvo	Vzgoja in varstvo	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B5	stiki	Stiki	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	Pomoč
B6	preživnina	preživnina	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B7	more met potrdilo da je opravo tukaj predhodno družinsko posredovanje na centru	Potrdilo o opravljenem predhodnem družinskem posredovanju	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B8	za izvenzakonsko skupnost zakon predvideva kot obvezno predhodno družinsko posredovanje	Obvezno predhodno družinsko posredovanje za izvenzakonsko skupnost	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B9	razen če se sama dogovorita	Dogovor brez pomoči strokovnjaka	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B10	Pri zakonski zvezi, razvezi pa ne, takrat predhodno zakonsko posvetovanje ni nujno	Neobveznost predhodnega zakonskega posvetovanja pri zakonski zvezi	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B11	se ga starši čedalje večkrat poslužujejo	Čedalje večje poseganje po pomoči	Podpora in krepitev moči staršev	Iskanje pomoči	pomoč
B12	dejte nama pomagat, da pridemo do sporazuma in to naredimo	Prošnja za pomoč	Podpora in krepitev moči staršev	Iskanje pomoči	pomoč

B13	nardimo svetovalni razgovor	Svetovalni razgovori	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
B14	možnost, da prideta starša do nekega soglasja	Soglasje skozi svetovalni razgovor	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B15	jst napišem mnenje, mnenje napišem v vsakem primeru	Napisano mnenje strokovnjakinje	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B16	če prideta do soglasja, napišem mnenje, al je tak sporazum v korist otroka	Napisano mnenje strokovnjakinje na podlagi dogovora staršev	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B17	Če ne prideta do nobenega soglasja jim jst napišem mnenje, kako naj bo za otroke poskrbljeno	Napisano mnenje strokovnjakinje, kadar ni prišlo do soglasja	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B18	Men se je dogajal da so otroci, ko so starši bli v fazi razveze, da so poklical	Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
B19	pa to ni pogosto	Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
B20	Če so starši v vsem soglasni, ko pridejo sem, so v normalnem, skorajda prijateljskem odnosu, če znajo ločit, kaj je starševski odnos in kaj je partnerski odnos, otrok ma pa 8 let, jaz ne bom opravljala razgovora s tem otrokom	Neopravljen razgovor z otrokom, če so starši v kakovostnem odnosu	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč
B21	Mislím da bi to bla stiska za otroka	Neopravljen razgovor z otrokom, če so starši v kakovostnem odnosu	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč

B22	Če sem v dvomih ko poslušam starše, pa ma otrok tam dobr tut 8 let sem že delala razgovor z otroci, ampak da jst čutim potrebo da opravim razgovor z otrokom, potem prosim da mi otroka pripeljejo sem, opravim razgovor z njim	Opravljen razgovor z otrokom, ko starši niso v kakovostnem odnosu	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč
B23	otrok naveže nek stik	Navezava stika s strokovnjakinjo	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	Pomoč
B24	jst mu dam tut telefonsko številko	Telefonska številka	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	Pomoč
B25	povem da vse kar se bova pogovarjala tuki bo ostalo tukej, kaj se mene tiče, jst ne bom okrog govorila kaj sem se pogovarjala z njim	Zaupnost pogovora s strani strokovnjakinje	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
B26	on pa lahko vsem pove	Zaupnost pogovora s strani otroka	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
B27	Da nima občutka da je to neka skrivnost	Zaupnost pogovora s strani otroka	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
B28	da pa tut nima nekih strahov, jst sem to reku, a smem to rečt	Zaupnost pogovora s strani otroka	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
B29	Včasih nardim pogovor z otroci na njihovem domu	Pogovor na domu	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B30	ker se tam počutjo bolj doma	Varno okolje doma	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B31	bolj sproščeni so lahko	Sproščenost doma	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B32	če majo težave me znajo poklicat	Klic kadar so v stiski	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	Pomoč
B33	staršema poskušam dopovedat kaj delata temu otroku	Ozaveščanje staršev, kaj delata otroku	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč

B34	da gre za njihovga otroka	Ozaveščanje staršev o stiski lastnega otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
B35	da otrok trpi	Ozaveščanje staršev o trpljenju otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	Pomoč
B36	da ga dajeta med dva mlinska kamna, ga meljeta	Ozaveščanje staršev da je otrok žrtev	Tema pogovora	Nudenje pomoči	Pomoč
B37	Kaj pomeni če je mama žalostna, ko gre otrok z veseljem k očetu, tudi to je tist, dejmo ga zmlet. Mama lahko reče ja zdejele pa pejdi k očetu, mu bo dala dovoljenje, ampak bo to rekla z jokajočim glasom, ne bo fajn	Otroku ubesediti dejanja staršev	Tema pogovora z otrokom	Tema pogovora	pomoč
B38	Bolj kot da bi z otroci, bolj skušam staršema dopovedat	Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B39	Če vidim pa da je otrok v hudi stiski bom opravlja nek razgovor z njim	Razgovor z otrokom zaradi stiske	Podpora in krepitev moči otroku	Nudenje pomoči	pomoč
B40	bom pa tudi ga navižala k sodelavcu na našem centru, ki dela z otroci in mladostniki	Delo z drugega strokovnjaka v ustanovi z otrokom	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B41	s tem da poskušam staršem dopovedat ne pa tulk otroku	Dobrobit otroka skozi sodelovanje s starši	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B42	da jih ali pošljem h kolegu, ali neki pogovorov sama opravim, če vidim da bi bil to proces, potem jih pošljem h kolegu	Proces pomoči z vključevanjem sodelavcev	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

B43	je ta otrok začutu olajšanje da je sploh smel povedat	Olajšanje preko pogovora	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
B44	da jih nekdo razume	Razumevanje otroka	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
B45	Otrok je v stiski zaradi staršev	Ozaveščanje o stiski otroka zaradi staršev	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
B46	Če lahko starši speljejo postopek razveze na način, da bi otroka s tem čim manj obremenjeval	Neobremenjenost otrok zaradi sodelovanja staršev	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B47	da bi otrok lahko začutu, da on ma še vedno oba starša, samo da ne bojo živel skupi	Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
B48	to poskušam staršem dopovedat, to je tisti moj delež	Delež strokovnjakinje pri soustvarjanju pomoči	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B49	povprečno trije razgovori so najprej razlaga, kaj kej pomeni	Razlaga situacije	Podpora in krepitev moči staršev	Trajanje pomoči	pomoč
B50	kere stvari se je treba dogovort	Pomoč pri dogovarjanju v procesu	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B51	kaj pomeni komu v vzgojo in varstvo	Vzgoja in varstvo	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B52	Kaj pomeni stiki	stiki	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B53	da se oče zanima, da ve kako je	zanimanje staršev za življenje otroka	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	

B54	da se vsak dan sliši z otrokom, tako kot se je ko so živel skupi	Reden stik z otrokom	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	
B55	morem jst veliko več dela vložiti v to da mamam povem, da otroci niso njihova last	Soočanje mame z realnostjo	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	
B56	Da so sposobne ločiti starševski in partnerski odnos	Sposobnost ločiti med starševskim in partnerskim odnosom	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	Pomoč
B57	Na ta način poskušam otrokom pomagat, da starše probam izobraziti	Izobraževanje staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B58	Predhodno družinsko posvetovanje	Predhodno družinsko posredovanje	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
B59	Otroci do mene redko kdaj pridejo, tudi že pred postopkom	Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
B60	Po razvezi je pa največkrat tko da stiki največkrat ne funkcionirajo in takrat ma otrok težave, takrat pa pridejo k men	Iskanje pomoči zaradi nekvalitetnih stikov	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
B61	jaz pogovore največkrat opravi s starši	Pogovor s starši	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B62	so oni tisti, ki preprečujejo, ki delajo proti normalnim odnosom otroka z drugim staršem	Zaviranje kvalitetnega odnosa med otrokom in drugim staršem	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
B63	Ko delam mnenje, kaj naj bo z otrokom, takrat delam z otrokom, ko opravi razgovor z otrokom	Vključitev otroka v proces odločanja	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč

B64	je fajn, da, moja pisarna ni strogo uradniška, in to otroci začutijo	Neuraden izgled pisarne	Izgled pisarne	ozračje	sodelovanje
B65	probam čimveč razgovorov opraviti tam, kjer se otrok počuti varnega	Delo v varnem okolju otroka	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B66	ali je to na domu	Delo na domu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
B67	ali pa tut na šoli	Delo v šoli	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B68	Al pa da sem šla v vrtec	Delo v vrtcu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
B69	da sem v vrtcu najprej opazovala otroka, seveda sem govorila z vzgojiteljicami	Opazovanje otroka v vrtcu	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B70	se potem vključila	Vključevanje v igro	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B71	se probala tisto uro igrati al pa delati tako kot skupina	Aktivni opazovalec v vrtcu	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B72	sem se veliko več ukvarjala s tistim dotičnim otrokom za katerega sem rabla mnenje	Aktivni opazovalec v vrtcu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
B73	To so te pristopi, ki jih pravzaprav moreš sam pogruntati kako bi prišel do tega, da bi se otrok čimbolj odpru	Iznajdljivost glede pristopov	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
B74	Otrokom ne morem pomagati lahko samo preko staršev, kolega je pol tisti, ki dela z otroci	Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B75	Redkokdaj se zgodi, da so starši prišli sem, pa otroci še niso vedeli	Iskanje pomoči staršev šele po ozaveščenosti otroka	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč

B76	je boljš otroku rečt lej, kot vidiš se midva ne razumeva, mava težave, zato sva se odločila da se bova ločila	Predlog informiranja otroka o razvezi s strani staršev	tema	Nudenje pomoči	pomoč
B77	ločujeva se midva med sabo in ne ločujeva se od tebe	Ostati v vlogi staršev	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
B78	Ni se mi zgodil da bi otrok prišu sem, pa nebi vedu da se starši ločijejo, to se še ni zgodil	Iskanje pomoči staršev šele po ozaveščenosti otroka	okoliščine	Iskanje pomoči	pomoč
B79	Starši so pa tisti, ki so dolžni otroku povedat	Dolžnost staršev o informiranju otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
B80	ko so enkrat ziher da bosta šla narazen, takrat se to tiče tudi otroka, Otroku se takrat razbijejo sanje in družina in tako naprej	Informiranje otroka o dokončni odločitvi za razvezo	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B81	Nobenih	Ne-delo s starši po razvezi	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
B82	Ponavad je zame zadeva zaključena takrat ko pošljem mnenje sodišču	Pošiljanje mnenja na sodišče			
B83	Če so pa težave z izvajanjem stikov, takrat se ponavad ljudje obrnejo name	Iskanje pomoči zaradi nekvalitetnih stikov	okoliščine	Iskanje pomoči	pomoč
B84	Spet preko staršev	Delo s starši glede stikov	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B85	Starši se morajo naučit novih poti, novih vzorcev	Svetovanje o novih načinih ravnanja	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B86	to pa pri men dobijo	Svetovanje o novih načinih ravnanja	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč

B87	To je pa tko zlo odvisn od posameznega primera	Individualnost vsakega primera	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B88	nekateri zlo malo	kratkotrajno	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B89	nekateri pa kr neki tega	Dolgotrajno	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B90	Nekateri lahko tut eni dve leti	Dve leti	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B91	kakšni pa še več	Več kot dve leti	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B92	to manjka. Ne zato, ker bi bli mi leni, ampak ker ne sfolgamo	Pomanjkanje dolgotrajnega sodelovanja zaradi časovne stiske	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
B93	Če bo pršou 16-17 letnik, ga bom povabla, bova točno vedla o čem govoriva	Pogovor z mladostnikom	mladostniki	starost	dejavniki
B94	Že to jim da tist občutek da so en pomembn faktor tuki	Mladostnik kot pomemben člen v procesu podpore in pomoči	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
B95	oni točno vedo, znajo zlo jasno povedat jst želim bit tam pa tam	Jasne želje otrok o vzgoji in varstvu	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
B96	če ne znajo, potem se pogovarjamo kaj počnejo z mamo, kaj z očetom	Pogovor o aktivnostih z enim in drugim staršem	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	Pomoč
B97	kaj je fajnga pr enmu, pr drugmu	Dobre strani kontakta z enim in drugim staršem	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	Pomoč
B98	Fajn je odkar s sodnicami bolj sodelujemo	Pogostejše sodelovanje s sodnicami	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B99	odkar mamo letna srečanja in se nekaj lahko tudi slišmo za kakšne dodatne informacije, za kakšno razmišljanje	Letna srečanja s sodnicami	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

B100	majhni otroc, ko se gremo pa mal igrat klele po tleh	Igra na tleh	Majhni otroci	starost	dejavniki
B101	se igrala	Igra	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
B102	risala	Risba	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
B103	včasih uporabljam razpoloženske kartice	Razpoloženske kartice	Majhni otroci	starost	dejavniki
B104	na ta način poskušam videt kaj si otrok želi in seveda kaj je dobro zanjga	Želje in dobrobit otroka	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
B105	da glede na starost otroka ja prilagajam	Prilagajanje glede na starost	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
B106	in na zrelost otroka	Prilagajanje glede na zrelost	Zrelost otrok ob razvezi	zrelost	dejavniki
B107	ob tem pa se poslužim pogovorom s tistimi ki so otroku blizu	Pogovor z otroku bližnjimi	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
B108	vrtec	vrtec	osebe	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B109	psihologinja v šoli	psihologinja	osebe	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B110	razredničarka	pedagoginja	osebe	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B111	vzgojiteljice	Predšolska pedagoginja	osebe	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B112	zdravstveni dom	Zdravstveni delavci	Osebe	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B113	zdravnico	zdravnica	Podpora in krepitev moči otroka	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B114	probam od njih dobit tudi kakšno videnje, mnenje, razmišljanje	Mnenje strokovnjakinj drugih strok	Podpora in krepitev moči otroka	vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B115	Je pa včasih že samo opazovanje dovolj	Opazovanje na domu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč

B116	da grem na dom, ko so starši še skupi	Obisk na domu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
B117	pa vidim kam se otrok obrača, s katerimi stvarmi se na katerega starša obrača	Opazovanje otroka, na katerega starša se obrača s kakšnimi potrebami	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B118	grem na dom ko je otrok pri očetu in vidim kako otrok tam funkcionira, isto pri mami	Delovanje otroka pri enem in drugem staršu	Terensko delo	Nudenje pomoči	Pomoč
B119	Poleg razgovora	Razgovor	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B120	opazovanje	opazovanje	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B121	pridobivanje informacij	Pridobivanje informacij	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B122	Ne vidim tega	Neozaveščenost o vzpostavitvi nove družine	nesodelovanje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B123	starše že v tej fazi razveznega postopka opozorim, ko pride v njihovo življenje nov partner, nova partnerka naj bodo zelo pozorni do tega otroka	Opozorilo staršem o posvečanju pozornosti otroku	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B124	otrok rabi očeta tudi sam zase	Predlog o preživljanju kvalitetnega časa samo z očetom	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B125	Rabi vklapljanje v to novo družino	Predlog postopnega vklapljanja otroka v novo družino	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B126	rabi pa tudi čas, ki ga preživi samo z očetom	Predlog o preživljanju kvalitetnega časa samo z očetom	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog

B127	deklca ni mogla sprejet očetove nove partnerke, takrat je blo treba zlo, ne na deklco, ampak na mamu, kje naj spusti	Svetovanje o omilitvi matrine vloge	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B128	na očeta, kje naj se njegova vloga pojača	Svetovanje o ojačitvi vloge očeta	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B129	spet je šlo za starše	Delo s starši	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B130	bom povabila oba dva	Povabilo staršev na pogovor	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B131	se skušamo pogovort	Pogovor s starši	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
B132	Najteži je sprejet občutek nemoči, da ne morem nič spremenit, potem se jst počutim nemočno	Sprejemanje občutka nemoči strokovnjakinje	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B133	Nikol pa ne obupam, ker dokler brcajo je neka možnost	Trud strokovnjakinje doseči cilje do zadnjega	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
B134	S staršem, spet s staršem	Delo s staršem ko otrok zavrača stike	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
B135	To je najtežji del mojega dela	Najtežji del nudenja pomoči	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
B136	je drugače, ko je res manjšina, ko je otrok pretepen zlorabe, pa zato otrok zavrača stike	Zloraba, fizično kaznovanje otroka	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
B137	Kakšne sorodnike veliko manjkrat, ker bosta starša hotela vsak svoje sorodstvo, ampak je to kot da bi mela neke odvetnike kle	Slabost prisotnosti sorodnikov na srečanjih	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža

B138	če ma otrok težave in hodi na center za otroke in mladostnike se povežem s tem strokovnjakom	Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B139	ali pa oni pokličejo mene	Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
B140	Skupinske terapije nimam nikoli	Neizvajanje skupinske terapije	skupinsko	Proces podpore in pomoči	pomoč
Intervju C					
C1	Zdej direktno otroci, da bi se obrnal na našo pomoč je zelo redko	Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
C2	Se mi še to ni zgodil	Otroci nikoli	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
C3	So pa starši sami prpelal otroka v tej zadevi	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
C4	sploh kadar gre za spore med starši	Spori med starši	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
C5	takrat se mal pozabi na otroka in njegove koristi in takrat starš otroka pripelje	Pozaba na otrokove koristi	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
C6	mogoče da bo povedal on, kako more bit, in kakšen je drugi starš	Izražene otrokove želje in mnenje	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
C7	on načeloma šele od 15. leta dalje lahko podaja sploh izjavo na zapisnik	Izjava na zapisnik pri otrokovem 15. letu	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
C8	drugače pa ne prakticiramo tega	Delo z otrokom na zahtevo staršev	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
C9	ni otroku v korist da posluša kako se tu starša kregata, pa da je on tisti ki se mora odločat	Ozaveščanje o nekoristnosti prenašanja odgovornosti na otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč

C10	navadno mi pol otroka povabimo naknadno če se starša strinjata, menta da je to vredno, če sta sporazumna	Povabilo otroka na strinjanje staršev	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
C11	Če pa so mlajši otroci se ne vtikamo v te stvari	Nesodelovanje	Majhni otroci	starost	dejavniki
C12	če pa prihaja do zapletov potem pa jih mi povabimo	Delo z otroki zaradi zapletov	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
C13	nas sodišče pozove da opravimo tut razgovor z otroci in takrat načeloma, če povabimo otroke, da se starši strinjajo, da je tut starost primerna, da je primerno to da se jih povabi pridejo sem	Poziv sodišča za opravljen pogovor z otrokom	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C14	se z njimi najprej pogovarjamo na splošno	Pogovor na splošno	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
C15	na način kaj so njihovi hobiji	Pogovor o hobijih	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	Pomoč
C16	kam hodijo v šolo	Pogovor o šoli	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
C17	odvisno je tut glede na otrokovo starost, na kakšen način	Raznolikost pristopov	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
C18	Če gre za zlo mlajšega otroka, navadno prosimo psihologinjo da opravi razgovor	Razgovor psihologinje	Majhni otroci	starost	dejavniki

C19	Na njemu primeren način mu zastavlja vprašanja al pa ga vodi skoz razgovor, nikol ni to na način, pri kateremu od staršev bi raje bil, kakšno stisko doživljaš, ker otrok navadno niti ne ve, kaj se dogaja, kako odgovarjat na to zadevo	Otroku primeren način pogovora	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
C20	Potem ga sprašujemo bolj v smislu, če je seznanjen s temi stvarmi, spet glede na starost	Seznanjenost s potekom razveze glede na starost	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
C21	jst ponavadi delam razgovor ko so že 9+	razgovor	9+	starost	dejavniki
C22	in potem tut že razumejo določene stvari	Razumevanje določenih stvari	9+	starost	dejavniki
C23	se sami odprejo in začnejo razlagat, da sta starša narazen, včasih pridejo tut sem in začnejo govorit, rad bi bil pri mami ali pa očetu, stiki pa na tak in tak način, kar tut včasih niso besede teh otrok	Otrokove želje	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
C24	jih ponavadi pol tut usmermo, kaj pa ti, si želiš stike z očetom	Otrokove lastne želje glede stikov	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
C25	jih pa najprej opozorimo da je to zaupen pogovor, da kar bo želel, bo šlo naprej na sodišče, kar bo želel lahko ostane kle pr nas, kar bo pa želel pa lahko povabmo starše ponovno	Zaupnost pogovora	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč

C26	Kaj želi sporočiti staršem, če želi on da bi mi kej povedal staršem	Poročanje staršem z ozirom na zaupnosti pogovora	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
C27	Vedno se jim nudi podporo na ta način da se jih razbremenijo tega, da niso oni tisti, ki bojo odločal	Razbremenitev otrok	Podpora in krepitev moč otroka	Nudenje pomoči	pomoč
C28	tu sta starša, ki ga mata oba rada sta onedva tista ki se bosta mogla dogovort da to ni njegova naloga	dogovor staršev	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C29	velikrat pa se tu odprejo otroci, sploh tisti, zanimivo, kakšni fantje tam konec osnovne, začetek srednje šole. Kr povejo kaj jih moti, kaj želijo, pr katerem staršu ne želijo bit. Pol se pa odpre, tut povejo, da bi še mogoče kdaj prišli na pogovor	Pripravljenost na pogovor, podati svoje želje	mladostniki	starost	dejavniki
C30	jim dam tut kontakte, da se lahko kdaj obrnejo na nas	Telefonska številka	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč
C31	mi ne vodimo več postopka, na žalost	Ni vodenja postopka	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
C32	opravimo razgovor, da poročamo sodišču	Poročanje sodišču	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	pomoč
C33	manj v smislu podpore	Podpore je malo	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
C34	Če pa vidimo da je stiska, starše obrnemo na to da otroku poiščejo pomoč	Predlog staršem da otroku v stiski poiščejo pomoč	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

C35	Če vidimo da je prehuda stiska, da se ne želijo o tem pogovarjat, včasih zaprosimo za poročilo šole, če se starša strinjata in nam že iz šole poročajo o tem da je huda stiska pri otroku	Poročilo šole pri prehudi stiski	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C36	Otroci se velikokrat zatečejo k svetovalnim delavcem v šoli in nas oni opozorijo na te stvari	Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalnih delavcih v šoli	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C37	Poročila nam pošilja tut psihologinja centra	Poročila psihologinje	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C38	Mi navadno ne vodimo družine preden dobimo	Nesodelovanje pred razvezo	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
C39	razen če se starša odločita, da bi rada predhodno družinsko posredovanje, eno izmed javnih pooblastil	Želja po predhodnem družinskem posredovanju	Podpora in krepitev moči staršev	Iskanje pomoči	pomoč
C40	skušamo dosežiti dogovor med njima	Trud doseči dogovor med staršema	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C41	se jih usmerja da se dogovorita glede teh treh vprašanj; zaupanje varstvo in vzgoja, stiki preživnina	Dogovor glede vzgoje in varstva	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C42	da se dela z namenom doseganja dogovora	Namen doseganja dogovora	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C43	če pa se kaže da sta na drugih bregovih pa se vloži tožba na sodišče	Tožba na sodišče, ko se starša ne zmoreta dogovoriti	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

C44	se doseže dogovor da se bo začel tut postopek pri nas	Začetek postopka na csd	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
C45	če pa se vidi da gresta v neko smer, jst dostkrat rečem, dejmo poskusno dobo treh tednov in bosta poskusla na tak način, da se dogovorita kako bi stiki bli in bosta mela naslednjič že lažjo predstavo o tem	Uspešno doseganje ciljev, poskusna doba treh tednov	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
C46	Starše se velikrat usmeri, tut v tem predhodnem, da gresta tut onadva v to družinsko terapijo	Usmerjanje staršev v družinsko terapijo	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C47	v smislu starševske skrbi pa se jim posreduje kup podatkov, kam se lahko obrneta	Usmeritev glede starševske skrbi	informiranje	Nudenje pomoči	pomoč
C48	Drugače je pri nas prva socialna pomoč, kamor se navadno prvič obrnejo, kadar še niso obravnavani na družini, to je storitev, to je prva vstopna točka	Prva socialna pomoč	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
C49	jih usmerijo kakšne možnosti majo. Da lahko zaprosijo za predhodno družinsko svetovanje, da bi se dosegel dogovor, da mata možnost dat tožbo na sodišče, če mata sporazum, da lahko data sporazum na sodišče	Informiranje glede oblik pomoči	informiranje	Nudenje pomoči	pomoč
C50	če mata vprašanja jih oni usmerijo da se kam vključijo. Mi pa moremo dobit nek papir da dobimo zadevo	Usmeritev v zvezi z vprašanji	informiranje	Nudenje pomoči	pomoč

C51	Na žalost je pri nas bolj v smislu dela pooblastil nalog, kako mi vodimo stvari. Niti ne zvemo, da se neka družina razvezuje, razen če se majo namen obrnat na nas	Večinsko delo na pooblastilih	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
C52	Spet čisto odvisno, na kakšen način rabijo pomoč	Odvisno kakšno pomoč potrebujejo	Pristopi pri delu s starši	Iskanje pomoči	pomoč
C53	Naša pooblastila so svetovalni razgovori ob razvezi	Svetovalni razgovor ob razvezi	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
C54	pomoč pri otrokovih koristih v sodnih postopkih, kadar starši živijo v izvenzakonski skupnosti	Ukrepi za zaščito koristi otroka	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
C55	da z njimi opravimo pogovor	Pogovor	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C56	da na sodišče posredujemo poročilo	Posredovanje poročil sodišču			
C57	Če so pa kaki konflikti ali pa stiske otroka zaznane pa se lotimo daljših postopkov	Daljši postopki zaradi konfliktov ali stiske otroka	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
C58	Otroka se usmeri na zagovornik – glas otroka	Usmeritev otroka v stiski na zagovornik-glas otroka	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C59	če otrok doživlja stisko se lahko spet obrne na nas	Stiska otroka	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
C60	Starše se ponovno povabi	Ponovno povabilo staršev ob stiski otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
C61	Če gre pa tu za druge stvari se pa vloži za preprečevanje nasilja v družini	Preprečevanje nasilja v družini	Pristopi pri delu s starši	sodelovanje	pomoč

C62	ukrepi za zaščito koristi otroka, če starši ne poskrbijo primerno	Ukrepi za zaščito koristi otroka	Pristopi pri delu s starši	sodelovanje	pomoč
C63	Mislim da bi mogl več kot dejansko, Pri nas ne poteka, čist tko. Mislim pa da bi mogl, če bi otrok želel	Dela se manj kot bi bilo potrebno	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
C64	Zato pa so te zunanje institucije, kamor jih usmermo	Usmeritev otroka v stiski na olgotrajno strokovna podpora	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C65	Tu na centru se ne izvaja tega	Ne izvajanje dolgotrajne pomoči	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
C66	Po starosti se zelo razlikuje	Prilagajanje glede na starost	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
C67	Pri nas ko so mlajši se običajno obrnemo na psihologinjo	Pomoč psihologinje na centru	Majhni otroci	starost	dejavniki
C68	Če so zelo mlajši, do 3-4 let, ne vem kako bi se z njimi pogovarjal	Nezmožnost pogovora	Majhni otroci	starost	dejavniki
C69	se jih usmeri lahko na zunanje institucije	Usmerjanje majhnih otrok na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C70	Na starejše skozi igro, pogovor	Igra, pogovor	mladostniki	starost	dejavniki
C71	Skozi risbe, na tak način	risanje	mladostniki	starost	dejavniki
C72	tem ki so starejši od 15 da se jim da vedet njihova vloga	Pomen vloge otroka	mladostniki	starost	dejavniki
C73	tut tistim od deset, da je pomemben njihov glas	Pomembnost otrokovega glasu	9+	starost	dejavniki
C74	Da imajo tu varen prostor, kjer lahko izrazijo in tut povejo kaj želijo	Varen prostor	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč

C75	Nekateri so zadržani, spet na kakšen način da se kej pove, da se ne dreza v njih	Spoštovanje otrokovih meja	značaj	temperament	dejavniki
C76	To rabiš ene občutke za delo z otroci oziroma mladostniki	Lastni občutki pri delu z otrokom	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
C77	prva socialna pomoč	Prva socialna pomoč pri vzpostavitvi nove družine	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
C78	usmeri nekam izven centra	Usmeritev otrok na druge institucije pri vzpostavitvi nove družine	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C79	vodimo po teh pooblastilih	Vodenje po pooblastilih	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
C80	spet povabimo oba starša in jim damo možnost da se pogovorita	Pogovor s staršema	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
C81	lahko se povabi tudi otroka, če želita	Povabilo otroka na željo staršev	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
C82	se njegovo mnenje zopet predstavi staršem	Predstavitev otrokovega mnenja staršem	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
C83	bolj v smislu njune vloge v teh stvareh, kaj morda onedva	Informiranje o vlogi staršev	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
C84	Kaj so dolžnosti starša, ko je otrok na stiku, da je varen, da je stik dobro organiziran	Informiranje o dolžnostih starša ko je otrok na stiku	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
C85	starša usmeri v primerne institucije	Usmeritev staršev pri vzpostavitvi nove družine na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C86	Včasih pomaga tudi ko jim povemo, kako otrok čuti	Predstava otrokovih doživljanj staršem	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog

C87	spet pa se otroka lahko usmeri da druge delajo z njim	Usmeritev otroka pri vzpostavitvi nove družine na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C88	To je pogosto	Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje	izkušnje	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C89	Ni hitrih rešitev	Ni hitrih rešitev	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
C90	starši tudi želijo posebi razgovore	Razgovori posebej	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C91	skos jih je treba usmerjat glede otroka, kar se njune preteklosti tiče se ne bomo pogovarjali	Usmerjanje staršev na otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C92	Dostkrat štartamo iz tega, al je dober oče, ja je...	Iskanje pozitivnih lastnosti drugega starša	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C93	Zakaj vas skrbi, da bi na stiku to blo tko...	Iskanje vzrokov zaskrbljenosti	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C94	usmeri se jih, da povejo česa se bojijo	pogovor o strahovih	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C95	Dostkrat se otroka močno upošteva	Močno upoštevanje otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
C96	Postavi se tut sodnega izvedenca	Postavitev sodnega izvedenca	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
C97	Da se jih sooči, vidva bosta sodelovala v korist otroka	Koristi otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
C98	če bosta delala v škodo otroka, takrat bo potrebno iz naše smeri poskrbet za koristi otroka	Odločanje o otroku iz strani strokovnjakinj	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
C99	da se zavejo, da oni ustvarjajo te stvari	Dajanje moči staršema	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje

C100	se vključi zunanje institucije ki lahko pomagajo	Vključitev zunanjih institucij pri stiski otroka	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C101	Spet se povabi starše	Povabilo staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
C102	da si predstavlja te stvari, kaj je en opazil in kaj drug	Predstavitev opaženih stvari med staršema	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
C103	potem se mogoče staršu pokažejo vedenja, ki otroka odbijajo.	Predstavitev vedenj, ki otroka odbijajo	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
C104	Če bi šlo pa za sum zanemarjenja, ogroženosti, nasilja se pa potem starše usmeri naprej da se da za ukrep prepovedi ali zaustavitev stikov	Ukrep prepovedi stikov zaradi zanemarjenja ali ogroženosti	Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
C105	Ponavadi sta itak vzrok starša, ne pa otrok, vsaj po naših izkušnjah	Negativni vpliv starša na otrokovo željo po stikih	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
C106	Velikokrat se pogovarja o tej predaji, kako se bo otroka predajal	Pogovor o predaji otroka	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
C107	da ne bosta pred otrokom grdo govorila en o drugem	Komunikacija brez blokad	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
C108	kako bosta otroka na primeren način pripravila na stik	Primerna priprava otroka na stik	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
C109	Njuna naloga je, kaj in kako bosta vstopala	Pazljivost staršev pri vzpostavitvi stika z otrokom	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
C110	Če pride nek stari starš se jih ustavi razen če je sum ogroženosti se lahko pove	Pogovor s starimi starši samo pri sumu ogroženosti otroka	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža

C111	Tudi vrtec, šola, zdravstvena služba	Vrtec, šola, zdravstvena služba	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
C112	Njihovih prijateljev se pa ne vpleta	Ni vključevanja vrstnikov v procesih podpore in pomoči	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
C113	Imamo samo družinsko	Uporaba samo družinskega procesa podpore in pomoči	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
C114	z otrokom vedno individualno	Individualno delo z otrokom kot edino delo z otrokom	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
C115	Če želi je lahko starš zraven	Možnost vključitve starša pri individualnem procesu podpore in pomoči	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
C116	ne pa da je tuki razgovor s staršema in je otrok prisoten, to pa ne	Ni vključitve otroka pri razgovorih s staršema	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
INTERVJU Č					
Č1	Niso se še nikoli	Otroci nikoli	osebe	Iskanje pomoči	Pomoč
Č2	Da sem jim na voljo za pogovor	Razpoložljivost za pogovor	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč
Č3	da je to varen prostor, kjer lahko otrok izrazi svoje občutke in dileme, strah, izgubo, razmišlja o prihodnosti	Varen prostor	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č4	Pogovarjala sem se z mamicami	Pogovor	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
Č5	pomagala z obrazci za botrstvo	Pomoč pri izpolnjevanju obrazcev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
Č6	spremljala do prepisa na drugo šolo	Spremljanje prepisa na drugo šolo	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč

Č7	selitve	Spremljanje pri selitvi	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č8	sem se vsaj enkrat mesečno pogovarjala o vzgoji otroka	Pogovori o vzgoji otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
Č9	spodbujala vzpostavitev družinske rutine, pravil za domače naloge, pripravo na šolo za naslednji dan, torbico...	Spodbujanje ohranjanja družinske rutine	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja satršev	Nudenje pomoči	pomoč
Č10	Oče je večkrat tožil, se obrnil na nas, da ga otrok ne uboga, smo se skupaj pogovarjali tudi o tem	Pogovor o stiski starša	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
Č11	Z otrokom smo poskušali vzpostaviti zaupen odnos	Zaupnost pogovora	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č12	da se ga je opogumljalo	Opogumljanje otroka	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
Č13	spremljalo pri napredku	Spremljanje otrokovih napredkov	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
Č14	našlo vrstniško pomoč za predmet, ki je povzročal težave	Vrstniška pomoč pri predmetih v šoli	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č15	Tega še nikoli nisem zvedela vnaprej, šele potem, ko je bilo že mimo	Iskanje pomoči šele po razvezi	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
Č16	Individualen	Individualen pristop	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
Č17	Spremljam otroka	Spremljanje otroka	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č18	mu dam vedeti, da so moja vrata odprta	Odprtost strokovnjakinje za nadaljnje sodelovanje	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč

Č19	pogledamo ocene	Pogled ocen	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
Č20	vprašam za počutje	Vprašanja o počutju	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	Pomoč
Č21	kako se znajde v novi organizaciji življenja	Vprašanja glede funkcioniranje v novi organizaciji življenja	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
Č22	Malo je izkušenj	Malo izkušenj	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
Č23	Dokler otrok želi	Želja otroka	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
Č24	ocenimo, da potrebuje podporo	Dokler se oceni, da otrok potrebuje podporo	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
Č25	Nimam toliko izkušenj	Malo izkušenj	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
Č26	Zagotovo se z otrokom, ki je najstnik drugače pogovarjaš, kot z otrokom v prvem triletju	Drugačna komunikacija, kot z mlajšimi	mladostniki	starost	dejavniki
Č27	Seznamim se z novim partnerjem	Seznanitev z novim partnerjem	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
Č28	vzpostavim stik tudi z očetom, ki živi drugje, saj prihaja po otroka v šolo, kadar je njegov vikend	Vzpostavitev stika s staršem, kateremu otrok ni bil zaupan v vzgojo in varstvo	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
Č29	Z otroki pri vzpostavljanju odnosov nisem sodelovala	Ne delo z novo družino	nesodelovanje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
Č30	Nimam te izkušnje, ker so se mamice z otroki odselile in so otroci začeli obiskovati novo šolo	Ni izkušenj	izkušnje	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje

Č31	Ni izkušenj, ker so zelo radi šli	Ni izkušenj, radi gredo na stik	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
Č32	Vedno pri vsakem problemu poiščem, koga ima za prijatelja	Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č33	kako je v razredu	Vprašanje o osebah v razredu	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č34	mu poskušam pomagati z medvrstniško pomočjo, če je potrebna	Vključevanje vrstnikov	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č35	v obliki sodelovalnega učenja: skupen plakat, raziskovalna domača naloga	Skupno učenje in projekti	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č36	Pogledam vključitev v krožke	Vključevanje v krožke na šoli	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č37	otroka spodbujam k dejavnostim z njegovega močnega področja, ker se tam stiki okrepijo	Spodbujanje k dejavnostim, kjer se počuti otrok močnega	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
Č38	Napotim na psihološko pomoč v ZD	Napotitev na psihološko pomoč v zdravstveni dom	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
Č39	Premalo primerov	Premalo primerov za skupinsko pomoč	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
Č40	uporabljam bolj individualen pristop	Individualen pristop	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
INTERVJU 1					
1,1	Pravzaprav se sami otroci v času otroštva ne obrnejo sami na mene	Otroci se ne obračajo	osebe	Iskanje pomoči	pomoč

1,2	Če že, jih kdaj pripeljejo njihovi starši	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
1,3	nekaj mladostnikov, ki so prišli sami v psihoterapijo, vendar ne zaradi težav zaradi ločitve, pač pa so bile v ospredju druge stiske	Samoiniciativno iskanje pomoči	mladostniki	starost	dejavniki
1,4	v vlogi krepitve samih staršev	Krepitev moči staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
1,5	da oni sami poskrbijo za okolje, ki bo podporno za otroka, ki doživlja stiske	Vzpostavitev podpornega okolja za otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
1,6	starši sami največ lahko naredijo za njih, saj imajo otroka vsak dan ali vsaj pogosto ob sebi	Starš kot največja opora otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
1,7	psihoterapija poteka le enkrat tedensko	Enkrat tedensko	pogostost	Trajanje pomoči	pomoč
1,8	V primeru, ko starši sami tega ne zmorejo	Kadar starši sami ne zmorejo pomagati otrokom	Dostopnost pomoči	Nudenje pomoči	pomoč
1,9	delam z otroci in mladostniki-proces žalovanja, jeze, razočaranj, hrepenenja, privajanje na nove življenjske razmere...	Delo z otroki skozi proces žalovanja, privajanja na nove življenjske razmere	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
1,10	Pogovor	pogovor	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
1,11	psiho edukacija	Psiho-edukacija	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
1,12	včasih tudi psihoterapija kjer pogledamo stare življenjske vzorce, ki vplivajo na današnje odzivanje, stare travme...	Psihoterapija starih življenjskih vzorcev	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč

1,13	Pogovarjamo se o pomembnosti, da tema ne ostaja tabu, da je za otroke pomembno, da razumejo kaj se dogaja	Razbijanje tabujev o razvezi	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
1,14	da s tem preprečijo predvsem mogoče občutke krivde, da so oni odgovorni za zakonsko zvezo	Preprečevanje občutka krivde otrok	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
1,15	Pogovarjamo se	pogovor	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
1,16	iščemo načine kako pristopiti k otroku	Vzpostavitev osebnega stika	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
1,17	kaj in v kolikšni meri jim pojasniti kaj se dogaja	Pojasnila v zvezi z razvezo	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
1,18	kako bo to vplivalo na življenje	Pogovor o vplivu razveze na življenje	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	Pomoč
1,19	se pogosto potem dotaknemo še učenja komunikacije	asertivnost	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	Pomoč
1,20	sklepanja dogovorov	Sklepanje dogovorov	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	Pomoč
1,21	asertivnosti	asertivnost	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
1,22	To je zelo odvisno od vse podporne mreže, ki jo družina ima	Podporna mreža družine	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
1,23	od »odraslosti« staršev	Odraslost staršev	okolščine	Trajanje pomoči	Pomoč
1,24	od notranje moči samega otroka – nekateri se lažje soočijo z novo situacijo, drugi spet težje	Notranja moč otroka	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč

1,25	jo prilagodimo vsakemu klientu posebej	Individualnost vsake uporabnice	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
1,26	je pomembno, da zgoraj naštete dejavnike upoštevamo pri sami obravnavi	Upoštevanje različnih dejavnikov	Pristopi glede na dejavnike	Različni dejavniki	dejavniki
1,27	tako se bomo mogoče z mlajšimi otroci lažje dotaknili stisk preko igralne terapije	Igralna terapija	Majhni otroci	starost	dejavniki
1,28	s kreativnimi tehnikami	Kreativne tehnike	Majhni otroci	Starost	dejavniki
1,29	z mladostniki uporabili pogovorno metodo	pogovor	Mladostniki	Starost	Dejavniki
1,30	kreativne tehnike za starejše	Kreativne tehnike za starejše	mladostniki	starost	Dejavniki
1,31	včasih se tudi ne bomo dotaknili direktno teme razveze	Govor o drugih stvareh prej, kot o razvezi	Tema pogovora z otrokom	Nudjenje pomoči	pomoč
1,32	bomo dali poudarek npr. samozavesti, iskanju prijateljev	Poudarek na samozavesti in iskanju prijateljev	Tema pogovora z otrokom	Nudjenje pomoči	pomoč
1,33	kako se pogovarjati	Svetovanje o kvalitetni komunikaciji	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
1,34	kako navezovati stik z otrokom	Svetovanje o navezanju stika	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
1,35	je to res zelo redko	Redko delo z novo družino	nesodelovanje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
1,36	Zelo pomembno je, da obema stranema damo prostor v terapiji	Prostor za pomoč obema staršema	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
1,37	normaliziramo vse kar doživljajo	Normalizacija doživljanja stiske	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
1,38	validiramo, da ima vse to pomembno funkcijo, saj gre za odziv na stres	Validacija odzivov na stres	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje

1,39	smo jasni kar se tiče pravil pogovora v samem terapevtskem prostoru	Jasnost glede pravil	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
1,40	včasih se potrebujemo tudi učiti asertivne komunikacije	Učenje asertivne komunikacije	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
1,41	Včasih, če ena stran ne želi sodelovati, delamo potem samo s tisto, ki to želi	Delo z osebo, ki je pripravljena biti tu in zdaj	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	Sodelovanje
1,42	iščemo možnosti kako vsaj en starš lahko olajša življenje otroku in da podpira	Iskanje možnosti za podporo otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
1,43	raziskujemo zakaj otrok to potrebuje	Raziskovanje razlogov	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
1,44	kaj se skriva v ozadju	Raziskovanje ozadja	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
1,45	kateri obrambni mehanizmi so na delu	Raziskovanje obrambnih mehanizmov	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
1,46	pri tem spoštujemo obrambne mehanizme, saj otroka ščitijo	Spoštovanje otrokovih meja	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
1,47	potrebujemo imeti več informacij o celotni družinski dinamiki	Pridobivanje informacij o družinski dinamiki	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
1,48	potem je spet najbolje vključiti starše	Vključitev staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
1,49	da oni nekaj spremenijo, da bo otroku lažje	Podpora za spreminjanje delovanja staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje

1,50	Odvisno od situacije	Individualnost situacije	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
1,51	včasih potrebujemo kontakt s šolo	Kontakt s šolo	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
1,52	starimi starši	Kontakt s starimi starši	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
1,53	trenerji	Kontakt s trenerjem	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
1,54	zdravniki	Kontakt z zdravnikom	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
1,55	Kontakt se vzpostavi predvsem s tistim področjem, ki otroka lahko še dodatno podpre in mu je v pomoč	Kontakt z osebami, ki lahko otroka še dodatno podprejo	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
1,56	Res je zelo odvisno od primera do primera	Individualnost vsakega primera	Individualni, skupinski, družinski	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
1,57	v prvih pogovorih raziščem kaj bi bile prednosti enega ali drugega pristopa	Raziskovanje prednosti različnih pristopov	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
1,58	pri svojem delu sledim priporočilom P. Clarkson	Priporočila P. Clarkson	Individualni, skupinski, družinski	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
INTERVJU 2					
2,1	Otroci se po terapevtsko pomoč ne obračajo sami	Otroci nikoli	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
2,2	Razen, ko govorimo o odraslih otrocih, ki se srečujejo z različnimi težavami se kasneje izkaže, da imajo izkušnjo ločitve staršev	Samoiniciativno iskanje pomoči odraslih otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč

2,3	Včasih kakšen starš poišče pomoč tudi za otroka	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
2,4	včasih jih napoti kakšna druga organizacija	Napotitev drugih organizacij	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
2,5	vendar ta ciljna skupina, torej otroci (velja za mojo prakso) so zelo redko vključeni	Redka vključitev otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
2,6	S starši se dela v smeri razvoja kakovostnega starševstva	Delo s starši v smeri kakovostnega starševstva	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
2,7	ohraniti, razvijati starševski odnos do otroka	Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
2,8	zmanjšati morebitni konflikt med partnerjema	Zmanjšanje konflikta	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
2,9	Pomembno je postaviti razmejitve med dvema podistemoma	Postavljanje razmejitev med dvema podistemoma	tema	Nudenje pomoči	pomoč
2,10	z njimi se dala v smeri, da se skuša delati na partnerskem odnosu	Delo na partnerskem odnosu	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
2,11	Pri delu uporabljam relacijsko družinski pristop	Relacijsko družinska terapija	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
2,12	staršem nudi podporo	Podpora staršem	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
2,13	včasih tudi konkretne usmeritve, kako z otroki spregovoriti	Usmeritve komunikacije z otrokom	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
2,14	Relacijsko družinski pristop	Relacijsko družinska terapija	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč

2,15	je odvisno od posameznega primera do primera	Individualnost vsakega primera	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
2,16	tu gre za zelo različne programe, ki so na voljo žal v večini le v tujini	Dostopnost programov glede na različne dejavnike le v tujini	Pristopi glede na dejavnike	Različni dejavniki	dejavniki
2,17	pri nas pa je to v razvoju	Razvoj programov glede na različne dejavnike v Sloveniji	Pristopi glede na dejavnike	Različni dejavniki	dejavniki
2,18	Na splošno pa gre za terapevtske	terapija	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
2,19	svetovalne	svetovanje	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
2,20	Psiho-edukacijo	Psiho-edukacija	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	Pomoč
2,21	tudi izobraževanje	izobraževanje	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
2,22	Odkvisno zakaj in kako so vključeni v svetovalni/terapevtski proces, s kakšnimi težavami se srečujejo otroci	Odkvisno od stiske otroka	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
2,23	zgoj v pogovoru o njegovem doživljanju	Pogovor o doživljanju novega partnerja	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
2,24	ovrednoti se in informira o vlogah	Ovrednotenje vlog	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
2,25	Drugače konkretne pa terapevti ne sodelujemo, nismo niti za to pristojni	Nepriстойnost strokovnjakinje za delo z novo družino	nesodelovanje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
2,26	gre pač za terapevtski model, po katerem delamo	Terapevtski model	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje

2,27	Če sta v terapevtski proces vključena oba, je potem vse drugače	Vključenost obeh staršev spremeni koncept dela	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
2,28	če je vključen le eden – potem se išče načine, kako bo ta starš čimbolje poskrbel za otroka	Iskanje možnosti za podporo otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
2,29	seveda se dela v smeri, da se mu pomaga poiskati tudi pot do drugega starša	Poiskati pot do drugega starša	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
2,30	S takšnim otrokom nisem delala	Ni izkušenj	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
2,31	mi smo del socialne podpore otroka, v primerih, ko se vključujejo v naše programe	Terapevtka kot del socialne podpore otroka	podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
2,32	V svoje delo ne vključujem	Ne-vključevanje	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
2,33	Mislim, da smo v Sloveniji še precej zadaj glede skupinskega (terapevtskega in izobraževalnega dela)	Nerazvitost skupinskega dela v Sloveniji	skupinski	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
2,34	se zaenkrat lahko usmerjamo k ostalim oblikam tudi zaradi stigmatizacije	Usmeritev k ostalim oblikam zaradi stigmatizacije	Individualni, skupinski, družinski	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
INTERVJU 3					
3,1	V bistvu se ne otroci ampak se starši	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	Osebe	Iskanje pomoči	pomoč
3,2	Ker je pri nas samoplačniško, otroci nimajo te moči da bi to naredl	Samoplačniško, otroci nimajo moči	osebe	Iskanje pomoči	pomoč

3,3	Zlo redko da pride pobuda s strani otrok	redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
3,4	običajno pride s strani staršev	Pobuda s strani staršev	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
3,5	običajno s strani enega od staršev, k se začnejo kake vedenjske težave al pa stiske na kakršenkoli način kazat	Vedenjske težave, stiske otroka	okoliščine	Iskanje pomoči	pomoč
3,6	predmetna stopnja OŠ, je fajn že da oni dojamajo kero vlogo so zavzel v tem procesu noter	Prevzemanje vloge v procesu razveze	Majhni otroci	starost	dejavniki
3,7	otrok zlo dostkrat zavzame vlogo povezovalca al blažilno al tolažilno vlogo, v prvi fazi je treba da on vid kaj dela	Uvidenje v prevzemanje različnih vlog otroka	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,8	pol, da pravzaprav začne mal nazaj stopat pa začne prepuščat to staršem	Prepuščanje odgovornosti, ki si jih je nadel otrok na starše	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,9	da ga tut odvežem te odgovornosti ki si jo ful nadanejo	Prenos odgovornosti iz otroka na starše	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,10	Pri manjših otrocih je pa zanimivo, isto pokažejo slej ko prej, kero vlogo majo	Prevzemanje vloge otroka v procesu razveze	Majhni otroci	starost	dejavniki
3,11	tu pa otroci nimajo te moči, da bi sami karkoli spremenil	Nemoč spreminjanja situacije	Majhni otroci	starost	dejavniki
3,12	potem pokličem starša, al samo eden, al pa v ločenih srečanjih	Vključevanje staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč

3,13	jim povem, kaj sem dobila in kaj je zdej na njih. Ker otrok ne zmore iz tega ven stopit brez da oni prevzamejo ta bistveni del	Deljenje informacij s starši	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
3,14	to se mi je zgodil samo dvakrat, Običajno oni pustijo stvari da tečejo	Redko vključevanje že pred postopkom razveze	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
3,15	k vidijo na otroku da neki ne štima pridejo	Stiska otroka	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
3,16	Mal jim razložiš, kje otrok je	Razlaga o dojemanih otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
3,17	kako bi blo fajn, ko se je pojavla že nova partnerka, da absolutno ne sme še v otrokovo življenje, otrok rabi kar nekaj časa	Dajanje časa otroku, da se privadi na novega partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
3,18	Starši mladostnika pripeljejo, ker nekaj ni v redu, tudi kakšne psihosomatske bolezni, trebuh boli, glava boli	ko se pojavijo psihosomatske težave	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
3,19	otrok kle že razlaga o mogoči ločitvi, ki je starši še omenil niso, Običajno je otrokom več jasno kot si starši mislijo, v 95%	Otrokova ideja o ločitvi	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,20	to pol staršem povem, vedno se z mladostnikom pogovorim, kaj jim lahk povem in kaj ne. Običajno rečejo da lahko, in oni padejo na rit pol, ker je otrok že naprej	Pogovor s staršema o informiranosti otroka	tema	Nudenje pomoči	pomoč
3,21	Jaz sem iz integrativne terapije, Stvari jemlje širše, to da je psiha samo en del	Integrativna terapija	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč

3,22	poskrbet moraš za socialno okolje itd.	Delo s socialnim okoljem	Podpora in krepitev moči otroka	Nudjenje pomoči	pomoč
3,23	Na vsakega apeliram, ti lahko delaš spremembe sam pri sebi, treba je pa več stvari	Pomoč otroku delati spremembe sam na sebi	Tema pogovora z otrokom	Nudjenje pomoči	pomoč
3,24	Včasih mam občutek da cel vlak peljem za sabo	Pogovor z otroku bližnjimi ljudmi in strokovnjakinjami	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,25	mam šolo, morem na šolo it	Sodelovanje s šolo	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,26	mam enga starša, pa drugega	Delo s staršema	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,27	To je pa čist odvisno od otroka, Kaj je bilo prej z njim, pa tut od genetike. 50/50 je	Individualnost vsakega primera	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
3,28	In kako so šle prejšnje razvojne faze čez	Vpliv razvojnih faz	Okoliščine	Trajanje pomoči	Pomoč
3,29	Koliko ma otrok občutka varnosti, stabilnosti.	Občutek varnosti stabilnosti	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
3,30	Otrok, ki ponotranji, da neka sprememba ni neki groznega, da ma moč da on to premaga, ponavadi tisti otroci gredo z lahkoto čez	Ponotranjenje da spremembe niso nekaj groznega in posledično lahko premagovanje ovir	okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
3,31	Tudi odvisno je od tega, kako so starši sposobni hendlat to	Vpliv spoprijemanja staršev z razvezo	Okoliščine	Trajanje pomoči	pomoč
3,32	Pri fantih je drugače ko deklice, običajno	Drugačni pristopi kot pri deklicah	fantje	spol	dejavniki
3,33	fantke manjkrat pripeljejo kot deklce	Manj sodelovanja s fanti	fantje	spol	dejavniki

3,34	Moški so pri nas bistveno bolj zaprti, ne komunicirajo o stvareh, očetje od svojih sinov pričakujejo, da na ta način shendlajo	Zaprto vase	fantje	spol	dejavniki
3,35	Deklice majo bolj pravico do čustev, do bit žalostne	Pravica do čustev	dekleta	spol	Dejavniki
3,36	se jih večkrat pripelje	Več sodelovanja z dekleti	dekleta	spol	dejavniki
3,37	Z vsakim fantom delam eno vajo, imamo 4 pipe in 4 lijake, koliko dnevno teče, se steka strahu vame, koliko ga nosim konstantno v sebi, najbolj pomembno, koliko je odtok tudi odprt. Ali od mene to kar priteče tui steče ven, to bi blo idealno	Risba lijakov, v katere se steka strah, žalost, jeza itd.	fantje	spol	dejavniki
3,38	tipična fantovska bi bila polno strahu, polno žalosti, odtok zaprt, jeza buta ven	Polno strahu, žalosti not in skozi jezo ven	fantje	spol	dejavniki
3,39	Pomembno je fantom pokazati, da razločijo kaj je jeza	Opredelitev jeze	fantje	spol	dejavniki
3,40	kaj so običajni načini izražanja jeze	Izražanja jeze	fantje	spol	Dejavniki
3,41	jih naučiti kako primerno izraziti jezo	Primerna izražanja jeze	fantje	spol	dejavniki
3,42	jih naučiti, kaj je njihova odgovornost in kaj ne	Prevzemanje in predajanje odgovornosti	fantje	spol	dejavniki
3,43	Pri deklicah gre pa mogoče mal bolj za občutke varnosti, da to rabijo	Občutek varnosti	dekleta	spol	dejavniki

3,44	Mamo tudi kakšne meditativne vaje, prek katerih pridejo, da začutijo, da jih vodim v domišljijjski varen prostor, ki ni nujno zaprt prostor, lahko je gora, dolina, grad, soba	Meditativne vaje	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
3,45	kako se je počutit varn, kako bit varn	Vzpostavitev varnega okolja	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
3,46	Tudi male otroke, jim zgradim grad, povštre jim not namečem, zaprem in oni šopajo to sto na uro	Grajenje gradu iz blazin	Majhni otroci	starost	dejavniki
3,47	Fantje dostkrat bolj odreagirajo vedenjsko	Vedenjsko reagiranje	fantje	spol	dejavniki
3,48	deklice pa bolj povezovalno, si bolj nadajo to odgovornost	Povezovalno reagiranje	Dekleta	spol	dejavniki
3,49	z mladostnikom lahko že delaš	Samostojno delo	mladostniki	starost	dejavniki
3,50	kar je pa mlajše pa morjo starši dojet kaj se dogaja	Pomoč staršem dojeti situacijo	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
3,51	otroci majo težave s sprejemanjem, dokončnost ločitve dojamajo šele takrat, ko eden od staršev dobi novega partnerja	Težave s sprejemanjem dokončnosti ločitve	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
3,52	Ga zlo dostkrat zavrnejo	Zavračanje novega partnerja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
3,53	en let otrok rabi, to je obdobje žalovanja, to je neke vrste smrt, konec nečesa	Eno leto žalovanja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog

3,54	to je treba spoštovat, če se otroku da tisto leto, če se na nek pameten način novega partnerja predstavi in uvede, načeloma nimajo s tem težav	Spoštovanje otrokovih meja	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
3,55	Ker še nimajo vzorca, ni neki vpeljan odnos, da je lažje potem korigirat	Lažje korigiranje novega odnosa	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
3,56	Podpora otroku	Podpora otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
3,57	da ma možnost nekje vse povedat, kako mu je z očetom, z mamo, kdaj mu je težko	Pogovor o kvaliteti odnosa s staršema	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,58	da ga jst v bistvu vodim, okej, kako si pa lahko ti v takih momentih pomagaš, kaj bi ti blo v takem trenutku najboljš	Svetovanje za samopomoč	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
3,59	ker pomemben je da lahko nekje vse pove brez obremenitve	Pogovor brez obremenitve	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
3,60	Tko da staršem povem in da je treba to spoštovat do ene faze	Informiranje staršev	Podpora in krepitev moči taršev	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
3,61	Kle je treba pogledat kakšna je zgodovina, al je bil starš nasilen al karkoli takšnega, zloraba takšna al drugačna	Zloraba, fizično kaznovanje otroka	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
3,62	V tem primeru je fajn da se nardi distanca	Delo na distanci	Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
3,63	Pol kako naprej, se v vsakem primeru posebej odločamo	Individualnost vsakega primera	Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje

3,64	Načeloma pa sem jst zelo zagovornik po stiku z obema staršema. V končni fazi, otrok je otrok obeh staršev, ima genetski del enga in drugga	Zagovornik stika z obema staršema	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
3,65	Ni prav da starša govorita en čez drugga, ko pluvaš čez svojga bivšega partnerja, v bistvu na en način pljuvaš po delu svojega otroka	Svetovanje o komunikaciji brez blokad	tema	Nudenje pomoči	pomoč
3,66	čustva otroka so kle drugačna in to je treba spoštovat	Spoštovanje otrokovih meja	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
3,67	Treba se je zavedat, da je zlo težko moje lastne zamere, čustva čist ločit od njega preč in je treba neke razmejiti	Razmejevanje lastnih zamer od partnerja	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
3,68	otroku dovolj varen prostor, da pelje svojo zgodbo	Varen prostor za otroka	Vzpostavitev varnega okolja za otroka	Nudenje pomoči	pomoč
3,69	Tudi kadar pride do nasilja v družini sem zagovornik, da se otrok in starš dobivata v nekem za otroka varnem prostoru	Stiki tudi kadar pride do nasilja v družini	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
3,70	da mu pove kako se on počuti	Pogovor o občutjih otroka pod nadzorom	Stiki pod nadzorom	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
3,71	Absolutno je socialna mreža zelo pomembna, da lahko otrok z vrstniki podeli	Pomembnost vrstniške socialne mreže	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,72	mam učasih tut prjatelje tukaj pripeljejo	Prisotnost prijatelja na srečanju	Podpora in krepitev moči otroka	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža

3,73	to je sicer bolj pri mladostnikih, ko so prijatli že bolj tapravi	Prisotnost prijatelja na srečanju	mladostniki	starost	dejavniki
3,74	Al so jim opora	Prijatelj kot opora	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,75	al jim niso mogli vsega povedat, pa so jim želel	Želja, da se odprejo prijateljem	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,76	al majo občutek, da ga obremenjujejo	Občutek, da prijatelja obremenjujejo	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,77	To sploh ni redkost	Pogosto pripeljejo prijatelje	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
3,78	CSD, smo v navezi tut dostkrat, poročila ki jih pišem	Posredovanje poročil na CSD	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,79	policija, če je kakšno nasilje, kaj sem jst vidla, kaj opažam	Sodelovanje s policijo v primeru nasilja	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,80	velikrat hodim na Gotsko, svetovalni center za otroke, mladostnike in starše	Povezanost s svetovalnim centrom za otroke mladostnike in starše	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,81	na pedopsihiatrijo	pedopsihiatrija	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,82	po šolah itak največ	šole	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,83	Ti pelješ celo maso ljudi z vsakim otrokom zraven	Sodelovanje z ogromno strokovnjakinjami	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
3,84	Dužina je vedno	Redno vključevanje družine	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,85	tega ne moreš izločit, tut če ni prisotna družina, maš družino zraven	Fizična odsotnost in psihična prisotnost družine	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi

3,86	Ker otrok odnose pripelje s sabo, individualna terapija kot taka pravzaprav sploh ne obstaja, tut če jih ni, so zraven	Delo z odnosi v družini	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,87	individualna v smislu, da je fizično samo on tukaj	Fizično individualna terapija	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,88	Imam tudi družinske postavitev, včasih oče, otrok, včasih vsi, včasih še sestra	Družinske postavitev	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
3,89	Da bi pa skupine mela jih pa nimam	Neizvajanje skupinske terapije	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,90	Večinoma ne želijo delit tega z drugimi. Čeprav druge stvari pridejo s tem ven, bistveno bolj, pridejo odnosi znotraj skupine, se takoj pokažejo odnosi ki jih imaš doma in tako takoj uvidijo, kaj se dogaja	Ni želje po deljenju občutij s skupino	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,91	ljudje želijo čimveč v tistem trenutku zase	Dobiti največ zase	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
3,92	otroci majo tolk dejavnosti da nimam osnovnih šans sploh skupino sestavi	Nezmožnost skupinske terapije zaradi otrokovih dejavnosti	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
3,93	Sem imela idejo ampak sem jo opustila	opustitev želje po skupinskem delu	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
INTERVJU *					
*,1	Otroci sami, ne vem če se mi je že zgodilo	Otroci nikoli	osebe	Iskanje pomoči	pomoč

*,2	Večinoma se starši dogovorijo pri nas	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
*,3	Ali pa gre to preko strokovnega delavca, ki povabi starše na pogovor v zvezi z dodelitvijo	Napotitev drugih strokovnjakinj	osebe	Iskanje pomoči	pomoč
*,4	ja se mi je že zgodilo, v primerih, ko so otroci želeli k drugemu staršu it živet, so potem s tistim staršem prišli na svojo pobudo, ko je bil oni h kateremu hočejo	Samoiniciativno iskanje pomoči otroka zaradi predodelitve	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
*,5	Js mislim, da je predvsem pomembno z otrokom iti skozi to situacijo v tem smislu, da jo ubesediš	Ubeseitev situacije razveze otroku	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
*,6	da se izgovori to, da se starša razhajata ali pa da sta se že razšla, da so se razselili, ali pa se ravno razseljujejo, da se bo to zgodilo	Ubeseitev možne razveze	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
*,7	Preveriš, kako je otrok s tem obveščen, kaj on vidi, kaj ne, kaj želi videt	Preverjanje obveščenosti otroka	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
*,8	kje mu je še posebej težko, da se to pove	Govor o težkih situacijah	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
*,9	da se lahko tut kakšen feedback staršem da bodo pozorni bolj	Osveščanje staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,10	ni direktna podpora otroku, ampak njegovi okolici da je potem otroku lažje	Podpora okolici da je otroku lažje	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
*,11	otrokom predvsem odleže, ko o tem govorijo	Olajšanje preko pogovora	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč

*,12	V določenih primerih otrokom ustreza, da se starši razidejo, da niso več s staršem, ki je nasilen	Razveza kot dobra zaradi nasilja	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
*,13	Včasih pa to ni res, si želijo pa samo da se starš spremeni in da potem še vseeno skupaj funkcionirajo	Želja po stikih kot posledica spremembe nasilnega starša	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje
*,14	Predvsem v tem delčku lahko mi nekaj malega naredimo, da otrok lahko govori o tem. To je še največ	Pogovor o občutkih	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
*,15	Kadar se starši zglasijo na predhodno družinsko posredovanje	Predhodno družinsko posredovanje	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	Pomoč
*,16	prvo soc. pomoč	Prva socialna pomoč	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
*,17	samo starši pridejo in se z njimi pogovarjamo, kako naj otroku to povejo, kaj naj mu povejo, zlasti še tisti, ki so se prišli pogovarjat, preden so začel formalnosti urejat	Svetovanje staršem o informiranju otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
*,18	malo terena pripravljat da bodo starši močnejši v svoji čustveni stabilnosti in da bodo otroku lažje to nekako omogočl, da on lahko ostane otrok	Ozaveščanje o otrokovi pravici da ostane v vlogi otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
*,19	vedno rečem da pričakujem da mu bodo oni povedali pred tem	Pričakovanje da starši sami povedo otroku	tema	Nudenje pomoči	pomoč
*,20	Potem se pa lahko tudi mi pogovarjamo	pogovor	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč

* ,21	Poskušam otroka slišati, kaj on o tem razmišlja, kaj bi blo njemu vredu, v kakšnem obsegu kaj, katere stvari z enim staršem želi nujno ohraniti, kaj bi, če bosta starša šla narazen pa se razselijo	Slišati otrokove želje	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
* ,22	tud kakšne želje okoli tega, kak želi on bivati ali ona	Želje glede vzgoje in varstva otroka	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
* ,23	Velikokrat otrokom rečem, ne vemo kako bo to pol. ker starša bosta naredila tolko kot bosta lahko. Včasih odrasli tukaj ne morda vsega narediti tak kot bi si želeli, mamica denarja tulk kot ga mamica, bomo pa se poskušali tak pogovarjati, da bo za tebe, vsaj nekaj tega kar ti je pomembno, tudi šlo	Pogovor o možnih izidih	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
* ,24	Na ta način, da se z otrokom pogovarjamo	Pogovor z otrokom	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
* ,25	nardimo teren, da se tukaj starši z njim pol lažje pogovarjajo o tem	Priprava terena za pogovor staršev z otrokom	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,26	Čim manj komplicirati, čim bolj jasno povedati kako je	Svetovanje o jasni komunikaciji	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
* ,27	Kak pa je drugače zdaj, kot je bilo prej jst rečem	Pogovor z otrokom glede izboljšav po razvezi	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč

*,28	Starša probamo predvsem na to napeljevat. Da poskušajo otroku dati tisti prostor, ne na njega prenašat	Ozaveščanje o otrokovi pravici da ostane v vlogi otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
*,29	Dajmo videt, kaj je otrokova potreba, kaj on želi, kaj je pa možno da on dobi	Upoštevanje otrokovih želja in potreb	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,30	Da tudi razmejitve delamo med potrebami starša in potrebami otroka. Kar je ogromnokrat prekrito	Razmejitve med potrebami staršev in otroka	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
*,31	vedno rečem, tu sem, pokličite, pridte se pogovorit	Odprta vrata	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,32	Da dobijo predvsem nek odziv	odziv	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,33	da jih poskušam pomirit	pomiritev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,34	vzammo si čas, to je normalno da so prilagoditvene težave, včasih trajajo tut pol leta, tudi leto	Vzeti si čas za žalovanje	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,35	jih mirim in jim pomagam	pomiritev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,36	kadar vidiš, da starši ne zmorejo je pa nujno da jih napotiš, da se nekam vsedejo, delajo na svoji čustveni predelavi na realnem reševanju problemov, ki jih imajo	Usmeritev staršev na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,37	se jim pomaga iskat opcije	Iskanje možnih rešitev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč

* ,38	poskušamo videt če se dajo kje zbližat stališča, otroka spet slišat, tut sugerirat	Pomoč pri dogovarjanju	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,39	Jst za vašega otroka, ki sem ga spoznala, mislim da rabi mal več, za kakšnega drugega bi šlo tko, za vašega ne bo šlo tko	Deljenje osebne perspektive strokovnjakinje	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,40	ogromnokrat gremo v to da rečemo, naj bo otrok pri očetu ali mami, drug starš pa naj ima razširjen vikend na 14 dni. To bo zanjga bolj ustrezno, lahko bo večjo konstantnost obdržu. Ko bo večji, bo sam povedal, kaj zmore več	Delo glede stikov	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,41	Se 3-4x v roku dveh mesecev vidimo in se pogovorimo, kaj je vredu, kaj je treba še pokorigirat	Čez 4 mesece ponoven pogovor glede dogovorov	pogostost	Trajaje pomoči	pomoč
* ,42	Neki je tut v smislu tega svetovalnega dela	Svetovalno delo	Pristopi pri delu s starši	Nudenje pomoči	pomoč
* ,43	včasih tut s tem, da mi jasno opredelimo, to je za tega otroka ustrezno, to za tega otroka ni ustrezno	Mnenje strokovnjakinje, kaj je ustrezno za otroka	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
* ,44	Naše mnenje je tudi oblika pomoči	Lastno mnenje strokovnjakinje kot oblika pomoči	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč

*,45	Jaz osebno mislim, da bi blo strašno idealno in strašno fajn, da bi otroci lahko, dokler se ne ustali nova družinska oblika, meli možnost prit, se o tem pogovarjat, o tem govorit pa kaj vprašat, nekoga met, ki jim bo odgovarjal na vprašanja, ki se bo skupaj s starši z njimi pogovarjal	Do ustalitve nove družinske oblike	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
*,46	Težko rečem koliko, od takrat ko se začne razhod, pa dokler se ne ustali nova oblika	Do ustalitve nove družinske oblike	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
*,47	Lahko je to par mesecev ali pa tudi več, bi blo fino da bi nekaj blo	Par mesecev ali več	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
*,48	ne vem v kakšnem sistemu bi blo to smiselno vzpostavt, al bi blo to v smislu nekega svetovalnega sistema, al tut na sociali, težko rečem	Raznolikost sistemov	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
*,49	Jaz bi si vsekakor želela tega več delat, glede na to da je to moje področje, pa da tut sicer več delam z otroki tukaj	Želja po dolgotrajni pomoči	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
*,50	Mislim da sigurno tisti čas, dokler teče postopek razhoda, razselitve in nekega novega postavljanja, nove stabilnosti, nove konstante v življenju bi že blo fino da imajo nekaj	Čas postopka razhoda do nove stabilnosti	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč

*,51	Mogoče ne vsak teden, ampak v časovnem razmiku pa že, pa da se gre na obisk, da se vidi, kako živite, tako na dva mesca, če ne več, bi blo tut neki	Enkrat na dva meseca ali več	pogostost	Trajanje pomoči	pomoč
*,52	Pri mlajših otrocih zelo velik rišemo	risba	Majhni otroci	Starost	dejavniki
*,53	psiholoških tehnik, v smislu opazovanja pri njihovi spontani igri	Opazovanje pri spontani igri	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
*,54	vnašanje elementov v igro, da vidiš kako se odzovejo na to	Vnašanje elementov v igro	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
*,55	tudi prosta in usmerjena risba	Prosta in usmerjena risba	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
*,56	potem pa malo o tem pogovora	pogovor	Majhni otroci	Starost	Dejavniki
*,57	Pri starejših je veliko več samega pogovora	Pogovor	mladostniki	starost	Dejavniki
*,58	v smislu da, sicer prilagojeno starosti	Prilagajanje glede na starost	Starost otrok ob razvezi	starost	dejavniki
*,59	da daš določen čas, da oni lahko povejo svoje	Pustiti otroku čas da se odpre	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
*,60	Tako da je manj drugih projekcijskih tehnik	Manj projekcijskih tehnik	Mladostniki	starost	dejavniki
*,61	Včasih tudi jaz osebno mam zlo rada, delo na domu	Delo na domu	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
*,62	Če se da, poskušam vsakega otroka, s katerim delam, videt doma, in če se le da pri vsakem od staršev	Opazovanje otroka doma	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč

*,63	Včasih tut zbiranje informacij, če je otrok že kje vključen, kak nekdo drug vidi, če je vključen že v kako drugo obravnavo nekje	Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,64	Če se starši obrnejo je zelo fajn, ker se vidi kako stvari potekajo	Vpogled v delo staršev z otrokom	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,65	pogovor, obisk, posvet z enim ali drugim staršem, z obema če se da	pogovor	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
*,66	Z neko podporo	podpora	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
*,67	Na vsak način se trudimo da probamo dobit enega od staršev, ločeno, če ne gre na drug način	Ločen pogovor s staršema	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
*,68	Zelo se trudimo, da bi z otrokom lahko govorili	Pogovor z otrokom	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
*,69	Jaz pa pol probam to situacijo predvsem izkoristiti da lahko to situacijo širše podprem	Širša podpora situacije	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
*,70	da lahko širše otroka slišim	Slišati glas otroka	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
*,71	prepoznam kaj je njegova stiska in kaj je od enega al drugega starša	Ločevanje med stisko otroka in stisko staršev	Tema pogovora	Nudenje pomoči	sodelovanje
*,72	v kakšni malenkosti pa zaznaš, da otrok nima težave s tem, da njemu je vseeno kje bo spal, samo vidva se morta zmeniti in mu povedat	Dogovor med staršema	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč

* ,73	Dajmo se mi zdej tukaj zmenit sami, Poskušamo it v smeri tega, kaj se da podpret	Podpora	Podpora in pomoč staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,74	Običajno preverimo kaj se dogaja	Preverjanje situacije	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
* ,75	Poskušamo otroka slišati, njegove argumente slišati, v čem je problem	Slišati glas otroka	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
* ,76	Tudi otroka podpret, da poskuša vzpostaviti nek kontakt z drugim staršem, tudi na kak način bi mu to bilo ustrezno	Podpora otroku pri vzpostavitvi stika s staršem	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
* ,77	Ena taka rešitev je bila, da se otrok s svojim staršem pisno, potem preko meila, preko telefona in preko skypa in potem pustimo odprto, če bo stvar šla primerno naprej, bo otrok želel tega starša videti tu v živo	Postopno vzpostavljanje stika	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
* ,78	Včasih pa ne želijo kontaktov otroci predvsem zaradi velikih pričakovanj drugega starša, ker ta starš ni moral toliko dati	Velika pričakovanja enega starša do drugega	Vpliv starša	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	Sodelovanje
* ,79	Dajmo probat, kar so otroci predlagali, delati na tem, graditi na tem, bodite potrpežljivi	Upoštevanje otrokovih želja	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
* ,80	če to dlje časa traja potem vedno preusmerimo na neko pomoč svetovalno, ker seveda tukaj zadaj je nek problem	Usmeritev otroka pri dlje trajajoči odsotnosti želje po stikih na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakov drugih strok	Socialna mreža

*81	ne moremo rečit samo, zdej otroku ne paše, ne bomo ga silili	ni dovolj ne imeti stikov	Pozicija otroka	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
*82	Če ni nekih posebnih razlogov za to, da so starši nasilni, v psihiatričnih bolnišnicah, ampak gre za neke male konflikte, stvari so se odvile tako kot so se, v situaciji ko se je otrok obrnil na eno stran, kjer se je počutil bolj varen, se je obrnil proti drugemu staršu, take situacije se dajo potem hitro preiti	Hitre rešitve v primeru manjših konfliktov	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim staršem	sodelovanje
*83	Če pa vztraja blokada pa rečemo, to ni okej, ta otrok potrebuje pomoč	Usmeritev otroka pri dlje trajajoči odsotnosti želje po stikih na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*84	Zelo malo	Malo vključevanja	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
*85	V kontekstu, da poskušamo vključevati enega mediatorja	Sodelovanje z mediatorjo	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*86	Dostikrat je problem lahko, kdo bo predajal otroka, če sta starša v visokem konfliktu. Pa vprašam kdo bi lahko bil, je kakšen sorodnik enega ali drugega, ki bi ga drugi sprejel, ki bi lahko takrat pomagal, ki je otroku podporen, ki ni v konfliktu z enim izmed vaju	Vključevanje otroku podpornega sorodnika pri predaji	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih z enim izmed staršev	sodelovanje

* ,87	Velikokrat se kakšne babice, dediji hočejo oglasiti pri nas, predvsem da bi dodali tisti vidik, ki ga njihov otrok kot starš sporoča pri nas in tako naprej v teh zadevah smo zelo zadržani	Zadržanost pri delu s starimi starši	Podpora in krepitev moči otroka	Otroku pomembni drugi	Socialna mreža
* ,88	Ko pa gremo na obisk, pa če so tastari zgoraj ali obratno, če skupaj funkcionirajo, je fajn če so vsi doma. Tudi je fajn da vidimo tisto babico, teto, ki je tudi doma	Opazovanje funkcioniranja skupaj živečih sorodnikov	Terensko delo	Nudenje pomoči	pomoč
* ,89	Da se tudi njim reče, poslušate, vi mate svoj del tukaj, ampak za otroka se morda pa zavedat je ta del pomemben	Razmejevanje potreb sorodnikov od potreb otroka	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
* ,90	Se je pa zgodilo da so kaki stari starši tut želeli pomoč in smo jih usmerili na pomoč za njih	Usmeritev staršev po podporo in pomoč na zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
* ,91	Tisti, ko mu mora bit lažje je otrok, ostali morajo pa sami zase poiskati pomoč	Postavljanje koristi otroka na prvo mesto	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
* ,92	če je otrok že nekje spremljan, stopimo v kontakt z njimi pa informacije podeliti	Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
* ,93	dostokrat je to z gotosko	Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
* ,94	v zdravstvenem domu	Zdravstveni dom	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
* ,95	Pedopsihiatri	Pedo-psihiatrinje	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

*,96	Klinični psiholog	Klinične psihologinje	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,97	včasih ko mi napotimo pa tudi čez čas poskušamo ponovno poročati, kaj se dogaja pri nas, pri njih	Poročanje strokovnjakinjam drugim strok	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,98	povejo otrok to doživlja, na tak način to dojema, fajn bi blo če bi se starša v to smer usmerilo, na ta način	Poročanje drugih strokovnjakinj	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,99	Tut kdaj s šolo kaj rečemo, še zlasti če je šola zainteresirana, ker opaža neko stisko pri otroku	Delo s šolo zaradi stiske otroka	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,100	se potem reče, tako nekako vidimo, tako bi bilo smiselno	Odločanje o koristih otroka s šolo	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
*,101	Družinski se mi zdi zlo primeren	Primernost družinskega dela	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
*,102	če se starša razhajata pa mata skupne otroke, bi blo treba najprej začeti svetovalno delat, raziskati konfliktno točko in videti kje se kažejo nastavki, kje se bomo dogovarjali, izključno v vprašanju otrok	Svetovalno delo z namenom iskanja konfliktnih točk ter razreševanja vprašanj otrok	Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev	Nudenje pomoči	pomoč
*,103	Potem tudi glede skupnega premoženja, kar se velikokrat pokaže da narekuje urejanje otrok ogromnokrat, na žalost	Delo glede skupnega premoženja	Tematik prvih pogovorov	Nudenje pomoči	pomoč

* ,104	Mislil da bi blo najbolj pametno da bi vsak šel ene pol leta ali vsaj nekajkrat na neke svetovalne razgovore, da bi v tem primeru se vse člane družine pobral	Želja strokovnjakinje po polletnih individualnih razgovorih na zunanji instituciji	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
* ,105	da bi družinsko delo potekalo preden pride do urejanja formalnosti	Družinsko delo že pred urejanjem formalnosti	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
* ,106	Kar se tiče skupin, jaz osebno sem zelo pristaš skupin, to je tut moja usmeritev, tudi študiram skupinsko analizo, tudi delam s terapevtsko skupino	Pristašinja skupinskega dela	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
* ,107	Tako da to bi bla dobra rešitev za otroke ki so vsaj najstniki, tak da je že vsaj minimalno razvita možnost verbalnega izražanja, kak se počutim, kaj se mi dogaja, zmožnost vprašat	Dobra rešitev za najstnike	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
* ,108	mlajši otrok je v tem delu šibkejši in je treba več individualno delat z njim	Mlajši otroci	individualno	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
* ,109	Veliko dinamike bi se dogajalo, bi bila pa bolj podpora in ne predelava	Skupinsko z malimi otroci kot podpora in ne kot predelava	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
* ,110	Predvsem bi blo pa treba delat s starši, to se mi zdi pa nujno da bi se delalo skupinsko	Primernost skupinskega dela s starši	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
* ,111	Da bi bile mešane skupine po spolu, pa da bi bla starša vsak v svoji skupini. To bi blo pa nujno	Mešane skupine po spolu za starša	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi

* ,112	Se mi zdi da na ta način bi veliko več uvidov dobili in podpore pri tem lastnem doživljanju in razumevanju	Največja podpora za starša	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
INTERVJU **					
** ,1	Mlajši od 10 let se obračajo name, delam z njimi	Samoiniciativno iskanje pomoči mlajših otrok od 10 let	Način iskanja pomoči	Iskanje pomoči	pomoč
** ,2	Starši pridejo po pomoč, ko so v konfliktu	Konfliktnost staršev	okoliščine	Iskanje pomoči	pomoč
** ,3	Starše posredno zaradi/preko otroka	Ažurnost staršev pri vključevanju otrok	Osebe	Iskanje pomoči	pomoč
** ,4	Spoznam oba starša, ker če ne manipulirajo svojo stran resnice	Spoznati oba starša	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
** ,5	Ko eden od staršev nasprotuje obravnavi se le ta zaključi	Nasprotovanje enega starša in posledično zaključena obravnava	tema	Nudenje pomoči	pomoč
** ,6	Diagnostična faza otroka	Diagnostična faza	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
** ,7	podpora otroku	podpora	Podpora in krepitev moči otroka	Nudenje pomoči	pomoč
** ,8	prepoznavanje predelave čustvenih stisk	Prepoznavanje predelave čustvenih stisk	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
** ,9	ozavešiti starše	Ozaveščanje staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Nudenje pomoči	pomoč
** ,10	možnost mediacije jim nudimo s socialno delavko in direktorjem ki je mediator	Sodelovanje z mediatorko	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

** ,11	ko pride do težav s stiki, ko je družinska problematika delam jaz z otrokom, sd s starši	Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,12	Po navadi pridejo, ko je razveza že v poteku oz. že speljana	po speljani razvezi	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
** ,13	malo jih pride pred tem	Redko pred razvezo	okolščine	Iskanje pomoči	pomoč
** ,14	je pa seveda zelo koristno	Koristnost pomoči pred razvezo	sodelovanje	Nudenje pomoči	pomoč
** ,15	Otroku ne morejo prikrit konfliktov, s tem mu samo dajo sporočilo da je dobro zanikat, prikrivat	Svetovanje o ne prikrivanju razveze otroku	Tema pogovora	Nudenje pomoči	pomoč
** ,16	Eklektični pristop, kar pomeni zbirka vsega znanja, ki sem ga skozi leta dela pridobila	Eklektični pristop, terapija, psihologija	Pristopi pri delu s starši	nudenje pomoči	pomoč
** ,17	Analitska razvojna psihologija	Analitska razvojna psihologija	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	Pomoč
** ,18	družinska terapija	Družinska terapija	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
** ,19	vedenjsko kognitivna terapija	Vedenjsko kognitivna terapija	Pristopi pri delu z otroki	Nudenje pomoči	pomoč
** ,20	Odvisno od primera	Individualnost vsakega primera	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
** ,21	Dokler so simptomi	Dokler so simptomi	okolščine	Trajanje pomoči	pomoč
** ,22	srečanja se skozi čas razredčijo in se poslovimo	Postopno ukinjanje srečanj	pogostost	Trajanje pomoči	pomoč
** ,23	Mlajši, predšolski otroki: risba, igra, scenotest, preko peska(ne več ker ga nimamo več), likovna terapija	Risba, igra, scenotest, pesek, likovna terapija	Majhni otroci	starost	dejavniki

** ,24	Imam leseno hišico in v njej 2 seta družine, da prikaže kaj se tam dogaja, kaj bi si želel glede stikov	Delo z leseno hišico in dvema družinama	Majhni otroci	Starost	dejavniki
** ,25	Šolski otroci že zmorejo verbalizirati, delno tudi preko igre, proektivne preizkušnje	Pogovor, igra, proektivne preizkušnje	Šolski otroci	starost	dejavniki
** ,26	Mlajši kot je otrok, več potrebuje posrednega dela	Več posrednega dela	Majhni otroci	Starost	dejavniki
** ,27	Uporabljam tudi sličice	Sličice	Majhni otroci	Starost	dejavniki
** ,28	Najstniki- ne delam veliko z njimi, pogovor	pogovor	mladostniki	starost	Dejavniki
** ,29	Temperament, sproti začutiš otroka in se prilagajaš	Sprotno prilagajanje	značaj	Temperament	dejavniki
** ,30	Zelo malokrat	Redko delo z novo družino	nesodelovanje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
** ,31	Da naj predstavijo partnerja otroku, ko je že resnejša zveza, da se ne naveže in potem doživi nove izgube po nepotrebnem	Svetovanje o predstavitvi partnerja otroku ko je zveza že resnejša	Pozicija otrok	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
** ,32	Mame, ki bi se žrtvovale, vse za otroka, simbiotičen odnos- svetujem jim, da ne smejo vedno otrok postaviti na prvo mesto, da je dobro da vzpostavijo svojo zdravo partnerstvo	Svetovanje o postavitvi zdravega partnerstva pred otroka	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog
** ,33	Kdaj pa si oba starša ustvarita nove družine in pozabita na otroka, otrok se lahko počuti da ne pripada nikamor. Svetujem, da se mu posvetijo	Svetovanje, da se starši posvetijo otroku, da ne pozabijo nanj	informiranje	Vzpostavitev nove družine	Življenjski slog

** ,34	Vedno skušam vabiti vsakega posebej, nima smisla da sta skupaj, saj se le kregata, stopnjujeta konflikt	Delo z vsakim staršem posebej	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
** ,35	Dobro je pa da sta enkrat, dvakrat skupaj pri meni, da vidim v kakšnem živi otrok	Skupen razgovor, vpogled v okoliščine v katerih otrok živi	Metode dela	Težko vzpostavljeno sodelovanje	sodelovanje
** ,36	Ozavestim potrebe otroka, to je dolg proces	Ozavestiti potrebe otroka	Tema pogovora z otrokom	Nudenje pomoči	pomoč
** ,37	Okrepi se s podporo teama	Okrepitev starševske komunikacije s pomočjo tima	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,38	Visokopatološki starš, spolne zlorabe, nasilje- otroku pomagat	Zloraba, fizično kaznovanje otroka	Neustrezno ravnanje starša	Odsotnost želje po stikih s staršem	sodelovanje
** ,39	veliko podpore	Podpora otroka	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih s staršem	Sodelovanje
** ,40	pogovor z otrokom	Pogovor z otrokom	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih s staršem	Sodelovanje
** ,41	izrazim svoje mnenje na sodišču, da je bolje da se stiki prekinajo	Mnenje o prekinitvi stikov na sodišču	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih s staršem	Sodelovanje
** ,42	Ko pa ni slabega ravnanja, je manipulacija enega izmed staršev- moram spoznat oba starša, da ne padem pod vpliv enega, ker manipulirajo	Spoznati se z obema staršema	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih s staršem	Sodelovanje
** ,43	Indoktrinirani otroci, presodim in v skladu s tem ravnam, za kakšna ravnanja staršev gre	Delo z indoktriniranimi otroci odvisno od primera	Pozicija otrok	Odsotnost želje po stikih s staršem	Sodelovanje

** ,44	Predvsem skušam vplivat na starša, ga ozavestit, zopet delamo s teamom	Ozaveščanje staršev	Podpora in krepitev moči staršev	Odsotnost želje po stikih s staršem	sodelovanje
** ,45	Ne vabim starih staršev	Nesodelovanje s starimi starši	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
** ,46	Včasih pridejo sami, ne sodelujem z njimi brez vednosti starša, vedno morajo starši odobriti	Sodelovanje s starimi starši z odobritvijo staršev	Otroku pomembni drugi	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
** ,47	Prijatelj nikol ne vabim	Ni vključevanja vrstnikov	Vključevanje vrstnikov	Varovalni dejavniki v socialni mreži	Socialna mreža
** ,48	Kadar so učne težave vedno sodelujem s šolo	Sodelovanje s šolo zaradi učnih težav	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,49	kadar pa so težave zaradi ločitve sodelujem glede na primer s šolo	Sodelovanje s šolo zaradi razveze	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,50	naredimo team	Delo s timom	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,51	senzibiliram učitelja	Senzibiliranje učitelja	Podpora in krepitev moči otroka	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,52	Večinoma se starši sami obrnejo na šolo, starši so tudi zraven na sestanku	Samoiniciativno iskanje pomoči staršev na šoli	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,53	Teamsko delamo tudi v SCOMS-u, s socialno delavko, pedopsihiatrom, odvisno	Svetovalni center za otroke mladostnike in starše s socialno delavko, pedopsihiatrinjo	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,54	specialni pedagog kadar so učne težave, s šolo	Specialna pedagoginja pri učnih težavah	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
** ,55	tudi CSD	CSD	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

**56	s sodiščem, kadar sem povabljen kot priča	Sodišče kot priča	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
**57	največkrat pa s šolo in CSD	Največkrat s šolo in CSD	osebe	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža
**58	Skupina za socialne veščine-otroci, pri katerih se pokaže da nimajo prijateljev	Skupina za socialne veščine, kadar otroci nimajo prijateljev	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
**59	likovna terapija-čustvene, vedenjske težave	Likovna terapija pri čustvenih in vedenjskih težavah	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
**60	Skupino za kontrolo jeze smo imeli, pa je že nekaj let ni več	Skupina za kontrolo jeze	skupinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	Pristopi
**61	Družinska terapija pa v začetnem procesu, potem se starše usmeri	V začetnih procesih	družinsko	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši	pristopi
**62	svetujemo jim da se obrnejo tudi na strokovnjake izven SCOMS-a	Napotitev v zunanje institucije	Napotitev v zunanje institucije	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok	Socialna mreža

9.3. Osnovno kodiranje

POMOČ:

Iskanje pomoči:

- Okoliščine:
 - o Pogovor s starši za dobrobit otroka (A5)
 - o Preventiven pogovor za manj škode (A16)
 - o Huda stiska otroka (A25)
 - o Iskanje pomoči zaradi nekvalitetnih stikov (B60/B83)
 - o Iskanje pomoči staršev šele po ozaveščenosti otroka (B75/B78)
 - o Spori med starši (C4)
 - o Pozaba na otrokove koristi (C5)
 - o Stiska otroka (C59)
 - o Iskanje pomoči šele po razvezi (Č15)
 - o Vedenjske težave, stiske otroka (3,5)
 - o Redko vključevanje že pred postopkom razveze (3,14)
 - o Stiska otroka (3,15)
 - o Ko se pojavijo psihosomatske težave (3,18)
 - o Konfliktnost staršev (**,2)
 - o Po speljani razvezi (**,12)
 - o Redko pred razvezo (**,13)
- Podpora in krepitev moči staršev:
 - o Vztrajanje pri iskanju preventivnih programov (A27)
 - o Čedalje večje poseganje po pomoči (B11)
 - o Prošnja za pomoč (B12)
 - o Želja po predhodnem družinskem posredovanju (C39)
- Način iskanja pomoči:
 - o Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (A4)
 - o Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (B18/B19)
 - o Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (B59)
 - o Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (C1)
 - o Samoiniciativno iskanje pomoči odraslih otrok (2,2)
 - o Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (3,3)
 - o Samoiniciativno iskanje pomoči otroka zaradi predodelitve (*,4)
 - o Samoiniciativno iskanje pomoči mlajših otrok od 10 let (**,1)
- Osebe:
 - o Starši v različnih situacijah (A1)
 - o Polnoletni in srednješolci (A2)
 - o Starši mlajših otrok (A3)
 - o Starši sami, brez otrok (A6)
 - o Otroci nikoli (C2)
 - o Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (C3)
 - o Delo z otrokom na zahtevo staršev (C8)
 - o Povabilo otroka na strinjanje staršev (C10)
 - o Povabilo otroka na željo staršev (C81)

- Otroci nikoli (Č1)
- Otroci se ne obračajo (1,1)
- Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (1,2)
- Otroci nikoli (2,1)
- Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (2,3)
- Napotitev drugih organizacij (2,4)
- Redka vključitev otrok (2,5)
- Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (3,1)
- Samoplačniško, otroci nimajo moči (3,2)
- Pobuda s strani staršev (3,4)
- Otroci nikoli (*,1)
- Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (*,2)
- Napotitev drugih strokovnjakov (*,3)
- Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (**,3)

Nudenje pomoči:

- Terensko delo:
 - Pogovor na domu (B29)
 - Varno okolje doma (B30)
 - Sproščenost doma (B31)
 - Delo v varnem okolju doma (B65)
 - Delo na domu (B66)
 - Delo v šoli (B67)
 - Delo v vrtcu (B68)
 - Opazovanje otroka v vrtcu (B69)
 - Vključevanje v igro v vrtcu (B70)
 - Aktivni opazovalec v vrtcu (B71, B72)
 - Opazovanje na domu (B115)
 - Obisk na domu (B116)
 - Opazovanje otroka, na katerega starša se obrača s kakšnimi potrebami (B117)
 - Delovanje starša pri enem in drugem staršu (B118)
 - Delo na domu (*,61)
 - Opazovanje otroka doma (*,62)
 - Opazovanje funkcioniranja skupaj živečih sorodnikov (*,88)
- Informiranje:
 - Posredovanje informacij (A9)
 - Dajanje informacij (A12)
 - Priporočitev literature (A13)
 - Usmeritev glede starševske skrbi (C47)
 - Informiranje glede oblik pomoči (C49)
 - Usmeritev v zvezi z vprašanji (C50)
- Podpora in krepitev moči otroka:
 - Dajanje otroku pravico da ostane v vlogi otroka (A23)
 - Dve leti žalovanja po literaturi (A40)
 - Občasna podpora strokovnjaka kot medija ali pomočnika (A48)
 - Razgovor z otrokom zaradi stiske (B39)

- Olajšanje preko pogovora (B43)
- Razumevanje otroka (B44)
- Vključitev otroka v proces odločanja (B63)
- Iznajdljivost glede pristopov (B73)
- Mladostnik kot pomemben člen v procesu podpore in pomoči (B94)
- Otroku primeren način pogovora (C19)
- Lastni občutki pri delu z otrokom (C76)
- Spremljanje prepisa na drugo šolo (Č6)
- Spremljanje pri selitvi (Č7)
- Spremljanje otroka (Č17)
- Pogled ocen (Č19)
- Malo izkušenj (Č22)
- Premalo primerov (Č39)
- Delo z otroki skozi proces žalovanja, privajanja na nove življenjske razmere (1,9)
- Pogovor (1,10/1,15)
- Vzpostavitev osebnega stika (1,16)
- Delo s socialnim okoljem (3,22)
- Pogovor brez obremenitve (3,59)
- Spoštovanje otrokovih meja (3,66)
- Podpora okolici da je otroku lažje (*,10)
- Olajšanje preko pogovora (*,11)
- Pustiti otroku čas da se odpre (*,59)
- Postavljanje koristi otroka na prvo mesto (*,91)
- Podpora (**,7)

- Tema pogovora z otrokom:

- Otroku ubesediti dejanja staršev (B37)
- Jasne želje otrok o vzgoji in varstvu (B95)
- Pogovor o aktivnostih z enim in drugim staršem (B96)
- Dobro stvari kontakta z enim in drugim staršem (B97)
- Želje in dobrobit otroka (B104)
- Izražene otrokove želje in mnenje (C6)
- Pogovor na splošno (C14)
- Pogovor o hobijih (C15)
- Pogovor o šoli (C16)
- Otrokove lastne želje glede stikov (C24)
- Vprašanja o počutju (Č20)
- Vprašanja glede funkcioniranje v novi organizaciji življenja (Č21)
- Razbijanje tabujev o razvezi (1,13)
- Preprečevanje občutka krivde otrok (1,14)
- Pojasnila v zvezi z razvezo (1,17)
- Pogovor o vplivu razveze na življenje (1,18)
- Govor o drugih stvareh prej kot o razvezi (1,31)
- Poudarek na samozavesti in iskanju prijateljev (1,32)
- Uvidenje v zavzemanje različnih vlog otroka (3,7)
- Prepuščanje odgovornosti, ki si jih je nadel otrok na starše (3,8)
- Prenos odgovornosti otroka na starše (3,9)
- Otrokova ideja o ločitvi (3,19)

- Pomoč otroku delati spremembe sam na sebi (3,23)
- Pogovor o kvaliteti odnosa s staršema (3,57)
- svetovanje za samopomoč (3,58)
- Ubeseditev situacije razveze otroku (*,5)
- Ubeseditev možne razveze (*,6)
- Preverjanje obveščenosti otroka (*,7)
- Govor o težkih situacijah (*,8)
- Pogovor o občutkih (*,14)
- Slišati otrokove želje (*,21)
- Pogovor o možnih izidih (*,23)
- Želje glede vzgoje in varstva otroka (*,22)
- Pogovor z otrokom glede izboljšav po razvezi (*,27)
- Ozvestiti potrebe otroka (**,36)
- Dostopnost pomoči:
 - Neopravljen razgovor z otrokom, če so starši v kakovostnem odnosu (B20/B21)
 - Opravljen razgovor z otrokom, ko starši niso v kakovostnem odnosu (B22)
 - Navezava stika s strokovnjakinjo (B23)
 - Telefonska številka (B24)
 - Klic, kadar so v stiski (B32)
 - Telefonska številka (C30)
 - Razpoložljivost za pogovor (Č2)
 - Odprtost strokovnjakinje za nadaljnje sodelovanje (Č18)
 - Kadar starši sami ne zmorejo pomagati otrokom (1,8)
- pristopi pri delu z otroki:
 - Psiho-educacija (1,11)
 - Psihoterapija starih življenjskih vzorcev (1,12)
 - asertivnost (1,19)
 - Sklepanje dogovorov (1,20)
 - Asertivnost (1,21)
 - Terapija (2,18)
 - Svetovanje (2,19)
 - Psiho-educacija (2,20)
 - Izobraževanje (2,21)
 - Integrativna terapija (3,21)
 - Meditativne vaje (3,44)
 - Diagnostična faza (**,6)
 - Prepoznavna predelave čustvenih stisk (**,8)
 - Analitska razvojna psihologija (**,17)
 - Družinska terapija (**,18)
 - Vedenjsko kognitivna terapija (**,19)
- Vzpostavitev varnega okolja za otroka:
 - Zagotavljanje varnega okolja ves čas (A49)
 - Zupnost pogovora s strani strokovnjakinje (B25)
 - Zaupnost pogovora s strani otroka (B26, B27, B28)
 - Zaupnost pogovora (C25)

- Poročanje staršem z ozirom zaupnosti pogovora (C26)
- Varen prostor (C74)
- Varen prostor (Č3)
- Vzpostavitev varnega okolja (3,45)
- Varen prostor za otroka (3,68)

- Podpora in krepitev moči staršev:
 - Pomoč, da starši izboljšajo svoj način vedenja (A116)
 - Razlaga situacije (B49)
 - Izobraževanje staršev (B57)
 - Pogovor s starši (B61)
 - Sprejemanje občutka nemoči strokovnjakinje (B132)
 - Trud strokovnjakinje doseči cilje do zadnjega (B113)
 - Razgovor (B119)
 - Opazovanje (B120)
 - Pridobivanje informacij (B121)
 - Pogovor (C55)
 - Pogovor o predaji otroka (C106)
 - Pogovor (Č4)
 - Pomoč pri izpolnjevanju obrazcev (Č5)
 - Pogovor o stiski starša (Č10)
 - Vzpostavitev stika s staršem, kateremu otrok ni bil zaupan v vzgojo in varstvo (Č28)
 - Krepitev moči staršev (1,4)
 - Podpora staršem (2,12)
 - Vključevanje staršev (3,12)
 - Deljenje informacij s starši (3,13)
 - Pomoč staršem dojeti situacijo (3,50)
 - Osveščanje staršev (*,9)
 - Pogovor (*,20)
 - Priprava terena za pogovor staršev z otrokom (*,25)
 - Odprta vrata (*,31)
 - Odziv (*,32)
 - Pomiritev (*,33/*,35)
 - Vzeti si čas za žalovanje (*,34)
 - Iskanje možnih rešitev (*,37)
 - Deljenje osebne perspektive strokovnjakinje (*,39)
 - Spoznati oba starša (**,4)
 - Ozaveščanje staršev (**,9)
 - Ozaveščanje staršev (**,44)

- Sodelovanje:
 - Želja po starševskem sodelovanju (A11)
 - Neobstoje preventivnih programov (A26)
 - Zaviranje učinkovitega procesa zaradi osebne dinamike staršev (A29)
 - Neučinkovitost terapevtskega in svetovalnega dela zaradi nepripravljenosti staršev za delo (A33)
 - Nevplivnost strokovnjakinj na potek dogodkov (A35)
 - Pomembnost dela s starši (A50)

- Potrdilo o opravljenem predhodnem družinskem posredovanju (B7)
 - Obvezno predhodno družinsko posredovanje za izvenzakonsko skupnost (B8)
 - Dogovor brez pomoči strokovnjaka (B9)
 - Neobveznost predhodnega zakonskega posvetovanja pri zakonski zvezi (B10)
 - Napisano mnenje strokovnjakinje (B15)
 - Napisano mnenje strokovnjakinje na podlagi dogovora staršev (B16)
 - Napisano mnenje strokovnjakinje, kadar ni prišlo do soglasja (B17)
 - Delež strokovnjakinje pri soustvarjanju pomoči (B48)
 - Ne-delo s starši po razvezi (B81)
 - Ni vodenja postopka (C31)
 - Podpore je malo (C33)
 - Nesodelovanje s starši pred razvezo (C38)
 - Začetek postopka na CSD (C44)
 - Raziskovanje prednosti različnih pristopov (1,57)
 - Mnenje strokovnjakinje, kaj je ustrezno za otroka (*,43)
 - Lastno mnenje strokovnjakinje kot oblika pomoči (*,44)
 - Koristnost pomoči pred razvezo (**,14)
- Tema pogovora:
- Svetovanje staršem o informiranju otroka (A7/A8)
 - Ostati v vlogi odgovornega starša (A20)
 - Komunikacija brez blokad (A21)
 - Otroku pustiti da ostane v vlogi otroka (A22, A24)
 - Puščanje otroka v ozadju (A31)
 - Komunikacija brez blokad (A44)
 - Ozaveščanje staršev, kaj delata otroku (B33)
 - Ozaveščanje staršev o stiski lastnega otroka (B34)
 - Ozaveščanje staršev o trpljenju otroka (B35)
 - Ozaveščanje staršev da je otrok žrtev (B36)
 - Ozaveščanje o stiski otroka zaradi staršev (B45)
 - Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa (B47)
 - Predlog informiranja otroka o razvezi s strani staršev (B76)
 - Ostati v vlogi staršev (B77)
 - Dolžnost staršev o informiranju otroka (B79)
 - Ponovno povabilo staršev ob stiski otroka (C60)
 - Komunikacija brez blokad (C107)
 - Pogovor o vzgoji otroka (Č8)
 - Delo s starši v smeri kakovostnega starševstva (2,6)
 - Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa (2,7)
 - Postavljanje razmejitev med dvema podsistemoma (2,9)
 - Usmeritve komunikacije z otrokom (2,13)
 - Razlaga o dojemanih otroka (3,16)
 - Pogovor s staršema o informiranosti otroka (3,20)
 - Svetovanje o komunikaciji brez blokad (3,65)
 - Razmejevanje lastnih zamer od partnerja (3,67)
 - Svetovanje staršem o informiranju otroka (*,17)
 - Ozaveščanje o otrokovi pravici da ostane v vlogi otroka (*,18/*,28))
 - Pričakovanje, da starši sami povedo otroku (*,19)

- Svetovanje o jasni komunikaciji (*,26)
- Razmejitve med potrebami staršev in otroka (*,30)
- Ločevanje med stisko otroka in stisko staršev (*,71)
- Razmejevanje potreb sorodnikov od potreb otroka (*,89)
- Nasprotovanje enega starša in posledično zaključena obravnava (**,5)
- Svetovanje o ne prikrivanju razveze otroku (**,15)
- Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev:
 - Pogovor s starši za dobrobit otroka (A5)
 - Pomoč pri dogovarjanju o procesu (A10)
 - Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka (A18)
 - Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev (A19)
 - Dogovor glede delitve premoženja ter varstva in vzgoje (A30)
 - Podpora da starša sporazumno rešujeta nastale probleme (A34)
 - Dodelitev otroka v vzgojo in varstvo (B3)
 - Vzgoja in varstvo (B4)
 - Stiki (B5)
 - Preživnina (B6)
 - Soglasje skozi svetovalni razgovor (B14)
 - Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka (B38)
 - Dobrobit otroka skozi sodelovanje s starši (B41)
 - Pomoč pri dogovarjanju v procesu (B50)
 - Vzgoja in varstvo (B51)
 - Stiki (B52)
 - Svetovanje o novih načinih ravnanja (B85/B86)
 - Ozaveščanje o nekoristnosti prenašanja odgovornosti na otroka (C9)
 - Spodbujanje ohranjanja družinske rutine (Č9)
 - Svetovalno delo z namenom iskanja konfliktnih točk ter razreševanja vprašanj otrok (*,102)
 - Delo s starši glede stikov (B84)
 - Dogovor staršev (C28)
 - Trud doseči dogovor med staršema (C40)
 - Dogovor glede vzgoje in varstva (C41)
 - Namen doseganja dogovora (C42)
 - Vzpostavitev podpornega okolja za otroka (1,5)
 - Starš kot največja opora otroka (1,6)
 - Zmanjšanje konflikta (2,8)
 - Delo na partnerskem odnosu (2,10)
 - Upoštevanje otrokovih želja in potreb (*,29)
 - Pomoč pri dogovarjanju (*,38)
 - Delo glede stikov (*,40)
 - Vpogled v delo staršev z otrokom (*,64)
 - Dogovor med staršema (*,72)
 - Dogovarjanje staršev za dobrobit otrok (A42)
 - Občutek varnosti (A43)
 - Zadovoljene potrebe (A45)
 - Prenehanje simptomov zaradi zadovoljenih potreb (A46)
 - Občutek varnosti s strani staršev (A47)

- Neobremenjenost otrok zaradi sodelovanja staršev (B46)
- Sposobnost ločiti med starševskim in partnerskim odnosom (B56)
- Pristopi pri delu s starši:
 - Družinska terapija, izkustvena družinska terapija po Walterju Kemplerju (A17)
 - Terapevtsko delo za izognitev nepotrebnim postopkom na sodišču (A32)
 - Predhodno družinsko posredovanje (B1)
 - Svetovalni razgovori (B2)
 - Svetovalni razgovori (B13)
 - Predhodno družinsko posredovanje (B58)
 - Prva socialna pomoč (C48)
 - Večinsko delo na pooblastilih (C51)
 - Odvisno kakšno pomoč potrebujejo (C52)
 - Svetovalni razgovor ob razvezi (C53)
 - Prva socialna pomoč pri vzpostavitvi nove družine (C77)
 - Vodenje po pooblastilih (C79)
 - Relacijsko družinska terapija (2,11/2,14)
 - Predhodno družinsko posredovanje (*,15)
 - Prva socialna pomoč (*,16)
 - Svetovalno delo (*,42)
 - Eklektični pristop, terapija psihologija (**,16)

Trajanje pomoči:

- Pogostost:
 - Enkrat tedensko (1,7)
 - Čez 4 mesece ponoven pogovor glede dogovorov (*,41)
 - Enkrat na dva meseca ali več (*,51)
 - Postopno ukinjanje srečanj (**,22)
- Okoliščine:
 - Pripravljenost staršev (A36)
 - Delo strokovnjakinje (A37)
 - Uspešnost sodelovanja (A38)
 - Prenehanje sodelovanja z dosego ciljev (A39)
 - Otrokovo ranljivo obdobje dve leti po ločitvi (A41)
 - Individualnost vsakega primera (B87)
 - Kratkotrajno (B88)
 - Dolgotrajno (B89)
 - Dve leti (B90)
 - Več kot dve leti (B91)
 - Pomanjkanje dolgotrajnega sodelovanja zaradi časovne stiske (B92)
 - Uspešno doseganje ciljev, poskusna doba treh tednov (C45)
 - Daljši postopki zaradi konfliktov ali stiske otroka (C57)
 - Dela se manj, kot bi bilo potrebno (C63)
 - Želja otroka (Č23)
 - Dokler se oceni da otrok potrebuje podporo (Č24)
 - Podporna mreža družine (1,22)
 - Odraslost staršev (1,23)

- Notranja moč otroka (1,24)
- Individualnost vsakega primera (2,15)
- Individualnost vsakega primera (3,27)
- Vpliv razvojnih faz (3,28)
- Občutek varnosti, stabilnosti (3,29)
- Ponotranjenje da spremembe niso nekaj groznega in posledično lahko premagovanje ovir (3,30)
- Vpliv spoprijemanja staršev z razvezo (3,31)
- Do ustatitve nove družinske oblike (*,45/*,46)
- Par mesecev ali več (*,47)
- Raznolikost sistemov (*,48)
- Želja po dolgotrajni pomoči (*, 49)
- Čas postopka razhoda do nove stabilnosti (*,50)
- Individualnost vsakega primera (**,20)
- Dokler so simptomi (**,21)

PRISTOPI:

Vrste pristopov pri delu z otroki in starši:

- Individualno
 - Individualno delo z otrokom kot edino delo z otrokom (C114)
 - Možnost vključitve starša pri individualnem procesu podpore in pomoči (C115)
 - Individualen pristop (Č16)
 - Individualen pristop (Č40)
 - Fizična odsotnost in psihična prisotnost družine (3,85)
 - Delo z odnosi v družini (3,86)
 - Fizično individualna terapija (3,87)
 - Družinske postavitve (3,88)
 - Dobiti največ zase (3,91)
 - Mlajši otroci (*,108)
- Skupinsko
 - Premalo primerov za skupinsko pomoč (Č39)
 - Nerazvitost skupinskega dela v Sloveniji (2,33)
 - Usmeritve k ostalim oblikam zaradi stigmatizacije (2,34)
 - Neizvajanje skupinske terapije (3,89)
 - Ni želje po deljenju občutij s skupino (3,90)
 - Nezmožnost skupinske terapije zaradi otrokovih dejavnosti (3,92)
 - Opustitev želje po skupinskem delu (3,93)
 - Pristašinja skupinskega dela (*,106)
 - Dobra rešitev za najstnike (*,107)
 - Skupinsko z malimi otroci kot podpora in ne kot predelava (*,109)
 - Primernost skupinskega dela s starši (*,110)
 - Mešane skupine po spolu za starša (*,111)
 - Največja podpora za starša (*,112)
 - Skupina za socialne veščine, kadar otroci nimajo prijateljev (**,58)
 - Likovna terapija pri čustvenih in vedenjskih težavah (**,59)
 - Skupina za kontrolo jeze (**,60)

- Družinsko
 - Uporaba samo družinskega procesa podpore in pomoči (C113)
 - Ni vključitve otroka pri razgovorih s staršema (C116)
 - Redno vključevanje družine (3,84)
 - Primernost družinskega dela (*,101)
 - Družinsko delo že pred urejanjem formalnosti (*,105)
 - V začetnih procesih (**,61)
- Individualni, skupinski, družinski
 - Individualnost vsakega primera (1,56)
 - Priporočila P. Clarkson (1,58)

DEJAVNIKI:

Spol:

- Fantje
 - Drugačni pristopi kot pri deklicah (3,32)
 - Manj sodelovanja s fanti (3,33)
 - Zaprtost vase (3,34)
 - Risba lijakov, v katere se steka strah, žalost, jeza itd. (3,37)
 - Polno strahu, žalosti not in skozi jezo ven (3,38)
 - Opredelitev jeze (3,39)
 - Izražanje jeze (3,40)
 - Primerna izražanja jeze (3,41)
 - Prevzemanje in predajanje odgovornosti (3,42)
 - Vedenjsko reagiranje (3,47)
- Dekleta
 - Pravica do čustev (3,35)
 - Več sodelovanja z dekleti (3,36)
 - Občutek varnosti (3,43)
 - Povezovalno reagiranje (3,48)

Zrelost:

- Zrelost otrok ob razvezi:
 - Prilagajanje glede na zrelost (B106)

Starost:

- Starost otrok ob razvezi:
 - Raznolikost pristopov (A14)
 - Potreba po pomoči glede na starost (A15)
 - Prilagajanje glede na starost (B105)
 - Izjava na zapisnik pri otrokovem petnajstem letu (C7)
 - Raznolikost pristopov (C17)
 - Seznanjenost s postopkom razveze glede na starost (C20)
 - Prilagajanje glede na starost (C66)

- Malo izkušenj (Č25)
- Prilagajanje glede na starost (*,58)
- Majhni otroci:
 - Igra na tleh (B100)
 - Igra (B101)
 - Risba (B102)
 - Razpoloženske kartice (B103)
 - Nesodelovanje (C11)
 - Razgovor psihologinje (C18)
 - Pomoč psihologinje na centru (C67)
 - Nezmožnost govora (C68)
 - Igralna terapija (1,27)
 - Kreativne tehnike (1,28)
 - Prevezanje vloge v procesu razveze (3,6/3,10)
 - Nemoč spreminjanja situacije (3,11)
 - Grajenje gradu iz blazin (3,46)
 - Risba (*,52)
 - Opazovanje pri spontani igri (*,53)
 - Vnašanje elementov v igro (*,54)
 - Prosta in usmerjena risba (*,55)
 - Pogovor (*,56)
 - Risba, igra, scenotest, pesek, likovna terapija (**,23)
 - Delo z leseno hišico z dvema družinama (**,24)
 - Več posrednega dela (**,26)
 - Sličice (**,27)
- Starejši od devet let:
 - Razgovor (C21)
 - Razumevanje določenih stvari (C22)
 - Pomembnost otrokovega glasu (C73)
- Mladostniki:
 - Pogovor z mladostnikom (B93)
 - Pripravljenost na pogovor, podati svoje želje (C29)
 - Igra, pogovor (C70)
 - Risanje (C71)
 - Pomen vloge otroka (C72)
 - Drugačna komunikacija kot z mlajšimi (Č26)
 - Samoiniciativno iskanje pomoči (1,3)
 - Pogovor (1,29)
 - Kreativne tehnike za starejše (1,30)
 - Samostojno delo (3,49)
 - Prisotnost prijatelja na srečanju (3,73)
 - Pogovor (*,57)
 - Manj projekcijskih tehnik (*,60)
 - Pogovor (**,28)

Temperament:

- Značaj:
 - Spoštovanje otrokovih meja (C75)
 - Sprotno prilagajanje (**,29)

SODELOVANJE:

Težko vzpostavljeno sodelovanje:

- Izkušnje:
 - Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje (A28)
 - Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje (C88)
 - Ni izkušenj (Č30)
- Metode dela:
 - Nevtralno okolje (A65)
 - Pogovor (A66)
 - Iskanje rešitev (A67)
 - Iskanje kompromisov (A68)
 - Komunikacija (A69)
 - Empatija (A70)
 - Poslušanje drugega (A71)
 - Ustrezna odzivnost (A72/A73)
 - Prevajanje v uporabni razumljiv jezik (A74)
 - Prikaz novih načinov ravnanja (A75)
 - Nova znanja (A76)
 - Ni hitrih rešitev (C89)
 - Razgovori posebej (C90)
 - Usmerjane staršev na otroka (C91)
 - Iskanje pozitivnih lastnosti drugega starša (C92)
 - Iskanje vzrokov zaskrbljenosti (C93)
 - pogovor o strahovih (C94)
 - Močno upoštevanje otroka (C95)
 - Postavitev sodnega izvedenca (C96)
 - Koristi otroka (C97)
 - Odločanje o otroku iz strani strokovnjakinj (C98)
 - Dajanje moči staršema (C99)
 - Prostor za pomoč obema staršema (1,36)
 - Normalizacija doživljanja stiske (1,37)
 - Validacija odzivov na stres (1,38)
 - Jasnost glede pravil (1,39)
 - Učenje asertivne komunikacije (1,40)
 - Delo z osebo, ki je pripravljena biti tu in zdaj (1,41)
 - Iskanje možnosti za podporo otroka (1,42)
 - Terapevtski model (2,26)
 - Vključenost obeh staršev spremeni koncept dela (2,27)
 - Iskanje možnosti za podporo otroka (2,28)
 - Poiskati pot do drugega starša (2,29)
 - Podpora otroka (3,56)

- Ločen pogovor s staršema (*,67)
- Pogovor z otrokom (*,68)
- Širša podpora situacije (*,69)
- Slišati glas otroka (*,70)
- Delo z vsakim staršem posebej (**,34)
- Skupen razgovor, vpogled v okolščine v katerih otrok živi (**,35)

Odsotnost želje po stikih z enim staršem:

- Vpliv starša:
 - Prikaz enega starša v slabi luči skozi oči drugega (A77)
 - Strah pred prenehanjem ljubezni starša, kateremu je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo (A78)
 - Čustvena izsiljevanja (A79)
 - Pritisk s strani staršev (A91)
 - Zaviranje kvalitetnega odnosa med otrokom in drugim staršem (B62)
 - Želje staršev skozi besede otrok (C23)
 - Negativni vpliv starša na otrokovo željo po stikih (C105)
 - Velika pričakovanja enega starša do drugega (*,78)
- Neustrezno ravnanje starša:
 - Nekvaliteten odnos (A80)
 - Zloraba (A81)
 - Fizično kaznovanje (A82)
 - Isiljevanje stikov (A86)
 - Zloraba, fizično kaznovanje otroka (B146)
 - Zloraba, fizično kaznovanje otroka (3,61)
 - Zloraba, fizično kaznovanje otroka (**,38)
- pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša:
 - Ukrepi za zaščito koristi otroka (C54/C62)
 - Preprečevanje nasilja v družini (C61)
 - Ukrep prepovedi stikov zaradi zanemarjenja ali ogroženosti (C104)
 - Delo na distanci (3,62)
 - Individualnost vsakega primera (3,63)
- Podpora in krepitev moči staršev:
 - Zanimanje staršev za življenje otroka (B53)
 - Reden stik z otrokom (B54)
 - Soočanje mame z realnostjo (B55)
 - Najtežji del nudenja pomoči (B135)
 - Povabilo staršev (C101)
 - Predstavitev opaženih stvari med staršema (C102)
 - Predstavitev vedenj, ki otroka odbijajo (C103)
 - Primerna priprava otroka na stik (C108)
 - Pazljivost staršev pri vzpostavitvi stika z otrokom (C109)
 - Pridobivanje informacij o družinski dinamiki (1,47)
 - Vključitev staršev (1,48)

- Podpora za spreminjanje delovanja staršev (1,49)
 - Informiranje staršev (3,60)
 - Spoznati se z obema staršema (**,42)
 - Ozaveščanje staršev (**,44)
- Pozicija otrok:
- Spoštovanje otrokovih meja (A83)
 - Pravica otrok do prekinitve stikov (A85)
 - Zadržki otrok (A87)
 - Težka vzpostavitev za otroka ustreznega odnosa (A92)
 - Ni izkušenj, radi gredo na stik (Č31)
 - Raziskovanje razlogov (1,43)
 - Raziskovanje ozadja (1,44)
 - Raziskovanje obrambnih mehanizmov (1,45)
 - Spoštovanje otrokovih meja (1,46)
 - Ni izkušenj (2,30)
 - Zagovornica stika z obema staršema (3,64)
 - Razveza kot dobra zaradi nasilja (*,12)
 - Želja po stikih kot posledica spremembe nasilnega starša (*,13)
 - Preverjanje situacije (*,74)
 - Slišati glas otroka (*,75)
 - Podpora otroku pri vzpostavitvi stika s staršem (*,76)
 - Postopno vzpostavljanje stika (*,77)
 - Upoštevanje otrokovih želja (*,79)
 - Ni dovolj ne imeti stikov (*,81)
 - Hitre rešitve v primeru manjših konfliktov (*,82)
 - Vključevanje otroku podpornega sorodnika pri predaji (*,86)
 - Podpora otroka (**,39)
 - Pogovor z otrokom (**,40)
 - Mnenje o prekinitvi stikov na sodišču (**,41)
 - Delo z indoktriniranimi otroci odvisno od primera (**,43)
- Stiki pod nadzorom:
- Ureditev stikov pod nadzorom (A84)
 - Stiki na nevtralni lokaciji pod nadzorom nevtralne osebe (A88)
 - Stiki pod nadzorom kot nenaravne situacije (A89)
 - Težko sprejetje stikov pod nadzorom (A90)
 - Pogovor o občutjih otroka pod nadzorom (3,70)

ŽIVLJENJSKI SLOG:

Vzpostavitev nove družine:

- Starševska perspektiva:
 - Predstava o idealnem novem partnerju (A51)
 - Starševska pričakovanja o sprejetju novega partnerja (A52)
 - Nezavednost o drugačni realnosti otrok (A53)
 - Pozitivna pričakovanja staršev (A55)
 - Želja staršev po hitrih spremembah (A64)

- Informiranje:
 - Delitev opažanj (A54)
 - Potreba po informiranju staršev (A63)
 - Opozorilo staršem o posvečanju pozornosti otroku (B123)
 - Predlog o preživljanju kvalitetnega časa samo z očetom (B124/B126)
 - Svetovanje o omilitvi materine vloge (B127)
 - Svetovanje o ojačitvi vloge očeta (B128)
 - Delo s starši (B129)
 - Povabilo staršev na pogovor (B130)
 - Pogovor s starši (B131)
 - Pogovor s staršema (C80)
 - Predstavitev otrokovega mnenja staršem (C82)
 - Informiranje o vlogi staršev (C83)
 - Informiranje o dolžnostih starša ko je otrok na stiku (C84)
 - Predstava otrokovih doživljanj staršem (C86)
 - Seznanitev z novim partnerjem (Č27)
 - Svetovanje o kvalitetni komunikaciji (1,33)
 - Svetovanje o navezanju stika (1,34)
 - Odvisno od stiske otroka (2,22)
 - Ovrednotenje vlog (2,24)
 - Lažje korigiranje novega odnosa (3,55)
 - Pogovor (*,65)
 - Podpora (*,66)
 - Svetovanje o postavitvi zdravega partnerskega odnosa pred otroka (**,32)
 - Svetovanje, da se starši posvetijo otroku, da ne pozabijo nanj (**,33)

- Pozicija otrok:
 - Pripravljenost otrok za sprejetje novega partnerja (A56)
 - Šok za otroka (A57)
 - Novi partner kot tujec (A58)
 - Postopno sprejetje partnerja (A59)
 - Možnost o postopnem spoznavanju novega partnerja (A60)
 - Informiranje o potrebi postopnega približanja novega partnerja (A61)
 - Spoštovanje otrokovih meja (A62)
 - Predlog postopnega vklapljanja otroka v novo družino (B125)
 - Dajanje časa otroku, da se privadi na novega partnerja (3,17)
 - Težave s sprejemanje dokončnosti ločitve (3,51)
 - Zavračanje novega partnerja (3,52)
 - Eno leto žalovanja (3,53)
 - Spoštovanje otrokovih meja (3,54)
 - Svetovanje o predstavitvi partnerja otroku ko je zveza že resnejša (**,31)

- Nesodelovanje:
 - Neozaveščenost o vzpostavitvi nove družine (B122)
 - Ne delo z novo družino (Č29)
 - Redko delo z novo družino (1,35)
 - Nepriстойnost strokovnjakinje za delo z novo družino (2,25)

- Redko delo z novo družino (**,30)

SOCIALNA MREŽA:

Varovalni dejavniki v socialni mreži:

- Podpora in krepitev moči otroka:
 - Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja (A93)
 - Vprašanje pogostosti stikov (A94)
 - Vprašanje vključenosti v dejavnosti (A95)
 - Krepitev socialne mreže skozi dejavnosti (A98)
 - Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja (Č32)
 - Vprašanje o osebah v razredu (Č33)
 - Skupno učenje in projekti (Č35)
 - Vključevanje v krožke v šoli (Č36)
 - Spodbujanje k dejavnostim, kjer se počuti otrok močnega (Č37)
 - Individualnost situacije (1,50)
 - Terapevtka kot del socialne podpore otroka (2,31)
 - Pomembnost vrstniške socialne mreže (3,71)
- Vključevanje vrstnikov:
 - Ni vključevanja (A96)
 - Iskanje vrstnikov s podobno izkušnjo (A99)
 - Opора vrstnikov s podobno izkušnjo (A100)
 - Pomembnost pomoči vrstnikov (A102)
 - Prisotnost prijatelja na srečanjih (A108)
 - Prisotnost prijatelja kot krepitev občutka varnosti (A109)
 - Upoštevanje otrokovih želja da pripeljejo prijatelje (A110)
 - Sodelovanje samo z dovoljenjem prijateljičinih staršev (A111)
 - Velikokrat prijatelj z razvezanimi starši (A112)
 - Ni vključevanja vrstnikov pri procesih podpore in pomoči (C112)
 - Vključevanje vrstnikov (Č34)
 - Prijatelj kot opora (3,74)
 - Želja, da se odprejo prijateljem (3,75)
 - Občutek, da prijatelja obremenjujejo (3,76)
 - Pogosto pripeljejo prijatelje (3,77)
 - Malo vključevanja (*,84)
 - Ni vključevanja vrstnikov (**,47)
- Otroku pomembni drugi:
 - Spodbuda staršev za vključitev otroka v dejavnosti (A97)
 - Pomoč odraslih (A101)
 - Vzpodbuda staršev za otrokovo krepitev socialne mreže (A103)
 - Pogovor z otroku bližnjimi (B107)
 - Slabost prisotnosti sorodnikov na srečanjih (B137)
 - Pogovor s starimi starši samo pri sumu ogroženosti otroka (C110)
 - Kontakt s starimi starši (1,52)
 - Kontakt s trenerjem (1,53)

- Kontakt z osebami, ki lahko otroka še dodatno podprejo (1,55)
- Pogovor z otroku bližnjimi ljudmi in strokovnjaki (3,24)
- Delo s staršema (3,26)
- Zadržanost pri delu s starimi starši (*,87)
- Nesodelovanje s starimi starši (**,45)
- Sodelovanje s starimi starši z odobritvijo staršev (**,46)

Vključevanje strokovnjakinj drugih strok:

- Napotitev v zunanje institucije:
 - Predlog staršem da otroku v stiski poiščejo pomoč (C34)
 - Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalnih delavcih v šoli (C36)
 - Usmerjanje staršev v družinsko terapijo (C46)
 - Usmeritev otroka v stiski na zagovornik-glas otroka (C58)
 - Usmeritev otroka v stiski na dolgotrajno strokovno podporo (C64)
 - Usmerjanje majhnih otrok na zunanje institucije (C69)
 - Usmeritev otrok na druge institucije pri vzpostavitvi nove družine (C78/C87)
 - Usmeritev staršev pri vzpostavitvi nove družine na zunanje institucije (C85)
 - Napotitev na psihološko pomoč v zdravstveni dom (Č38)
 - Ne-vključevanje (2,32)
 - Usmeritev staršev na zunanje institucije (*,36)
 - Usmeritev otroka pri dlje trajajoči odsotnosti želje po stikih na zunanje institucije (*,83/*,89)
 - Usmeritev staršev po podporo in pomoč na zunanje institucije (*,90)
 - Želja strokovnjakinje po polletnih individualnih razgovorih na zunanji instituciji (*,104)
 - Samoiniciativno iskanje pomoči staršev na šoli (**52)
 - Napotitev v zunanje institucije (**,62)
- Podpora in krepitev moči otroka:
 - Razlogi za sestanek s šolo (A105)
 - Nagovarjanje šole za vključitev otroka v socialno dogajanje (A106/A107)
 - Ugotovitve skozi več srečanj (A115)
 - Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega (A113)
 - Potreba po pomoči (A117)
 - Potreba po druženju (A118)
 - Potreba po razbremenitvi (A119)
 - Delo drugega strokovnjaka v ustanovi z otrokom (B40)
 - Proces pomoči z vključevanjem sodelavcev (B42)
 - Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega (B74)
 - Mnenje strokovnjakinj drugih strok (B114)
 - Vključitev zunanjih institucij pri stiski otroka (C100)
 - Sodelovanje z ogromno strokovnjakinjami (3,83)
 - Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj (*,63)
 - Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj (*,92)
 - Poročanje strokovnjakinjam drugih strok (*,97)
 - Poročanje drugih strokovnjakinj (*,98)
 - Delo s šolo zaradi stiske otroka (*,99)

- Odločanje o koristih otroka s šolo (*,100)
 - Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani (**,11)
 - Okrepitev starševske komunikacije s pomočjo tima (**,37)
 - Sodelovanje s šolo zaradi učnih težav (**,48)
 - Sodelovanje s šolo zaradi razveze (**,49)
 - Delo s timom (**,50)
 - Senzibiliranje učitelja (**,51)
- Osebe:
- Sestanek s šolo (A104)
 - Sodelovanje z mediatorico (A114)
 - Organizirana pomoč prostovoljk (A120)
 - Pogostejše sodelovanje s sodnicami (B98)
 - Letna srečanja s sodnicami (B99)
 - Vrtec (B108)
 - Psihologinja (B109)
 - Pedagoginja (B110)
 - Predšolska pedagoginja (B111)
 - Zdravstveni delavci (B112)
 - Zdravnica (B113)
 - Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (B138/B139)
 - Poziv sodišča za opravljen razgovor z otrokom (C13)
 - Poročanje sodišču (C32)
 - Poročilo šole pri prehodu stiski (C35)
 - Poročila psihologinje (C37)
 - Tožba na sodišče, ko se starša ne zmoreta dogovoriti (C43)
 - Vrtec, šola, zdravstvena služba (C111)
 - Kontakt s šolo (1,51)
 - Kontakt z zdravnikom (1,54)
 - Sodelovanje s šolo (3,25)
 - Posredovanje poročil na CSD (3,78)
 - Sodelovanje s policijo v primeru nasilja (3,79)
 - Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (3,80)
 - Pedopsihiatrija (3,81)
 - Šole (3,82)
 - Sodelovanje z mediatorico (*,85)
 - Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (*,93)
 - Zdravstveni dom (*,94)
 - Pedopsihiatrinje (*,95)
 - Klinične psihologinje (*,96)
 - Sodelovanje z mediatorico (**,10)
 - Svetovalni center za otroke mladostnike in starše s socialno delavko, pedopsihiatrinjo (**,53)
 - Specialna pedagoginja pri učnih težavah (**,54)
 - CSD (**,55)
 - Sodišče kot priča (**,56)
 - Največkrat s šolo in CSD (**,57)

9.4. Odnosno kodiranje

○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (C3) ○ Delo z otrokom na zahtevo staršev (C8) ○ Povabilo otroka na strinjanje staršev (C10) ○ Povabilo otroka na željo staršev (C81) ○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (1,2) ○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (2,3) ○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (3,1) ○ Pobuda s strani staršev (3,4) ○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (*,2) ○ Ažurnost staršev pri vključevanju otrok (**,3)		Iskanje pomoči, osebe
○ Starši v različnih situacijah (A1) ○ Starši mlajših otrok (A3) ○ Starši sami, brez otrok (A6)		Iskanje pomoči, osebe
○ Napotitev drugih organizacij (2,4) ○ Napotitev drugih strokovnjakov (*,3)		Iskanje pomoči, osebe
○ Polnoletni in srednješolci (A1) ○ Otroci nikoli (C2) ○ Otroci nikoli (Č1) ○ Otroci se ne obračajo (1,1) ○ Otroci nikoli (2,1) ○ Otroci nikoli (*,1) ○ Redka vključitev otrok (2,5) ○ Samoplačniško, otroci nimajo moči (3,2)		Iskanje pomoči, osebe
○ Pogovor s starši za dobrobit otroka (A5) ○ Preventiven pogovor za manj škode (A16) ○ Huda stiska otroka (A25) ○ Pozaba na otrokove koristi (C5) ○ Stiska otroka (C59) ○ Vedenjske težave, stiske otroka (3,5) ○ Stiska otroka (3,15) ○ Ko se pojavijo psihosomatske težave (3,18)		Iskanje pomoči, okoliščine

○ Iskanje pomoči šele po razvezi (Č15) ○ Redko vključevanje že pred postopkom razveze (3,14) ○ Po speljani razvezi (**,12) ○ Redko pred razvezo (**,13) ○ Iskanje pomoči staršev šele po ozaveščenosti otroka (B75/B78)		Iskanje pomoči, okoliščine
○ Iskanje pomoči zaradi nekvalitetnih stikov (B60/B83) ○ Spori med starši (C4) ○ Konfliktnost staršev (**,2)		Iskanje pomoči, okoliščine
○ Vztrajanje pri iskanju preventivnih programov (A27) ○ Čedalje večje poseganje po pomoči (B11) ○ Prošnja za pomoč (B12) ○ Želja po predhodnem družinskem posredovanju (C39)		Iskanje pomoči, podpora in krepitev moči staršev
○ Samoiniciativno iskanje pomoči odraslih otrok (2,2) ○ Samoiniciativno iskanje pomoči otroka zaradi predodelitve (*,4) ○ Samoiniciativno iskanje pomoči mlajših otrok od 10 let (**,1)		Iskanje pomoči, način iskanja pomoči
○ Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (A4) ○ Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (B18/B19) ○ Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (B59) ○ Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (C1) ○ Redko samoiniciativno iskanje pomoči otrok (3,3)		Iskanje pomoči, način iskanja pomoči

- Pogovor na domu (B29)
- Varno okolje doma (B30)
- Sproščenost doma (B31)
- Delo v varnem okolju doma (B65)
- Delo na domu (B66)
- Opazovanje na domu (B115)
- Obisk na domu (B116)
- Opazovanje otroka, na katerega starša se obrača s kakšnimi potrebami (B117)
- Delovanje starša pri enem in drugem staršu (B118)
- Delo na domu (*,61)
- Opazovanje otroka doma (*,62)
- Opazovanje funkcioniranja skupaj živečih sorodnikov (*,88)

Nudenje pomoči,
terensko delo

- Delo v šoli (B67)
- Delo v vrtcu (B68)
- Opazovanje otroka v vrtcu (B69)
- Vključevanje v igro v vrtcu (B70)
- Aktivni opazovalec v vrtcu (B71, B72)

Nudenje pomoči,
terensko delo

- Dajanje otroku pravico da ostane v vlogi otroka (A23)
- Dve leti žalovanja po literaturi (A40)
- Razgovor z otrokom zaradi stiske (B39)
- Olajšanje preko pogovora (B43)
- Razumevanje otroka (B44)
- Vključitev otroka v proces odločanja (B63)
- Mladostnik kot pomemben člen v procesu podpore in pomoči (B94)
- Delo z otroki zaradi zapletov (C12)
- Pogled ocen (Č19)
- Delo z otroki skozi proces žalovanja, privajanja na nove življenjske razmere (1,9)
- Pogovor (1,10/1,15)
- Vzpostavitev osebnega stika (1,16)
- Pogovor brez obremenitve (3,59)
- Spoštovanje otrokovih meja (3,66)
- Olajšanje preko pogovora (*,11)
- Pustiti otroku čas da se odpre (*,59)
- Postavljanje koristi otroka na prvo mesto (*,91)
- Podpora (**,7)

Nudenje pomoči,
podpora in krepitev moči otroka

○ Delo s socialnim okoljem (3,22) ○ Podpora okolici da je otroku lažje (*,10)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči otroka
○ Spremljanje prepisa na drugo šolo (Č6) ○ Spremljanje pri selitvi (Č7) ○ Spremljanje otroka (Č17)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči otroka
○ Občasna podpora strokovnjaka kot medija ali pomočnika (A48) ○ Iznajdljivost glede pristopov (B73) ○ Otroku primeren način pogovora (C19) ○ Lastni občutki pri delu z otrokom (C76) ○ Malo izkušenj (Č22) ○ Premalo primerov (Č39)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči otroka
○ Posredovanje informacij (A9) ○ Dajanje informacij (A12) ○ Priporočitev literature (A13) ○ Usmeritev glede starševske skrbi (C47) ○ Informiranje glede oblik pomoči (C49) ○ Usmeritev v zvezi z vprašanji (C50)		Nudenje pomoči, Informiranje
- Jasne želje otrok o vzgoji in varstvu (B95) - Želje in dobrobit otroka (B104) - Izražene otrokove želje in mnenje (C6) - Otrokove želje o vzgoji in varstvu (C23) - Otrokove lastne želje glede stikov (C24) - Slišati otrokove želje (*,21) - Želje glede vzgoje in varstva otroka (*,22)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom
- Pogovor na splošno (C14) - Pogovor o hobijih (C15) - Pogovor o šoli (C16) - Govor o drugih stvareh prej kot o razvezi (1,31) - Poudarek na samozavesti in iskanju prijateljev (1,32)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom

○ Pogovor o aktivnostih z enim in drugim staršem (B96) ○ Dobre stvari kontakta z enim in drugim staršem (B97) ○ Vprašanja glede funkcioniranja v novi organizaciji življenja (Č21) ○ Pogovor o kvaliteti odnosa s staršema (3,57)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom
○ Vprašanja o počutju (Č20) ○ Pogovor o vplivu razveze na življenje (1,18) ○ Govor o težkih situacijah (*,8) ○ Pogovor o občutkih (*,14) ○ Pogovor z otrokom glede izboljšav po razvezi (*,27)		Nudenje pomoči, Tema pogovora za otrokom
○ Pomoč otroku delati spremembe sam na sebi (3,23) ○ svetovanje za samopomoč (3,58)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom
○ Ozavestiti potrebe otroka (**,36) ○ Preprečevanje občutka krivde otrok (1,14) ○ Uvidenje v zavzemanje različnih vlog otroka (3,7) ○ Prepuščanje odgovornosti, ki si jih je nadel otrok na starše (3,8) ○ Prenos odgovornosti otroka na starše (3,9)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom
○ Otroku ubesediti dejanja staršev (B37) ○ Razbijanje tabujev o razvezi (1,13) ○ Pojasnila v zvezi z razvezo (1,17) ○ Otrokova ideja o ločitvi (3,19) ○ Preverjanje obveščenosti otroka (*,7) ○ Ubeseditev situacije razveze otroku (*,5) ○ Ubeseditev možne razveze (*,6) ○ Pogovor o možnih izidih (*,23)		Nudenje pomoči, Tema pogovora z otrokom
○ Telefonska številka (B24) ○ Klic, kadar so v stiski (B32) ○ Telefonska številka (C30) ○ Razpoložljivost za pogovor (Č2)		Nudenje pomoči, Dostopnost pomoči

○ Neopravljen razgovor z otrokom, če so starši v kakovostnem odnosu (B20/B21) ○ Opravljen razgovor z otrokom, ko starši niso v kakovostnem odnosu (B22) ○ Navezava stika s strokovnjakinjo (B23) ○ Odprtost strokovnjakinje za nadaljnje sodelovanje (Č18) ○ Kadar starši sami ne zmorejo pomagati otrokom (1,8) ○ Odprtost strokovnjakinje za nadaljnje sodelovanje (Č18) ○ Kadar starši sami ne zmorejo pomagati otrokom (1,8)		Nudenje pomoči, Dostopnost pomoči
○ Psihoterapija starih življenjskih vzorcev (1,12) ○ Terapija (2,18) ○ Integrativna terapija (3,21) ○ Družinska terapija (**,18) ○ Vedenjsko kognitivna terapija (**,19)		Nudenje pomoči, Pristopi pri delu z otroki
○ Psiho-edukacija (1,11) ○ asertivnost (1,19) ○ Sklepanje dogovorov (1,20) ○ Asertivnost (1,21) ○ Svetovanje (2,19) ○ Psiho-edukacija (2,20) ○ Izobraževanje (2,21) ○ Meditativne vaje (3,44) ○ Diagnostična faza (**,6) ○ Prepoznavna predelave čustvenih stisk (**,8) ○ Analitska razvojna psihologija (**,17)		Nudenje pomoči, Pristopi pri delu z otroki
○ Zagotavljanje varnega okolja ves čas (A49) ○ Varen prostor (C74) ○ Varen prostor (Č3) ○ Vzpostavitev varnega okolja (3,45) ○ Varen prostor za otroka (3,68)		Nudenje pomoči, Vzpostavitev varnega okolja za otroka

○ Zaupnost pogovora s strani strokovnjakinje (B25) ○ Zaupnost pogovora s strani otroka (B26, B27, B28) ○ Zaupnost pogovora (C25) ○ Poročanje staršem z ozirom zaupnosti pogovora (C26)		Nudenje pomoči, Vzpostavitev varnega okolja za otroka
○ Pogovor s starši (B61) ○ Razgovor (B119) ○ Pridobivanje informacij (B121) ○ Pogovor (C55) ○ Pogovor o predaji otroka (C106) ○ Pogovor (Č4) ○ Pogovor (*,20)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči staršev
○ Pomoč, da starši izboljšajo svoj način vedenja (A116) ○ Pogovor o stiski starša(Č10) ○ Krepitev moči staršev (1,4) ○ Podpora staršem (2,12) ○ Vključevanje staršev (3,12) ○ Pomoč staršem dojeti situacijo (3,50) ○ Priprava terena za pogovor staršev z otrokom (*,25)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči staršev
○ Razlaga situacije (B49) ○ Izobraževanje staršev (B57) ○ Opazovanje (B120) ○ Pomoč pri izpolnjevanju obrazcev (Č5) ○ Osveščanje staršev (*,9) ○ Odprta vrata (*,31) ○ Pomiritev (*,33/*,35) ○ Vzeti si čas za žalovanje (*,34) ○ Iskanje možnih rešitev (*,37) ○ Ozaveščanje staršev (**,9) ○ Ozaveščanje staršev (**,44)		Nudenje pomoči, Podpora in krepitev moči staršev

○ Napisano mnenje strokovnjakinje (B15) ○ Napisano mnenje strokovnjakinje na podlagi dogovora staršev (B16) ○ Napisano mnenje strokovnjakinje, kadar ni prišlo do soglasja (B17) ○ Delež strokovnjakinje pri soustvarjanju pomoči (B48) ○ Sprejemanje občutka nemoči strokovnjakinje (B132) ○ Trud strokovnjakinje doseči cilje do zadnjega (B113) ○ Deljenje informacij s starši (3,13) ○ Odziv (*,32) ○ Deljenje osebne perspektive strokovnjakinje (*,39) ○ o Mnenje strokovnjakinje, kaj je ustrezno za otroka (*,43) ○ Lastno mnenje strokovnjakinje kot oblika pomoči (*,44)	Nudenje pomoči, Sodelovanje
○ Vzpostavitev stika s staršem, kateremu otrok ni bil zaupan v vzgojo in varstvo (Č28) ○ Spoznati oba starša (**,4)	Nudenje pomoči, Sodelovanje
○ Zaviranje učinkovitega procesa zaradi osebne dinamike staršev (A29) ○ Neučinkovitost terapevtskega in svetovalnega dela zaradi nepripravljenosti staršev za delo (A33) ○ Nevplivnost strokovnjakinj na potek dogodkov (A35)	Nudenje pomoči, Sodelovanje
○ Neobstoj preventivnih programov (A26) ○ Dogovor brez pomoči strokovnjaka (B9) ○ Ne-delo s starši po razvezi (B81) ○ Ni vodenja postopka (C31) ○ Podpore je malo (C33) ○ Nesodelovanje s starši pred razvezo (C38)	Nudenje pomoči, Sodelovanje
○ Želja po starševskem sodelovanju (A11) ○ Pomembnost dela s starši (A50) ○ Raziskovanje prednosti različnih pristopov (1,57) ○ Koristnost pomoči pred razvezo (**,14)	Nudenje pomoči, Sodelovanje

○ Potrdilo o opravljenem predhodnem družinskem posredovanju (B7) ○ Obvezno predhodno družinsko posredovanje za izvenzakonsko skupnost (B8) ○ Neobveznost predhodnega zakonskega posvetovanja pri zakonski zvezi (B10) ○ Začetek postopka na CSD (C44) ○ Nasprotovanje enega starša in posledično zaključena obravnava (**,5)	Nudenje pomoči, Tema pogovora
○ Ozaveščanje staršev, kaj delata otroku (B33) ○ Ozaveščanje staršev o stiski lastnega otroka (B34) ○ Ozaveščanje staršev o trpljenju otroka (B35) ○ Ozaveščanje staršev da je otrok žrtev (B36) ○ Ozaveščanje o stiski otroka zaradi staršev (B45) ○ Ponovno povabilo staršev ob stiski otroka (C60) ○ Razlaga o dojemanih otroka (3,16)	Nudenje pomoči, Tema pogovora
○ Ostati v vlogi odgovornega starša (A20) ○ Otroku pustiti da ostane v vlogi otroka (A22, A24) ○ Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa (B47) ○ Ostati v vlogi staršev (B77) ○ Pogovor o vzgoji otroka (Č8) ○ Delo s starši v smeri kakovostnega starševstva (2,6) ○ Ohranitev in razvijanje starševskega odnosa (2,7) ○ Ozaveščanje o otrokovi pravici da ostane v vlogi otroka (*,18/*,28))	Nudenje pomoči, Tema pogovora
○ Komunikacija brez blokad (A21) ○ Komunikacija brez blokad (A44) ○ Komunikacija brez blokad (C107) ○ Usmeritve komunikacije z otrokom (2,13) ○ Svetovanje o komunikaciji brez blokad (3,65) ○ Svetovanje o jasni komunikaciji (*,26)	Nudenje pomoči, Tema pogovora

- Svetovanje staršem o informiranju otroka (A7/A8)
- Predlog informiranja otroka o razvezi s strani staršev (B76)
- Dolžnost staršev o informiranju otroka (B79)
- Pogovor s staršema o informiranosti otroka (3,20)
- Svetovanje staršem o informiranju otroka (*,17)
- Pričakovanje, da starši sami povedo otroku (*,19)
- Svetovanje o ne prikrivanju razveze otroku (**,15)

Nudenje pomoči,
Tema pogovora

- Sposobnost ločiti med starševskim in partnerskim odnosom (B56)
- Postavljanje razmejitev med dvema podsistemoma (2,9)
- Razmejevanje lastnih zamer od partnerja (3,67)
- Razmejitve med potrebami staršev in otroka (*,30)
- Ločevanje med stisko otroka in stisko staršev (*,71)
- Razmejevanje potreb sorodnikov od potreb otroka (*,89)

Nudenje pomoči,
Tema pogovora

- Pogovor s starši za dobrobit otroka (A5)
- Pomoč pri dogovarjanju o procesu (A10)
- Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka (A18/A19)
- Podpora da starša sporazumno rešujeta nastale probleme (A34)
- Dogovarjanje staršev za dobrobit otroka (A42)
- Soglasje skozi svetovalni razgovor (B14)
- Pomoč pri sklenitvi soglasja v dobrobit otroka (B38)
- Dobrobit otroka skozi sodelovanje s starši (B41)
- Pomoč pri dogovarjanju v procesu (B50)
- Dogovor staršev (C28)
- Trud doseči dogovor med staršema (C40)
- Namen doseganja dogovora (C42)
- Pomoč pri dogovarjanju (*,38)
- Dogovor med staršema (*,72)

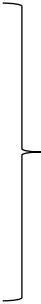
Nudenje pomoči,
Dobrobit otroka zaradi
sodelovanja staršev

○ Dogovor glede delitve premoženja ter varstva in vzgoje (A30) ○ Dodelitev otroka v vzgojo in varstvo (B3) ○ Vzgoja in varstvo (B4) ○ Stiki (B5/B52) ○ Preživnina (B6) ○ Vzgoja in varstvo (B51) ○ Delo s starši glede stikov (B84) ○ Dogovor glede vzgoje in varstva (C41) ○ Delo glede stikov (*,40) ○ Svetovalno delo z namenom iskanja konfliktnih točk ter razreševanja vprašanj otrok (*,102)		Nudenje pomoči, Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev
○ Občutek varnosti (A43/A47) ○ Zadovoljene potrebe (A45) ○ Prenehanje simptomov zaradi zadovoljenih potreb (A46) ○ Neobremenjenost otrok zaradi sodelovanja staršev (B46) ○ Upoštevanje otrokovih želja in potreb (*,29)		Nudenje pomoči, Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev
○ Svetovanje o novih načinih ravnanja (B85/B86) ○ Ozaveščanje o nekoristnosti prenašanja odgovornosti na otroka (C9) ○ Spodbujanje ohranjanja družinske rutine (Č9) ○ Vzpostavitev podpornega okolja za otroka (1,5) ○ Starš kot največja opora otroka (1,6) ○ Zmanjšanje konflikta (2,8) ○ Delo na partnerskem odnosu (2,10) ○ Vpogled v delo staršev z otrokom (*,64)		Nudenje pomoči, Dobrobit otroka zaradi sodelovanja staršev
○ Svetovalni razgovori (B1/B2/B13) ○ Svetovalni razgovor ob razvezi (C53) ○ Svetovalno delo (*,42) ○ Predhodno družinsko posredovanje (B58) ○ Predhodno družinsko posredovanje (*,15) ○ Prva socialna pomoč (C48) ○ Prva socialna pomoč pri vzpostavitvi nove družine (C77) ○ Prva socialna pomoč (*,16) ○ Večinsko delo na pooblastilih (C51/C79)		Nudenje pomoči, Pristopi pri delu s starši

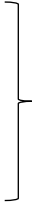
○ Družinska terapija, izkustvena družinska terapija po Walterju Kemplerju (A17) ○ Terapevtsko delo za izognitev nepotrebnim postopkom na sodišču (A32) ○ Relacijsko družinska terapija (2,11/2,14)	
○ Odvisno kakšno pomoč potrebujejo (C52) ○ Eklektični pristop, terapija psihologija (**,16)	Nudenje pomoči, Pristopi pri delu s starši
○ Enkrat tedensko (1,7) ○ Čez 4 mesece ponoven pogovor glede dogovorov (*,41) ○ Enkrat na dva meseca ali več (*,51) ○ Postopno ukinjanje srečanj (**,22)	Trajanje pomoči, Pogostost
○ Kratkotrajno (B88) ○ Dolgotrajno (B89) ○ Dve leti (B90) ○ Več kot dve leti (B91) ○ Par mesecev ali več (*,47)	Trajanje pomoči, Okoliščine
○ Individualnost vsakega primera (B87) ○ Individualnost vsakega primera (2,15) ○ Individualnost vsakega primera (3,27) ○ Raznolikost sistemov (*,48) ○ Individualnost vsakega primera (**,20)	Trajanje pomoči, Okoliščine
○ Pomanjkanje dolgotrajnega sodelovanja zaradi časovne stiske (B92) ○ Dela se manj, kot bi bilo potrebno (C63) ○ Želja po dolgotrajni pomoči (*, 49)	Trajanje pomoči, Okoliščine
○ Pripravljenost staršev (A36) ○ Daljši postopki zaradi konfliktov ali stiske otroka (C57) ○ Odraslost staršev (1,23) ○ Vpliv spoprijemanja staršev z razvezo (3,31)	Trajanje pomoči, Okoliščine

○ Otrokovo ranljivo obdobje dve leti po ločitvi (A41) ○ Želja otroka (Č23) ○ Dokler se oceni da otrok potrebuje podporo (Č24) ○ Notranja moč otroka (1,24) ○ Vpliv razvojnih faz (3,28) ○ Občutek varnosti, stabilnosti (3,29) ○ Ponotranjenje da spremembe niso nekaj groznega in posledično lahko premagovanje ovir (3,30) ○ Dokler so simptomi (**,21)	}	trajanje pomoči, okolščine
○ Uspešnost sodelovanja (A38) ○ Prenehanje sodelovanja z dosegom ciljev (A39) ○ Uspešno doseganje ciljev, poskusna doba treh tednov (C45)	}	trajanje pomoči, okolščine
○ Delo strokovnjakinje (A37)	➡	trajanje pomoči, okolščine
○ Podporna mreža družine (1,22)	➡	
○ Do ustalitve nove družinske oblike (*,45/*,46) ○ Čas postopka razhoda do nove stabilnosti (*,50)	}	trajanje pomoči, okolščine
○ Individualno delo z otrokom kot edino delo z otrokom (C114) ○ Individualen pristop (Č16) ○ Individualen pristop (Č40) ○ Fizično individualna terapija (3,87)	}	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, individualno
○ Možnost vključitve starša pri individualnem procesu podpore in pomoči (C115) ○ Delo z odnosi v družini (3,86) ○ Fizična odsotnost in psihična prisotnost družine (3,85) ○ Družinske postavitve (3,88) ○ Dobiti največ zase (3,91) ○ Mlajši otroci (*,108)	}	Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, individualno

○ Premalo primerov za skupinsko pomoč (Č39) ○ Nerazvitost skupinskega dela v Sloveniji (2,33) ○ Usmeritve k ostalim oblikam zaradi stigmatizacije (2,34) ○ Neizvajanje skupinske terapije (3,89) ○ Ni želje po deljenju občutij s skupino (3,90) ○ Nezmožnost skupinske terapije zaradi otrokovih dejavnosti (3,92) ○ Opustitev želje po skupinskem delu (3,93)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Skupinsko
○ Primernost skupinskega dela s starši (*,110) ○ Mešane skupine po spolu za starša (*,111) ○ Največja podpora za starša (*,112)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Skupinsko
○ Skupina za socialne veščine, kadar otroci nimajo prijateljev (**,58) ○ Likovna terapija pri čustvenih in vedenjskih težavah (**,59) ○ Skupina za kontrolo jeze (**,60)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Skupinsko
○ Pristašinja skupinskega dela (*,106) ○ Dobra rešitev za najstnike (*,107)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Skupinsko
○ Skupinsko z malimi otroci kot podpora in ne kot predelava (*,109)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, skupinsko
○ Uporaba samo družinskega procesa podpore in pomoči (C113) ○ Redno vključevanje družine (3,84) ○ Primernost družinskega dela (*,101) ○ Družinsko delo že pred urejanjem formalnosti (*,105) ○ V začetnih procesih (**,61)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Družinsko
○ Ni vključitve otroka pri razgovorih s staršema (C116)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Družinsko

○ Individualnost vsakega primera (1,56) ○ Priporočila P. Clarkson (1,58)		Vrste pristopov pri delu z otroki in starši, Individualni, skupinski, družinski
○ Drugačni pristopi kot pri deklicah (3,32) ○ Manj sodelovanja s fanti (3,33) ○ Zaprtost vase (3,34) ○ Risba lijakov, v katere se steka strah, žalost, jeza itd. (3,37) ○ Polno strahu, žalosti not in skozi jezo ven (3,38) ○ Opredelitev jeze (3,39) ○ Izražanje jeze (3,40) ○ Primerna izražanja jeze (3,41) ○ Prevezemanje in predajanje odgovornosti (3,42) ○ Vedenjsko reagiranje (3,47)		Spol, Fantje
○ Pravica do čustev (3,35) ○ Več sodelovanja z dekleti (3,36) ○ Občutek varnosti (3,43) ○ Povezovalno reagiranje (3,48)		Spol, Fantje
○ Prilagajanje glede na zrelost (B106)		Zrelost, Zrelost otrok ob razvezi
○ Raznolikost pristopov (A14) ○ Potreba po pomoči glede na starost (A15) ○ Prilagajanje glede na starost (B105) ○ Raznolikost pristopov (C17) ○ Seznanjenost s postopkom razveze glede na starost (C20) ○ Prilagajanje glede na starost (C66) ○ Prilagajanje glede na starost (*,58)		Starost, Starost otrok ob razvezi
○ Izjava na zapisnik pri otrokovem petnajstem letu (C7)		Starost, Starost otrok ob razvezi
○ Malo izkušenj (Č25)		Starost, Starost otrok ob razvezi

○ Igra na tleh (B100) ○ Igra (B101) ○ Igralna terapija (1,27) ○ Opazovanje pri spontani igri (*,53) ○ Vnašanje elementov v igro (*,54) ○ Igra (**,23)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Risba (B102) ○ Risba (*,52) ○ Prosta in usmerjena risba (*,55) ○ Risba (**,23)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Razpoloženske kartice (B103) ○ Sličice (**,27)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Nesodelovanje (C11) ○ Razgovor psihologinje (C18) ○ Pomoč psihologinje na centru (C67) ○ Nezmožnost govora (C68)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Kreativne tehnike (1,28) ○ Grajenje gradu iz blazin (3,46) ○ scenotest, pesek, likovna terapija (**,23) ○ Delo z leseno hišico z dvema družinama (**,24) ○ Več posrednega dela (**,26)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Prevzemanje vloge v procesu razveze (3,6/3,10) ○ Nemoč spreminjanja situacije (3,11)	} }	Starost, Majhni otroci
○ Pogovor (*,56)	➔	Starost, Majhni otroci
○ Razgovor (C21) ○ Razumevanje določenih stvari (C22) ○ Pomembnost otrokovega glasu (C73)	} }	Starost, Starejši od devet let

○ Pogovor z mladostnikom (B93) ○ Pripravljenost na pogovor, podati svoje želje (C29) ○ Pogovor (C70) ○ Pogovor (1,29) ○ Pogovor (*,57) ○ Pogovor (**,28)		Starost, Mladostnik
○ Igra (C70) ○ Risanje (C71) ○ Kreativne tehnike za starejše (1,30)		Starost, Mladostnik
○ Drugačna komunikacija kot z mlajšimi (Č26) ○ Samostojno delo (3,49) ○ Prisotnost prijatelja na srečanju (3,73) ○ Manj projekcijskih tehnik (*,60)		Starost, Mladostnik
○ Pomen vloge otroka (C72) ○ Samoiniciativno iskanje pomoči (1,3)		Starost, mladostnik
○ Spoštovanje otrokovih meja (C75) ○ Sprotno prilagajanje (**,29)		Temperament, značaj
○ Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje (A28) ○ Pogosto težko vzpostavljeno sodelovanje (C88)		Težko vzpostavljeno sodelovanje Izkušnje
○ Ni izkušenj (Č30)		Težko vzpostavljeno sodelovanje, izkušnje
○ Razgovori posebej (C90) ○ Delo z osebo, ki je pripravljena biti tu in zdaj (1,41) ○ Vključenost obeh staršev spremeni koncept dela (2,27) ○ Ločen pogovor s staršema (*,67) ○ Delo z vsakim staršem posebej (**,34) ○ Skupen razgovor, vpogled v okoliščine v katerih otrok živi (**,35)		Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela

○ Iskanje rešitev (A67) ○ Iskanje kompromisov (A68)	}	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Usmerjane staršev na otroka (C91) ○ Močno upoštevanje otroka (C95) ○ Koristi otroka (C97) ○ Iskanje možnosti za podporo otroka (1,42) ○ Iskanje možnosti za podporo otroka (2,28) ○ Podpora otroka (3,56)	}	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Pogovor z otrokom (*,68) ○ Slišati glas otroka (*,70)	}	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Pogovor (A66) ○ Komunikacija (A69) ○ Poslušanje drugega (A71) ○ Ustrezna odzivnost (A72/A73) ○ Iskanje pozitivnih lastnosti drugega starša (C92) ○ Iskanje vzrokov zaskrbljenosti (C93) ○ pogovor o strahovih (C94)	}	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Nevtralno okolje (A65) ○ Empatija (A70) ○ Prevajanje v uporabnici razumljiv jezik (A74) ○ Prikaz novih načinov ravnanja (A75) ○ Nova znanja (A76) ○ Dajanje moči staršema (C99) ○ Prostor za pomoč obema staršema (1,36) ○ Normalizacija doživljanja stiske (1,37) ○ Validacija odzivov na stres (1,38) ○ Jasnost glede pravil (1,39) ○ Učenje asertivne komunikacije (1,40) ○ Terapevtski model (2,26) ○ Poiskati pot do drugega starša (2,29) ○ Širša podpora situacije (*,69)	}	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Odločanje o otroku iz strani strokovnjakinj (C98)	➡	
○ Ni hitrih rešitev (C89)	➡	Težko vzpostavljeno sodelovanje, Metode dela
○ Postavitev sodnega izvedenca (C96)	➡	

○ Prikaz enega starša v slabi luči skozi oči drugega (A77) ○ Čustvena izsiljevanja (A79) ○ Pritisk s strani staršev (A91) ○ Zaviranje kvalitetnega odnosa med otrokom in drugim staršem (B62) ○ Negativni vpliv starša na otrokovo željo po stikih (C105)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Vpliv starša
○ Strah pred prenehanjem ljubezni starša, kateremu je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo (A78) ○ Želje staršev skozi besede otrok (C23) ○ Velika pričakovanja enega starša do drugega (*,78)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Vpliv starša
○ Nekvaliteten odnos (A80) ○ Zloraba (A81) ○ Fizično kaznovanje (A82) ○ Isiljevanje stikov (A86) ○ Zloraba, fizično kaznovanje otroka (B146) ○ Zloraba, fizično kaznovanje otroka (3,61) ○ Zloraba, fizično kaznovanje otroka (**,38)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Neustrezno ravnanje starša
○ Ukrepi za zaščito koristi otroka (C54/C62) ○ Preprečevanje nasilja v družini (C61) ○ Ukrep prepovedi stikov zaradi zanemarjenja ali ogroženosti (C104)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša
○ Delo na distanci (3,62)	➡	Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša
○ Individualnost vsakega primera (3,63)	➡	Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pristopi v primeru neustreznega ravnanja starša
○ Soočanje mame z realnostjo (B55) ○ Povabilo staršev (C101) ○ Predstavitev opaženih stvari med staršema (C102) ○ Predstavitev vedenj, ki otroka odbijajo (C103) ○ Vključitev staršev (1,48) ○ Informiranje staršev (3,60) ○ Spoznati se z obema staršema (**,42) ○ Ozaveščanje staršev (**,44)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Podpora in krepitev moči staršev

○ Zanimanje staršev za življenje otroka (B53) ○ Reden stik z otrokom (B54) ○ Primerna priprava otroka na stik (C108) ○ Pazljivost staršev pri vzpostavitvi stika z otrokom (C109) ○ Podpora za spreminjanje delovanja staršev (1,49)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Podpora in krepitev moči staršev
○ Najtežji del nudenja pomoči (B135)	➡	Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Podpora in krepitev moči staršev
○ Pridobivanje informacij o družinski dinamiki (1,47)	➡	
○ Spoštovanje otrokovih meja (A83) ○ Pravica otrok do prekinitve stikov (A85) ○ Zadržki otrok (A87) ○ Spoštovanje otrokovih meja (1,46) ○ Razveza kot dobra zaradi nasilja (*,12)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pozicija otrok
○ Težka vzpostavitev za otroka ustreznega odnosa (A92) ○ Slišati glas otroka (*,75) ○ Upoštevanje otrokovih želja (*,79) ○ Hitre rešitve v primeru manjših konfliktov (*,82) ○ Podpora otroka (**,39) ○ Pogovor z otrokom (**,40) ○ Delo z indoktriniranimi otroci odvisno od primera (**,43)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pozicija otrok
○ Raziskovanje razlogov (1,43) ○ Raziskovanje ozadja (1,44) ○ Raziskovanje obrambnih mehanizmov (1,45) ○ Preverjanje situacije (*,74)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pozicija otrok
○ Ni izkušenj, radi gredo na stik (Č31) ○ Ni izkušenj (2,30)		Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pozicija otrok

○ Zagovornica stika z obema staršema (3,64) ○ Želja po stikih kot posledica spremembe nasilnega starša (*,13) ○ Podpora otroku pri vzpostavitvi stika s staršem (*,76) ○ Postopno vzpostavljanje stika (*,77) ○ Ni dovolj ne imeti stikov (*,81) ○ Vključevanje otroku podpornega sorodnika pri predaji (*,86) ○ Mnenje o prekinitvi stikov na sodišču (**,41)	Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Pozicija otrok
○ Ureditev stikov pod nadzorom (A84) ○ Stiki na nevtralni lokaciji pod nadzorom nevtralne osebe (A88) ○ Stiki pod nadzorom kot nenaravne situacije (A89) ○ Težko sprejetje stikov pod nadzorom (A90) ○ Pogovor o občutjih otroka pod nadzorom (3,70)	Odsotnost želje po stikih z enim staršem, Stiki pod nadzorom
○ Predstava o idealnem novem partnerju (A51) ○ Starševska pričakovanja o sprejetju novega partnerja (A52) ○ Nezavednost o drugačni realnosti otrok (A53) ○ Pozitivna pričakovanja staršev (A55) ○ Želja staršev po hitrih spremembah (A64)	Vzpostavitev nove družine, Starševska perspektiva
○ Delo s starši (B129) ○ Povabilo staršev na pogovor (B130) ○ Pogovor s starši (B131) ○ Pogovor s staršema (C80) ○ Seznanitev z novim partnerjem (Č27) ○ Pogovor (*,65) ○ Podpora (*,66)	Vzpostavitev nove družine, Informiranje

○ Delitev opažanj (A54) ○ Potreba po informiranju staršev (A63) ○ Informiranje o vlogi staršev (C83) ○ Informiranje o dolžnostih starša ko je otrok na stiku (C84) ○ Svetovanje o kvalitetni komunikaciji (1,33) ○ Svetovanje o postavitvi zdravega partnerskega odnosa pred otroka (**,32)		Vzpostavitev nove družine, Informiranje
○ Svetovanje o omilitvi materine vloge (B127) ○ Svetovanje o ojačitvi vloge očeta (B128) ○ Opozorilo staršem o posvečanju pozornosti otroku (B123) ○ Predlog o preživljanju kvalitetnega časa samo z očetom (B124/B126) ○ Svetovanje o navezanju stika (1,34) ○ Ovrednotenje vlog (2,24) ○ Svetovanje, da se starši posvetijo otroku, da ne pozabijo nanj (**,33)		Vzpostavitev nove družine, Informiranje
○ Predstavitev otrokovega mnenja staršem (C82) ○ Predstava otrokovih doživljanj staršem (C86)		Vzpostavitev nove družine, Informiranje
○ Odvisno od stiske otroka (2,22)	➡	Vzpostavitev nove družine, Informiranje
○ Lažje korigiranje novega odnosa (3,55)	➡	
○ Pripravljenost otrok za sprejetje novega partnerja (A56) ○ Postopno sprejetje partnerja (A59) ○ Možnost o postopnem spoznavanju novega partnerja (A60) ○ Informiranje o potrebi postopnega približanja novega partnerja (A61) ○ Spoštovanje otrokovih meja (A62) ○ Predlog postopnega vklapljanja otroka v novo družino (B125) ○ Dajanje časa otroku, da se privadi na novega partnerja (3,17) ○ Spoštovanje otrokovih meja (3,54) ○ Svetovanje o predstavitvi partnerja otroku ko je zveza že resnejša (**,31)		Vzpostavitev nove družine, Pozicija otrok

○ Šok za otroka (A57) ○ Novi partner kot tujec (A58) ○ Težave s sprejemanje dokončnosti ločitve (3,51) ○ Zavračanje novega partnerja (3,52) ○ Eno leto žalovanja (3,53)	}	Vzpostavitev nove družine, Pozicija otrok
○ Neozaveščenost o vzpostavitvi nove družine (B122) ○ Ne delo z novo družino (Č29) ○ Redko delo z novo družino (1,35) ○ Neprijetnost strokovnjakinje za delo z novo družino (2,25) ○ Redko delo z novo družino (**,30)	}	Vzpostavitev nove družine, Nesodelovanje
○ Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja (A93) ○ Vprašanje pogostosti stikov (A94) ○ Vprašanje vključenosti v dejavnosti (A95) ○ Vprašanje o varovalnih dejavnikih iz okolja (Č32) ○ Vprašanje o osebah v razredu (Č33) ○ Pomembnost vrstniške socialne mreže (3,71)	}	Varovalni dejavniki v socialni mreži Podpora in krepitev moči otroka
○ Krepitev socialne mreže skozi dejavnosti (A98) ○ Skupno učenje in projekti (Č35) ○ Vključevanje v krožke v šoli (Č36) ○ Spodbujanje k dejavnostim, kjer se počuti otrok močnega (Č37)	}	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Podpora in krepitev moči otroka
○ Individualnost situacije (1,50)	➡	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Podpora in krepitev moči otroka
○ Terapevtka kot del socialne podpore otroka (2,31)	➡	
○ Iskanje vrstnikov s podobno izkušnjo (A99) ○ Opora vrstnikov s podobno izkušnjo (A100) ○ Velikokrat prijatelj z razvezanimi starši (A112)	}	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Vključevanje vrstnikov

○ Prisotnost prijatelja na srečanjih (A108) ○ Prisotnost prijatelja kot krepitev občutka varnosti (A109) ○ Upoštevanje otrokovih želja da pripeljejo prijatelje (A110) ○ Sodelovanje samo z dovoljenjem prijateljičinih staršev (A111) ○ Vključevanje vrstnikov (Č34) ○ Pogosto pripeljejo prijatelje (3,77)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Vključevanje vrstnikov
○ Pomembnost pomoči vrstnikov (A102) ○ Prijatelj kot opora (3,74) ○ Želja, da se odprejo prijateljem (3,75) ○ Občutek, da prijatelja obremenjujejo (3,76)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Vključevanje vrstnikov
○ Ni vključevanja (A96) ○ Ni vključevanja vrstnikov pri procesih podpore in pomoči (C112) ○ Malo vključevanja (*,84) ○ Ni vključevanja vrstnikov (**,47)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Vključevanje vrstnikov
○ Slabost prisotnosti sorodnikov na srečanjih (B137) ○ Pogovor s starimi starši samo pri sumu ogroženosti otroka (C110) ○ Kontakt s starimi starši (1,52) ○ Zadržanost pri delu s starimi starši (*,87) ○ Nesodelovanje s starimi starši (**,45) ○ Sodelovanje s starimi starši z odobritvijo staršev (**,46)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Otroku pomembni drugi
○ Pomoč odraslih (A101) ○ Pogovor z otroku bližnjimi (B107) ○ Kontakt s trenerjem (1,53) ○ Kontakt z osebami, ki lahko otroka še dodatno podprejo (1,55) ○ Pogovor z otroku bližnjimi ljudmi in strokovnjaki (3,24)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Otroku pomembni drugi
○ Spodbuda staršev za vključitev otroka v dejavnosti (A97) ○ Vzpodbuda staršev za otrokovo krepitev socialne mreže (A103) ○ Delo s staršema (3,26)	Varovalni dejavniki v socialni mreži, Otroku pomembni drugi

○ Usmeritev otroka v stiski na zagovornik-glas otroka (C58) ○ Usmeritev otroka v stiski na dolgotrajno strokovno podporo (C64) ○ Usmerjanje majhnih otrok na zunanje institucije (C69) ○ Usmeritev otrok na druge institucije pri vzpostavitvi nove družine (C78/C87)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok Napotitev v zunanje institucije
○ Napotitev na psihološko pomoč v zdravstveni dom (Č38) ○ Usmeritev otroka pri dlje trajajoči odsotnosti želje po stikih na zunanje institucije (*,83/*,89) ○ Napotitev v zunanje institucije (**,62)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok Napotitev v zunanje institucije
○ Usmerjanje staršev v družinsko terapijo (C46) ○ Usmeritev staršev pri vzpostavitvi nove družine na zunanje institucije (C85) ○ Usmeritev staršev na zunanje institucije (*,36) ○ Usmeritev staršev po podporo in pomoč na zunanje institucije (*,90)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok Napotitev v zunanje institucije
○ Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalnih delavcih v šoli (C36) ○ Samoiniciativno iskanje pomoči staršev na šoli (**52)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok Napotitev v zunanje institucije
○ Predlog staršem da otroku v stiski poiščejo pomoč (C34)	➡	
○ Želja strokovnjakinje po polletnih individualnih razgovorih na zunanji instituciji (*,104)	➡	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok Napotitev v zunanje institucije
○ Ne-vključevanje (2,32)	➡	

○ Razlogi za sestanek s šolo (A105) ○ Nagovarjanje šole za vključitev otroka v socialno dogajanje (A106/A107) ○ Ugotovitve skozi več srečanj (A115) ○ Delo s šolo zaradi stiske otroka (*,99) ○ Odločanje o koristih otroka s šolo (*,100) ○ Sodelovanje s šolo zaradi učnih težav (**,48) ○ Sodelovanje s šolo zaradi razveze (**,49) ○ Senzibiliranje učitelja (**,51)	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Podpora in krepitev moči otroka
○ Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega (A113) ○ Delo drugega strokovnjaka v ustanovi z otrokom (B40) ○ Proces pomoči z vključevanjem sodelavcev (B42) ○ Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani drugega (B74) ○ Pomoč otroku s strani enega strokovnjaka in staršem s strani (**,11)	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Podpora in krepitev moči otroka
○ Mnenje strokovnjakinj drugih strok (B114) ○ Vključitev zunanjih institucij pri stiski otroka (C100) ○ Sodelovanje z ogromno strokovnjakinjami (3,83) ○ Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj (*,63) ○ Zbiranje informacij drugih strokovnjakinj (*,92) ○ Poročanje strokovnjakinjam drugih strok (*,97) ○ Poročanje drugih strokovnjakinj (*,98)	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Podpora in krepitev moči otroka
○ Okrepitev starševske komunikacije s pomočjo tima (**,37) ○ Delo s timom (**,50)	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Podpora in krepitev moči otroka
○ Potreba po pomoči (A117) ○ Potreba po druženju (A118) ○ Potreba po razbremenitvi (A119)	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Podpora in krepitev moči otroka

○ Sestanek s šolo (A104) ○ Vrtec (B108) ○ Poročilo šole pri prehodu stiski (C35) ○ Vrtec, šola (C111) ○ Kontakt s šolo (1,51) ○ Sodelovanje s šolo (3,25) ○ Šole (3,82) ○ Največkrat s šolo (**,57)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Pogostejše sodelovanje s sodnicami (B98) ○ Letna srečanja s sodnicami (B99) ○ Poziv sodišča za opravljen razgovor z otrokom (C13) ○ Poročanje sodišču (C32) ○ Tožba na sodišče, ko se starša ne zmoreta dogovoriti (C43) ○ Sodišče kot priča (**,56)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Sodelovanje z mediatorico (A114) ○ Sodelovanje z mediatorico (*,85) ○ Sodelovanje z mediatorico (**,10)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Psihologinja (B109) ○ Poročila psihologinje (C37) ○ Klinične psihologinje (*,96)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Pedagoginja (B110) ○ Predšolska pedagoginja (B111) ○ Specialna pedagoginja pri učnih težavah (**,54)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Pedopsihiatrija (3,81) ○ Pedopsihiatrinje (*,95) ○ Pedopsihiatrinja (**,53)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (B138/B139) ○ Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (3,80) ○ Povezanost s centrom za otroke mladostnike in starše (*,93) ○ Svetovalni center za otroke mladostnike in starše (**,53)		Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Organizirana pomoč prostovoljk (A120)	➡	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Oseb

○ Zdravstveni delavci (B112)	}	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ Zdravnica (B113)		
○ zdravstvena služba (C111)		
○ Kontakt z zdravnikom (1,54)		
○ Zdravstveni dom (*,94)		
○ Posredovanje poročil na CSD (3,78)	}	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe
○ CSD (**,55)		
○ Največkrat s CSD (**,57)		
○ Sodelovanje s policijo v primeru nasilja (3,79)	➡	Vključevanje strokovnjakinj drugih strok, Osebe